

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TARIK DURSUN K.

roman

KAYABAŞI

2.
basım

BİLGİ YAYINLARI : 299
TARIK DURSUN K. : 14

ISBN 975 - 494 - 566 - 7
95 06 . Y . 0105 0917

Birinci Basım 1980

İkinci Basım
Aralık 1995

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
06420 Yenışehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sok. 17 / 1
Telf 522 52 01 - 526 70 97
Faks 527 41 19

TARIK DURSUN K.

Bütün Eserleri

14

KAYABAŞI

roman

TARIK DURSUN K. / BÜTÜN ESERLERİ

1. Kurşun Ata Ata Biter
(1984 Orhan Kemal Roman Ödülü)
2. İnsan Kurdu
3. Ona Sevdigimi Söyle
(1985 Sait Faik Öykü Ödülü)
4. Denizin Kanı
5. İyi Geceler Dünya
6. Ömrüm Ömrüm
(1987 İş Bankası Edebiyat Ödülü)
7. Bağışla Onları
8. Ağaçlar Gibi Ayakta
(1991 Yunus Nadi Roman Ödülü)
9. Güzel Avrat Otu
(1961 Türk Dil Kurumu Ödülü)
Sevmek Diye Bir Şey
10. Yabanın Adamları
(1967 Sait Faik Öykü Ödülü)
Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep
11. Aşk, Allahaismarladık
12. Edebiyat Üstüne Narin
13. Ben Unutmadan
14. Kayabaşı

dizgi : font matbaacılık ve tanıtım hizmetleri

tel : 230 30 30

baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık

ticaret ltd. şti.

tel Ücretsiz PDF Kitap Arşivi : <https://rantey.org>

231 58 57 - 231 38 58

*– Feyzi Tuna, Ferruh Doğan ve
Savaş Dinçel'e sunu –*

Band 1

SEYİT ALİ HACİBAŞOĞLU'NUN KAYABAŞI BUCAĞINI TAKDİM EDİŞİNİ ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Affedersin, beyim! Sen, o mektup yazıp geleceğini bildiren, beni istasyonda karşıla... diyen olacaksın, değil mi? Eh, hoş geldin Kayabaşı'na. Benim adım Seyit Ali Hacıbaşoğlu. Doğma büyüme Kayabaşılıyım. Bütün ömrüm, bütün meslek hayatım, ilkokul öğretmeniydim, epeyi oldu, emekliye ayrılalı, Kayabaşı'nda geçti. Çok duymuşsundur benim gibilerin hikâyesini. Rahmetli babam buranın yerlilerindendi. Beş kardeşlik, dördü kız, bir ben erkek. Babamın çarşı içinde, vakti zamanında bir bakkal dükkânı vardı, şimdi benim oğlanlar çalıştırıyor, beş kardeşi de yedirdi, içirdi, giydirdi, okuttu.

Evet, arabaya binelim ya, iyi olur! Çantayı ben alayım istersen. İyi, sen bilirsin. İstasyonla bucak merkezi iki kilometre anca çeker ama şimdi mevsim sıcakları var, yürüyeyim desen de yürüyemezsin. Bizim buranın sıcağı meşhurdur. Ağacımız azdır da ondan.

Hadi bakalım, destur de Rıfat Dayı! Hem kendin uyan, hem atlarını uyandır, gidelim bir an önce. Müşteri müşteri deyip duruyordun, işte sana müşteri. Bey, İstanbullardan kalktı, bir gündüz bir gece

demedi, trenin onca kahrını çekip bucağıımıza geldi. Yok, devletle hükümetle ilişkili değil. Yazar. Yani, gazetelere yazıyor, kitaplar çıkarıyor. Kadıgil'in rahmetli küçük oğlu Necdet Bey gibi. Evet, bakalım! Onun için geldi zahir.

Azıcık rahatsız olacaksın ama o kadarı olur artık, değil mi beyim? Bir vakitler bu dere yatağını andırır şey, yoldu. Basbayağı yol. Üzeri, nah bu kadar kalınlıkta, asfalt dökülüydü. İstasyonla bucak merkezi arasında şimdiki gibi madrabaz celeplerin bile sümük atmayacağı sıskacık beygirlerin çektiği bu karaço bozuntuları yerine her biri halis muhlis Alaman malı, pırıl pırıl taksiler çalışırdı. Bu yolun iki yanı da iki sıra ağaçtı. Tohumu gâvur şeyler, ekildiklerinin ikinci yılına boyumu aşar olmuşlardı. Şu, bucağın eteklerine yerleştiği dağın iki çatal ucunu görüyor musun? Bizim burda her ikindin ordan bir yel kopar, yaz kış esintiler. Gâvur tohumlu ağaçlar, çok yapraklı ağaçlardı. Adları mı? Valla'a, şimdi ne desem yalan. Söylerlerdi. Alaman dilinde bir şeydi, unuttum. Bozkır akasyasına benzerdi. Onun gibiyse de bunların kışın bile dökülmeyen, üstü zırhlı kırmızı çiçekleri açardı. Hayır, kokmazdı meretler.

Ha, ne diyordum? Evet, o gösterttiğim iki çatal uçtan kopan esintide ağaçların yaprakları bir hışırdardı, pöh! Sanırsın ki, birçok insan bir araya gelmiş, kimse bilmesin, kimse duymasın diyerekten fısıfısıf konuşuyor. Yani bilmeyen, görmeyen biri: "Ya'u bunlar da ne, bir şeyler mi dönüyor acep?" diye kuşkuya düşerdi.

Zamanla başları göğe erdi bu ağaçların. Sonunda da, anlatırım, olanlar olduktan sonra hepsinin kökleri kurudu, suları çekildi, yaprakları döküldü, millet de bir bunlar mı kaldı kala kala, vuralım baltayı gitsin, dedi, kesti hepsini.

Bana sorarsan, iyi oldu derim. Çünkü, her biri geçmişî hatırlatıyordu bize. İstemedik. Ben de istemedim, millet de. Gece mece de değil, bir gün gündüz gözüyle, kaptığımız gibi baltaları, nacakları ver-yansın ettik.

Orası? Fabrikaydı. Anlatırız. Onun karşısına düşeni de. Üç beş misli büyüktü. Anlatırız. En sağlamı, yanındaki çıktı. Bana mısın demedi valla'a. Anlatırız, anlatırız. Çok vaktimiz olacak daha. Eksik gedik bir şey komayız, hiç meraklanma. Hele seni başını sokacak bir yere atalım, soluklan, elini yüzünü yağ, trenin yorgunluğunu at bir üzerinden, gezer gezer, anlatırız.

Dur de şu hayvanlarına Rıfat Dayı, dur de! Bey, resim çekecek herhalde. Evet beyim, bir bu ayakta kaldı işte. Elimiz varmadı. Gerçi suyu ip gibi akıyor şimdi ya, eskiden görmeliydin, çok gürdü. Kışın neyse ne, yazın dış keserdi soğuğu. Şerbet gibi tatlıydı. Nedense küstü o da, hem suyu çekildi, hem soğukluğu yitti, kan sıcaklığı oldu mübarek. Çek resmini, istersen ben de yalağın önünde durayım. Durayım mı? Eskiden gazetede resim çıkarmak mesele falan değildi. Hele bir zamanlar hep bizden söz ederdi gazeteler. Televizyona girdik: Avrupalardan geldiler, günlerle, aylarla dünya bizi konuştuydu. Hıh! Dehşet bir şeydi canım, dehşet! Ama, geldi geçti işte. Geldi... Geçti...

Senin yaşın kaç, beyim? Oo, çok da gençmişsin. 1982 doğumlu olduğuna göre, demek şimdi yirmi dört yaşında oluyorsun. Güzel yaş. Bakma bana, ben de bir zamanlar yirmi dört yaşındaydım, gökten zembille bu kocamış yaşıma inmedim.

Gidelim, Rıfat Dayı, bitti işimiz. Yok, yok, senin de resmini çeker bey, ben söz veriyorum. Gönderir mi, göndermez mi, bilmem orasını. Çok insan resim-

lerimizi çekti, ben gönderirim sizlere dedi, hatta adres adres bile aldı, göndermedi sonra tabii, o yüzden soruyor beyim, sakın alınma! (Ses kayıt bandının bundan sonrasında belirli bir ara, bir suskunluk var. Yalnızca giden iki atlı karaçonun sesi duyuluyor. Bir süre sonrasında o sesler de duyulmuyor. Belli, ses kayıt aracı çalıştırılmamış.)

– Mer'aba, beyim! İyi gördüm seni. Sözümü dinleyip bir iki saat uyuman yaramış. İnsan kısmının yapısı çürük. Makineye falan benzemiyor. Hoş, makine dediğin de arada bozulmuyor mu? Bozuluyor. Onun da dinlenmeye, bir süre olsun aralanmaya hakkı yok mu? (Ses kayıt bandının burasında yine bir suskunluk başlıyor. Derken ayak sesleri. Önce taşlarda yankılanıyor, sonra toprak üstünde yürünüldüğü çok açık. Araya yabancı sesler de karışmakta. Hiçbiri anlaşılmıyor. Sonra yakınlaşan değişik sesler. Bir su sesi. Belki bir küçük havuzun fıskiyesinden gelme. Ses kayıt aracı hep açık. Sesler geçiyor. Konuşmasız. Sonra çekilen sandalyelerin sesi. Çakıllı ses. Bir tıkırtı. Band dönmekte. Sonra uzaktan uzağa sesler; "Merhaba!", "Hoş geldiniz!", "Merhaba!", "Nasılsınız?", "Sefalar getirdiniz!", "Soğuk bir şey getir, oğlum!" gibi.)

– Bura, Cumhuriyet Kiraathanesi. Ben kendimi bildim bileli vardır. Üç kuşaktır, babadan oğula işletiliyor. Bizim bucağın kalbidir desem, yeri. Siz yetişmediniz, yani, senin kuşağın yetişmedi, otuz beş yıl mı ne geçti, belki senle yaşıt, memlekette bir 12 Mart olayı olduydu, breh, breh! Çok adamın anasından emdiği süt burnundan getirildi. Kitaplar yazar, okumuştur. O sıra, başımızda Süleyman Demirel diye birileri vardı, n'olduysa onun yüzünden oldu, onun başının altından çıktı. Üç Kuvvet Paşası,

bir de Genelkurmay Başkanı, zamanın Başbakanı o Demirel'e 12 Mart günü bir muhtıra verdiler, dediler ki: Bu gidiş, gidiş değildir, buna dur demek lazımdır, çekil git hükümetin başından!

Beriki hiç itiraz etmedi; peki, madem öyle dedi, aldı şapkasını, yürüdü gitti. Bu 12 Mart, Meclis-tekilerin çoğunluğu ve parababalarınca coşkunlukla karşılandı. Hep söylerler; işte içinde iç ve dış bazı falan filan servisler varmış, onlar yönlendirmişlermiş bunu, sola karşı bir baskı uygulanmasına yol olsun diye yapılmış, yaptırılmış.

Hatırlarım, sol o dönemde parababaları için tehlike mehlike değildi. Ne iktidar, ne de ana muhalefet parababalarının kurduğu düzenden sapma yanlısı değillerdi. Bizler, çok sonraları anladık bunu. Kafamıza dank etti ya, ne çare! Aslında birbirlerinden değişik sanıyorduk iktidarla muhalefeti. Öğrendik ki; muhalefet, ne dış ticaretin devletin eline geçmesini istiyor, ne de vergi işinin bir düzene konulmasını. Parababalarının kurduğu düzenin sağlıklı gelişmesi için uzmanlarca zorunlu görünen küçük değişmelere bile razıdan değil. Onun da niyeti, devlet eliyle yeni yeni parababaları türetmek. Partilerle devlet gemisini yürütenler dışardan da destekli öyle bir parababaları yaratmışlar ki, deme gitsin.

Diyeceğim, o 12 Mart döneminde çok adam çok çekti: Hapishanelere düştü, mahkemelere çıkarıldı, izi sürüldü, gözaltına alındı; İstanbul'da bir işkencehane kurulmuş, yapmadıklarını bırakmamışlar orda. Gencecik, senden daha ergin olmayan çocuklarla candarma ve polis sürekavı yaptılar. Dağlara sığınmış bunlardan birçoğu. Kır gerillası olmuşlar. Günlerce peşlerinde gezdiler, ya yakaladılar ya yakaladıkları yerde vurdular onları. Başlarına para koydular. Dedem anlatırdı; Osmanlı'da da böyle ol-

muş ama onlar sahiden eşkiya imiş; Osmanlı, köylüyü de koşturmak için ödül vereceğim demiş. E, paranın yüzü sıcak. Dedemler, ödül alacağız diye silahlanıp dağlarda eşkiya avına çıkmışlar domuz avına çıkar gibi.

Yine öyle yaptırıldı, silahını kapan o çocuk yaşındaki gençlerin ardına koştu. Bunlardan ikisi bizim çevredeki dağlarda yakalanmıştı, yaka paça getirdiler, bu kahveye kapattılar. Şehirden bir sürü sivil geldi, yanları sıra da resmiler. Sabaha kadar kahveden bağırtılar duyduk, gün ışıırken de silah sesleri. Ayaklanıp koştuk, baktık; o yakalanan iki genç çocuk, işte şurda, şu fıskıyeli havuzun betonu dibinde yatakomuşlar. Kaçmaya kalkmışlar, geceleyin kahvenin kapısına tel mel uydurup açmaya çalışmışlar, tam kaçacakları anda görülüp...

Unuttun yine yavrum. Salih, aklın yine bir karış havalarda. Önce misafirimize sunsana! Kusuruna bakma beyim, nicedir yabancı yüzü gördüğü yok kimsenin. Güreleştii herkes. Buyur, afiyet olsun! Tam dibek kahvesidir, tiryaki işi, yani. Çekme kahveyi sevmeyiz. bir zamanlar gâvur kahvesine dadanmıştık ama o, çok eskidendi. Olanlardan sonra yine atadan, babadan gördüğümüze döndük.

Bazen bakıyorum da, insanoğlunu, kendim dahil, yadırgıyorum. Şu cigarayı al söz temsili. Eskiden sarma içerdik, sonra hazırına döndük, sonra filtreli-sine. Bir ara öldürsen içemezdik bizim cigaraları. Gâvurununkinin tadını tattıydık, pek hoşumuza gitti-ydi.

Şimdi? Aramıyoruz, ince eleyip sık dokumuyoruz artık.

(Ses kayıt bandının bundan sonrasında araya yine bir suskunluk giriyor. Konuşma yok. Arada, bir fincanın tabağa değme sesi, bir hüpürdenme ve uzaktan uzağa seçilemeyen değişik, karışık

sesler duyuluyor. Bir de durmadan dönen açık ses kayıt aracının hisırtılı makara sesi.)

– Çevre yavaş yavaş sokulacak, beyim; seni rahatsız edecekse, söyle, hemen giderler. Bura halkı kolay kolay kırılmaz. Madem öyle istiyor der, dediğini yerine getirirler. Sen rahat mısın? İyi. Makinen de çalışıyor mu? Güzel! Epeyi değişmiş, baktım da. Eskiden bunlar bu kadar küçük değildi, hiç olmazsa iki elim kadar vardılar. Demek, uygarlık iyice ilerlemiş ha! Eh, olacak o kadarı. Elinoğlu bizim gibi mi? Yürüyelim de yürüyelim, başka bir şeye aklını taktığı yok. Ama n'oluyor? Yürüyor işte. Bir yazar vardı, bilmem okudun mu kitaplarını, Aziz Nesin diye. Bir zamanda okur okur, gülerdik. Onun bir lafı vardı, hiç unutmam, "Eller aya, biz yaya" derdi.

Eller aya, biz yaya!

Valla'a çok doğru. Elinoğlu aya gideli nice oldu, ordan kalktı, ta anasının nikâhındaki Merih'e gitti. Biz, peki? Neyse, bırakalım, konumuz değil çünkü.

Anlatacağım, anlatacağım, oraya da gelecek lafın sırası. Niye döndürüp dolaştırıyorum, onu diyeyim: Önce ısınalım dedim birbirimize. Bizim seni tanımamız önemli değil, biliyorum. Bugün varsın, yarın gidersin. Ama bizi iyice tanımadan, bilmeden etmeden gidersen, eğri, doğru birbirine karışabilir. Sonuçta bir de bakarız, biz Kayabaşılılar yine suçlu çıkmışız. Tabii, suçu telli duvaklı gelin etmişler, kimse sahiplenmemiş, neden? Çünkü adamına göre değişiyor da ondan.

Sen hatırlamazsın, ikide bir sen hatırlamazsın dediğime sakın gücenme, yaşın küçük, senin, yaşın gereği öyle diyorum; o, yani Süleyman Demirel diye sözünü ettiğim bir başbakan vardı ya, onun bir yeğeni vardı, eh, senin yaşında anca biri. Amcası bu

memleketin başkanı diye kırmadığı ceviz kalmadıydı, bir yirmi milyonluk mobilya hikâyesi çıkmıştı, bütün dünya ağzına sakız ettiydi. Her şey meydandaydı o hikâyede ama yeğencik her ağzını açışta, "ben suçsuzum, benim suçum yok"tan başka tek laf etmemişti.

Bir senatörümüz vardı, koskoca senatör, senatörlüğüne bakmadan kilolarca esrar kaçırırken gâvur ellerinde yakalanmış, onurumuzu iki paralık etmişti de onca kanıt karşılık tek dediği "suçsuzum, bu bana ve partime bir komplodur..."dan başka bir şey değildi.

Bunun tersi olanları da çok gördük bu memlekette. Birtakım adamları "Kültürsarayı'nı yaktınız", "Marmara Gemisi'ni batırdınız", "Boğaz Köprüsü'nü uçurmalara kalktınız" diyerekten hâpishanelere doldurmuşlardı. Etmediklerini komamışlar. Hele birilerinin ayak tırnaklarını tek tek sökmüşler, "söyle," demişler. "Söyle, ben yaptım, evet de!"

Adam adamı döver mi, adam adama kıyım yapar mı? Adam adamın etini cımbızlatır, affedersin, kışına cop sokar mı, kadın kısmının, affedersin, bilmem neresine elektrikli şeyle cereyan verdirir mi?

Böyle edince, fakirim, ne desin? "Evet ulan," demiş. "Evet, Kültürsarayı'nı da yakan benim, Marmara Gemisi'ni batıran da, Boğaz Köprüsü'nü uçurmalara kalkan da!"

Hatırlamazsın, savcı, mahkemede bu uyduruk evetlere bakarak her birinin ipe çekilmesini istemişti. Hıh!

Yani... Bütün iş... Değil mi? Biz diyelim diyeceğimizi, anlatalım anlatacağımızı, sen kaydettir bandına onları. Kâğıda geçirirken de öyle kuru kuruya Seyit Ali Hacıbaşoğlu bana bunları bunları dedi, ben de aynen yazdım deme. Bana bak, Ömer Durmuş'a bak, Hasan Kıvrak'a bak, Hakkı Aydın'a

bak, Salih Diker'e bak, Muzaffer Kurban'a bak! Bizlere bak, tanı. Ama bize bakıp ardımızdaki duvarı, yanındaki koca çınarı, sağına soluna düşen bucak mahallelerini, başımızın üstündeki iki çatallı Kaya Dağı'nı görme bizimle birlikte. Çünkü hep böyle baktılar bize, hep bizi görmeden bize baktılar. Yıllar yılı, yüzyıllar yılı. Okumuşu okumamış, yerlisi yabancı, partilisi partisizi, memuru candarması, devrimcisi, tutucusu, aydını karanlığı hep öyle baktı. Padişahlısı da öyle baktı, Cumhuriyetlisi de. Ağa da, bey de, kravatlısı da, kravatsızsı da...

(Ses kayıt bandının burasında bir duraklama var. Üzerine hiçbir konuşma kaydedilmemiş. Suskunluk mu? Değil. Makaraların hışırtısı yok. Belki de kasıtlı olarak durdurulmuş, belki de makara bitti, yenilenmekte.)

– Bizim bucağımızın adı Kayabaşı. Ne zaman kurulmuş, bilinmiyor. Ama şu bütün çekip çektirmelere rağmen hâlâ ayakta duran koca çınarlara barksan, eh, vardır bir beş-altı yüzyıllık geçmişimiz. Tren yolunu Alamanlar geçirmişler. Geçirmişler de n'olmuş? Hiç! Bucak, onca yüzyıllık uykusundan mı uyanmış? Uyanmamış!

Asıl hareket, yine hatırlamazsın, Demokrat Parti diye bir parti kurulmuştu, ben o zamanlar yeni yetmeydim, o zaman oldu. Kendi kendimize yaşarken bir de baktık, bir particilik çıkıvermiş başımıza. Aman zaman demeye kalmadan mikrop gibi sardı içimizi, herkes partici oldu! Bu particilik şeyine kahveleri ayırdık, mezarlıklarımızı ayırdık, bakkalı çakkalı değiştirdik. Su aldığımız çeşmeleri bile. Toprakla geçinenlerin ağaları, beyleri ya Halkçı oldular, ya Demokrat. Hadi, bütün bunlar olur de, peki Demokratların iktidara geldikten sonra Amerika ile sıkı fıkı olup hurya ederek memleketi traktöre boğmasına ne

buyrulur? Bir traktör ki, giriyor koca tarlaya, elli adamın yaptığını, hem de bir günde, belki iki günde yaptığını, pezevenk, bir saatte yapıveriyor Sonra?

Sonra beyim, ne yarıcılık kaldı memlekette, ne ortakçılık, ne ırgatlık, ne marabalık. Ağalar, beyler millete dirsek çevirdiler, alırım bir traktör ya da kiralırım bir traktör, satarım anasını.

Kimin anasını ama?

Anlaşıldı kimin anasının satıldığı. Millet döküldü. Önce bir direnelim, kopmayalım topraktan dilerse de sonu yoktu için. Mimlidir, ilk kez Aliesker diye biri vardı yerlilerden, o çekti gitti gurbete.

Gurbete demek? Ne demekti gurbete gitmek? Bu bucakta kimse bilmemişti bunu o güne kadar. Bir delikanlılar asker ocağı için kalkarlar giderlerdi, bir o. Tezkereyle birlikte yine döner, gelirlerdi.

Aliesker gitti. Yalnız gitti. Çukurova'ya diye duyduk. Günlerden sonra mektup salmış ailesine. Gelin, iş buldum, ekmek buldum... demiş. Çoluk çocuk toplanın, gelin!

Gittiler.

Arkası çorap söküşü gibi geldi: İpini koparan gitti, ipini koparan gitti. Dünya kadar insandık, kala kala bir avuç zor kaldık.

Eh, her şeyin bir sonu var. Bunun da sonu alındı. Giden gitti, kalan sağlar bizim oldu. Onlar da traktörden, biçerdöverden geriye ne kaldıysa onları yapar oldular, rızklarını o yoldan çıkardılar.

Gel zaman, git zaman bir lokma bir hırkaya alıştık ama bu arada şeyimizle şeyimiz durmadı. Yeni yeni çocuklar doğdu, yeni boğazlar aramıza katıldı.

Ha, onu da söyleyeyim, gidenlerin ahı mı tuttu ne; Amerika ile traktör belasını başımıza sardırان Demokrat Parti'yi askerler yıktılar, üç tane önde gelenini ibret olsun diye astılar. Bir süre hay huy için-

de gittik. Belki memleket bir düzene girecekti, belki çektiklerimizin sonu alınacaktı o ara, fakat ihtilali yapanlar askerdiler, hanya nere, Konya nere bilmiyorlardı. Mümkün değil, hatırlamazsın, ilk günlerin coşkunluğuyla bir de güzel Anayasa yapmışlardı, akli başında kişiler hâlâ içleri sızlayarak anarlar.

Demokrat Parti'yi deviren askerler, üç tane adam asıp bir de güzel anayasa yapınca, bu iş tamam, dediler. Politikayı hiç bilmediklerinden politikacıların ellerine düştüler ve bir on yıl içinde her şey eski tas, eski hamam oldu.

Halk malk hak getireydi. Bir bunaldık ki, lafla tarifi imkânsız. İçten dıştan hem de. Ağustosböceği ile karınca olduk. Demokrat Parti zamanındaki uyduruk bolluk, geldi, ümüğümüze sarıldı, soluksuz kodu bizi.

Babam derdi: "Mustafa Kemal Paşa gelmiş geçmiş askerlerin içinde tek politika bilen adamdı. Bir bilmeseydi, politikacı tayfası maymun gibi parmaklarında oynatırlardı onu."

Birinci ihtilal sıralarına yakın, bucakta bir Alamanya lafı döner dolanırdı. Kimsenin falan bildiği ettiği yok. Ama bir Alamanyadır gidiyordu işte.

Bu Alamanya faslında yine başı ilk gurbetçimiz Aliesker çekti. Günlerden bir gün Aliesker'in burdaki kayınbiraderine üzeri gâvur pullu, gâvur damgalı bir mektup geldi. İçinden çıkan mektubun anlattığına göre; Aliesker, Çukurova'dan Ege'ye gitmiş; pamukçuluktan üzüm ırgatı olmuş. Ordan tütüncülüğe başlamış. Ordan da ver elini Alamanya demiş, Alamanya'nın Münih şehrine gitmiş.

N'aparmış orda? Taş çekermiş inşaatlara. Bir süre bunu yapmış. Sonra belini incitmiş, bir fabrikada iş bulmuş, işçi olmuş. Bizim o zamanki paramızla aylığı üç bin liraya gelirmiş.

Aliesker'in mektubunda anlattıkları bire bin katılarak bütün bucağı fırdolayı etti. Mektupta kayınbiderine gel de diyesiymiş. Gel, hiç durma, burda sana, yalnız sana değil, bizim bütün Kayabaşı'na yetecek iş var. Elin gâvuru işçi işçi diye kırılıyor.

Kimse, ya'u neresi bu Alamanya, nasıl gidilir, neyle gidilir, nasıl yaşanır orda... diye sormadı bile. Öğrendikleri; Alamanya'da çok iş vardı. Alamanya'ya şu kadar paraya gidiliyordu.

Önüne gelen davarını, çiftini çubuğunu sattı; satamadığını ardına kodu, bastı gitti beyim. Ya'u durun hele... demeye kalmadan ilk ağızda bucaktan bir yüz kişi Alamanya yollarına düştü. Bıraksan, bütün Kayabaşı Alamanya'ya taşınacaktı.

Gidenler, çok geçmeden kalanlara mektuplar döşediler; hadi durmayın, siz de gelin, burda iş ibadullah, para gani... dediler. Paralar, tren biletleri gönderdiler. Eh, yolcu Abbas, bağlasan durmaz artık!

Bir yıl içinde gidenlerin sayısı üç yüzü aştı diyebilirim. Anası, danası, karısı, kısrağı Alamanyalı oldu, Kayabaşı'nı barakıp göçtü.

Bizim buranın nüfusu kaç ki, üç yüz adamı gince kaç kişi kalsın? Bucak ıpıssız oldu. Kalanlar ya körler, topallar, sağırklar ya da eli ayağı pek bir şeye ermeyenler. Bir de direnici yerliler. Ölürem de Kayabaşı'ndan adımımı dışarı atmam, diyenler.

Kendi yağıyla kavrulur bir bucaktı Kayabaşı. Adamsız, fersiz fenersiz kaldı.

Tabii, ondan sonra kokusu çıkmış bu Alamanya'nın. Alamanlar bir yandan, bizimkiler bir yandan; aman tedbir alalım, sonra, affedersin, boka sarar bu iş... demişler, kayda kuyda tâbi tutmuşlar. Öyle her önüne gelen Alamanya'ya işçi diye gidememiş. Aç

ağzını dişine bakayım! Yok, senin bir çürüğün var, olmaz, gidemezsin! Dur bakalım, senin kulağın ağır işitiyor, yallah, geri! Senin gözün bozuk, sen de! Vay, senin elinin birinde eziklik var... Senin ciğerlerin gölgeli... Senin boyun kısa... Senin boyun çok uzun... Senin sakalın yok, kösesin, gidemezsin... demişler, ince eleyip sık dokumuşlar.

Bizim Kayabaşılılardan çok çok haberler geliyordu. Burda kalıp da aldıramadıklarına para gönderiyorlardı, yazları, kışları tatillerde geliyorlardı. Eh, şimdi yukarda Allahları var, hepsinde de kelle kulak düzülmüştü, hepsinin cepleri para doluydu. Hem de bire üç, bire dört veren Alaman parası ile.

İkinci, üçüncü yıl gelişlerinde, çoğunun altına ya bir Ford ya bir Opel ya bir Volkswagen ya bir BM ya da bir Mercedes çekilmişti. Ağızları laf yapıyordu, Alaman gibi giyinmişlerdi. Alaman gibi bakıyor, konuşuyor, Alaman gibi yiyor, Alaman gibi bira içiyorlardı. Ne yalan söyleyeyim, filtreli cigaraları da onların ellerinden içtik. Anmalık diye getirdikleri teneke kutulu biraları, renkli gazozları ellerinden tattık. Pilli radyo gördük.

Bol bol yiyor, içiyor, çoluk çocuk çalışıyor, para biriktiriyorlarmış. Gerçi gâvur elinde Kayabaşı'ndaki gibi rahatlıkları yokmuş ama, olsunmuş, hiç değilse aç değillermiş, açık değillermiş. Her ay bankaya para atıyorlarmış. İspatı mı? İşte geldik, işte şu ağadan şu tarlayı, şu beyden şu bağı bahçeyi satın alacağız. Hele biraz daha sabır, biraz daha sabır.

Sabır, kitapta yeri var, insanoğlunun kendini sınaması için iyi bir şey. Bunlar da sabrettiler, sabırtaşı kesildiler. Yakınmaları, yalnızca gâvurun kendilerini pek adam yerine koymamalarından, hep horlanmalarındandı. Ona da sabrediyorlardı, sabreceklerdi.

Şunu da ekleyeyim, birçoğu, az buçuk zenaat sahibi de olmuşlardı.

En önemlisi, dedimdi demin, gelenek görenek öğrenmişler, dünyayı tanımışlardı. Başlı çeken Aliesker, bir keresinde, hiç unutmam, "maymun gözünü açtı arkadaş," dedi. "Yıllar yılı burda bizim anamızı kovalamışlar da haberimiz yokmuş. Geçti artık o devirler! Biz de adam sınıfına çıktık."

Bir on yıl mı, daha fazla mı ne sürdü bu. Geldiler, gittiler, övündüler, yakındılar. Her gelişlerinde bir öncekine bakarak daha kerli ferliydi, daha bol paralıydılar, daha bir cakalıydılar, kurumlarından yanlarına varılmıyordu. Nerdeyse Kayabaşı'ndan çıkıp Kayabaşı'yla Kayabaşılıyı beğenmeyeceklerdi.

O 1985 yılını hatırlar mısın? Tabii, hatırlamazsın, nerden hatırlayacaksın? Soğuk mu soğuk bir kış yapıydı yine. İlçeyle, çevre köylerle bağintımız kesiliydi, kar yolları kaplıydı. Dünya da birbirine giriyordu az daha. Yahudiler yine tek durmamışlar, Araplara saldırmışlardı. Eh, Arap da boş mu duracak? O da ona saldırmış. Yahudinin arkasında Amerika, Arabın arkasında da Rusya. Gazetelerde okuduk, Akdeniz'e donanmaları çıkmış bunların, birbirine dış göstermişler. Birleşmiş Milletler yine bir halt edememiş, tabii. Uzun, ahmak bir genel sekreteri vardı, ordan oraya koşuşmuş, ona sen yahşisin, buna senin anan güzel... demiş, bir büyük savaşı önlemişmiş sözde. Aslında her şey Ortadoğu'daki petrol davası yüzündendi. Biraz da bizim Kıbrıs yüzünden.

Sonra, dur bakayım, neler olmuştu daha o yıl? Ha, eski Amerikan Dışişleri Bakanı Kissinger'i Arap gerillaları evinin kapısında makineli ile biçmişlerdi. İtalya'da Komünist Partisi seçimle işbaşına gelmiş ama Şili'de Allende'nin başına gelenden yakasını

kurtaramamıştı o da. Savaş çıkmadan önce Ruslarla Amerikalılar ortaklaşa yeni bir uzay gemisi yapmışlar ve Merih'e yollamışlardı. Bilmem kaç yılda varacaktı.

Derken ortalık yine yatıştıydı. Olan, Suriye ile İsrail arasında bir çırpıda paylaşılıveren Lübnan, Şah'ın ölümü üzerine beş bin parçaya bölünen İran'a ve arada kaynayan Afganistan'a olmuştu. Her hıznırlığın başı ve sonu petroldü.

Bu yüzden Avrupa da kendine çekidüzen verme gereğini duymaktaydı. Amerika'nın gücü iki paralık olduğundan, berikiler, ha bire Avrupa Birliği numarasına yatıyorlardı. Saflarını sıklaştırdılar. ATE'de kafa kafaya verdiler ve kararlarını aldılar. Sanayinin palavra kısmıyla artık uğraşmayacaklardı. Bu tarafını küçük ve geri kalmış ülkelere bırakacaklardı. Çünkü, o ülkelerde ne adamın değeri vardı, ne emeğinin. Çok uluslu şirketleriyle sızıp diledikleri vurgunu vuracaklardı. Hem de hiç başları ağrımadan, en küçük parmaklarını bile oynatmadan.

Karar, çabuk çıktı, çabuk uygulandı: Ülkelerinde ne kadar yabancı işçi varsa "*kesin dönüş*" yapacaklardı. Alamanya düşü, Fransa düşü, Hollanda, Belçika düşü artık sona ermişti. Evli evine, köylü köyüne dönecekti. Bir aylık bir süre, sonra tamam! Her kim ki bu sürenin sonunda bu ülkelerin sınırları içinde görülür, vay onun haline!

Bir akıllılık da düşünmüşlerdi: "*Kesin dönüş*" yapanlara diledikleri şeyi götürmeye izin vardı, hele araç gereç konusunda yüzde seksen indirim bile yapılıyordu.

O yıla kadar gâvur bankalarında bizimkilerin dokuz yüz milyar paraları mı ne birikmişti. İşçiler gelirken bu paraların çoğunu indirimli araç, gerece yatırdılar, onlarla birlikte döndüler.

Biz, olandan bitenden pek haberli değildik. Gidenlerimiz geri dönüyor diye hop oturup hop kalkıyorduk. Dile kolay, otuz yıla yakın, belki de fazla bir zamandır eşimiz dostumuz, hısımımız akrabamız bizden uzaktılar. Sonunda kavuşuyorduk.

Gelecekleri gün, o zamanki Bucak Müdürü, nur içinde yatsın, Teyfik Akdağ Bey, bucaktaki bütün ilkokullarla ortaokulu tatil etti. Biçki-dikiş kursundaki kızlarımız istasyonu, istasyon yolunu, bucağın karayolundan girişini renk renk krepon kâğıtlarıyla, kâğıttan fenerlerle, ayyıldızlı bayraklarla donattılar. Bucak Müdürü, nur içinde yatsın, Teyfik Akdağ Bey, ayrıca çarşıdan dükkân dükkân para toplattı, gitti, ilçenin itfaiye bandosunu kiraladı o gün için. Çevre köylerden davul zurnacılar, folklor oyuncuları geldiler. Şenliğin bu kadarı ne Cumhuriyetin ellinci yılında, ne yetmiş beşinci yılında bile görülmemişti.

O gün şafakla bütün bucak, yedisinden yetmişine ayaktaydık. Trenle mi geleceklerdi, karayoluyla mı? İkiye bölündük. Bir kısmımız karayolunu kesti, bir kısmımız istasyona toplandı. Eh, görülmelere değerci yani.

Sonunda geldiler. Hem trenle geldiler, hem karayoluyla. Sayılamayacak kadar çoktular. Üç yüz kişi gitmişti, ama gelenler en azından üç bin kişiyi bulurdu. Karısı, kızanı, çoluğu çomarı... Sonra bir şey daha: Gidenlerin bir kısmı ölmüş, yenileri doğmuş, büyümüş, gelişmiş, ölenlerin yerine geçmişti. Büyük çoğunluğu Alamanyalıydı. Orda evlenmişler, Alman kızı almışlar, Alman-Türk karması sarışın mı desem, esmer mi desem garip renkli çocukları olmuştu.

Geldiler, karşılandılar; kucaklarda, omuzlarda taşındılar, Kayabaşı'nı yerinden oynattılar.

Band II

CUMHURİYET MAHALLESİ İHTİYAR HEYETİ'NDEN NECATİ ÇAKIR'IN GURBETÇİLİĞİ ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Biz aslında bütün olanı biteni unutmak istiyorduk beyim, güzel şeyleri de, çirkin şeyleri de. Kayabaşı'nda gâvur gurbetçiler dönüp geldikten sonra çok işler geldi başımıza. Şimdi, ha deyince bunları bir bir toplamak pek kolay değil, takdir edersiniz. Anlattıkça, sizinle birlikte beni dinleyen öbür hemşerilerimin aklına gelen şeyler olacaktır, daha başka şeyler, benim unuttuğum, onların hatırladığı şeyler... Laf sırası geldiğinde onlar da hikâye ederler, kaydedersin, sonra toparlar, Kayabaşı'nın tüm hikâyesini yazarsın artık.

Benim babam, Seyit Ali Emmi söylemiştir, bu bucağın ilk gurbetçisiydi. Nur içinde yatsın, ben o sıralar yeni yetmeydim, bir gün yorganını sırtına vurduğu gibi bizleri el elde, baş başta bırakıp Çukurova'ya gittiğini hatırlarım. Siz, o günlerin Kayabaşı'nı görmediniz, bilemezsiniz, ne ondurur, ne öldürür bir yerdi. Bir avuççuk. Hoş, şimdi de öyle oldu ya, neyse, geçelim.

Babam çekti gitti Çukurova'ya. Pamukta çalışmış, iyi para yapmış. Geri geldi, borç birikintilerimizi temizledi, bir soluklandı. Ama baktı, yine yaşamak için borca girmek gerek. Kör boğazımız için Bakkal

Hayrullah'a, kışımıza don, sırtımıza mintanlık için de yine Bezzaz Emin Efendi'ye yüzsuğu dökmeğ, defter açtırmak gerek. "Anasını satarım ben bu dünyanın" dedi, vurdu yorganı sırtına, bu kez Ege'ye gitti. Üzüme, zeytine, ırgatlığa. Mektubu gelince biz de gittik peşi sıra. Bir mevsim kaldık; anam, kardeşlerim hep birlik olduk, babamıza arka verdik.

Babamdır diye demiyorum, rahmetli uyanık adamdı, akli dünyanın gidişine ererdi. Zeytindeyken geceleri ırgat arkadaşlarıyla toplanırlar, yaz gecelerini konuşa konuşa tüketirlerdi. Neler mi konuşurlardı? Ohoooo, çok şeyler, çok! Hükümetten, partilerden, ücretlerden, zeytinlik sahiplerinden, kendi çektiklerinden, bir de sığırıcılardan. Sığırıcılar zeytinin baş düşmanıdır çünkü. Bulut gibi gelir meretler, zeytin ağaçlarına konarlar, gaga atmadık meyve bırakmazlar dallarda. Delinen zeytin meyvesi anında kurtlanır, suyu çekilir, kocakarı suratı gibi buruşur. Biz, elimizde kargılar, sığırık kovalardık gün boyu. Babamgil de vurmacılık yapardı.

Mevsim sona erince yine toplastık, Kayabaşı'na döndük. Babam çok kalmadı bucakta. Aklını Alamanya'ya takmıştı, ne yapıp ederek, Alamanya'ya gidecek, ailesini bu Allahın bile unuttuğu Kayabaşı'nda sürünmekten kurtaracaktı. Anamla konuşmalarından Alamanya'nın çok işçi istediğini, iyi para verdiğini, kapağı oraya atanların düze çıktıklarını öğrendik. Türkiye'de babam gibilere artık hayat hakkı kalmamıştı. Tek çare, Alamanya idi, giden paçasını kurtarıyordu.

Anam bu konuda hiç konuşmadı, fikir beyan etmedi, "Sen daha iyi bilirsin, evin erkeğisin, nasıl bilirsen öyle yaparsın, dediğin gibi olsun," dedi, karışmadı.

Babam gitti. Önce İstanbul'a gitti. Birtakım

adamlar varmış, Alamanya'ya işçi sevkinde aracılık ederlermiş, hem firmadan, hem de giden işçiden para alırlarmış. Babama bir iş bulmuşlar, trene bindirmişler, eline verdikleri bir mektupla Alamanya'ya postalamışlar. Babam, "O günlerde adam dolandırmacılığı henüz başlamamıştı" diye anlatırdı. "Elimdeki paranın büyük çoğunu aldılar, ama gönderdikleri fabrika, sahiden işçi bekleyen fabrikaydı.

İşe başlamış, uzatmayayım, başını sokacak bir yer de bulunca, bizi istetti, evcek kalktık gittik biz de. Anam, kardeşlerim, ben topu topu bir tek Burhaniye'yi görmüştük Kayabaşı'ndan öte. İstanbul'da elimiz ayağımız birbirine dolaştı, Sirkeci İstasyonu'nu bir bulduk, bir daha tren perona çekilene dek ayrılmadık, geceyi bile bekleme salonunda geçirdik. Nemize gerekti, İstanbul'du ora. Adamın gözünden sürmeyi çekerler de haberin olmaz diye anlatırdı görenler. Korkumuzdan pistik kaldık.

Başınızı ağrıtıyorsam, kısa keseyim, artık iyice yaşlandık da çenemiz düştü. Bir de lafı toparlamakta güçlük çeker olduk. Eksik gedik kalmasın diye de bir ikirciklik var içimde. Seninkisi nihayet makine, ben söylerim o kaydeder, sonra sen dinlersin, bak tın dediklerimden işe yaramazlar var, silip atarsın, işine yarayanları alırsın değil mi?

On yedi yıl yaşadım Alamanya denilen o kefe-re diyarında. Nah, bu kadar bir şeydim gittiğimde, okula yazdırır babam diye umuyordum, ama bir can bir candır, getireceği para da paradır diye düşündü, beni de bir işe kodu.

Çok duymuşsundur Alamanya'da bizlerin çektiklerini. Yaşından ötürü yetişmedin belki, olsun, yine de yazdılar, çizdiler, kitaplar çıkardılar, konuştular, üzerimize filmler yaptılar, koca koca üniversite profesörleri, hükümet yetkilileri, parti başkanları

kalkıp ta Alamanya'lara kadar geldiler, çektiklerimizi, çektiirdiklerimizi gördüler gözleriyle.

Gördüler ne oldu?.. Hiç! Neyse...

Yalnız bir şey diyeyim beyim, Alamanya çok yaptı bize, çok acı verdi ya, yine de kötölemek istemem orayı. Neden dersen, diyeyim: Biz Kayabaşı'nı dünyanın hem başı, hem sonu bellerdik. Alamanya'ya gidince baktık ki, ohoooo, Kayabaşı ummandaki bir katre bile değil. Adamı da ne adam, ne adamlık bilir soyundan. Yediğimiz yedik değil. İçtiğimiz içtik değil. Yahu, ben hatırlarım, bizim mahalle-den ayıptır demesi, bir kıza sevdalıydım, ben akrandı. Gözümde dünya güzeliydi mübarek. Vakta ki, Alamanya'da akıl baliğ oldum, kadına kıza bir başka bakmaya başladım; Kayabaşılı bizim kız, bir zavallılaştı anlatamam. Gözümünden düşüp gitti.

Bir başka şeydi gâvur yer. Başlarda her şeyden korktuk. Aklına ne gelirse ama. Karşıdan karşıya geçmek bir meseleydi, yürüyen merdivenlere binmek bir meseleydi. Hiç unutmam, ilk gördüğümde buna nasıl binilir de düşmeden yolun tepesine çıkılır diye aklım karışmıştı. Evlerde çeşmeler vardı, birini açıyordun soğuğu, öbürünü açıyordun sıcaklığı akıyordu. Tavanda elektrik lambası yanıyordu. Sabun bedava fiyatınaydı, envai çeşidiyle. Bir *Kaufhof*'a giriyordun, çık çıkabilirsen...

Biz gittiğimizde babam oturduğu odasına bir radyo, bir de televizyon almıştı. Kardeşlerimle çok şaştık televizyona. Anam kadın çok ürkütü zavallı.

Sonra sonra alıştık. Yürüyen merdivenlere, kokulu sabunlara, akar çeşmelere, *Kaufhof*'lara, yerin altından vın vın giden trenlere, televizyona, buzdolabına, çamaşır makinesine, elektrikli süpürgeye, birahanelerine, su yerine bira içmeye, tatlı hardallı sosislere, sarışın artist gibi güzel kızlarına, renkli ga-

zozlarına; sözüm meclisten dışarı, eşekler gibi çalıştırılmaya. Sabahın köründe gidiyorduk, akşamlara kadar çalış babam çalış. Anam da çalışıyordu ama zorluk çektiği yoktu bizim için. *Market*'in birinden hazır yemekler alıyordu. Tencereye koyup üstüne suyu boca etti mi, iki dakikada sofraya getiriveriyordu hemen.

Herkese ayrı tabak, herkese ayrı çatal, bıçak, kaşık anca Alamanya'da kondu önümüze. Her pazar banyo yapmayı Alamanya'da öğrendik. Benden küçük kardeşlerimi Alaman okullarına verdik, çarçabuk gâvurun dilini söktüler, her biri Alaman okur yazarı oldu sonunda.

Babam dillerini öğrenemedi pek. *Ekmek, su, kahve, bira, köfte, çişim geldi, bugün hastayım meister, ücretim az, para bana yetişmiyor, bende çok çocuk var...* gibi lafların dışında meramını anlatamazdı. Çok sıkışıldığında Alamanca bilen Türk tercüman imdadına yetişirdi; hem onun, hem de onun gibilerinin.

Ben onun gibi olmadım, çekirdekten yetiştim, dillerini öğrendim az buçuk. Yazmam kıttı fakat çatır çatır derdimi karşımdaki Alaman'a anlatırdım."

(Ses kayıt bandının bundan sonrasında bir boşluk var. Konuşma yok. Belki gereksiz bulunmuş anlatılanlar, boş geçilmiş. Ya da başka bir nedenle ara verilmiş. Sonra yeniden aynı ses şöyle devam ediyor konuşmasına:)

– Anamâ açtım meseleyi. İlk kez kaşlarını yıktığını, homur homur homurdandığını gördüm onun.

"– Kız gâvur kızı. Ben gâvurdan gelin istemem, dedi.

"– Ana, dedim. "Ben onunla konuştum, sen ha dersen, babam da ha derse..."

"– N'olacaktı o zaman, peki?" diye sordu.

Dedim: "Kız, bizim dinimizi kabul edip Müslüman olacak..."

Babama söylediğimde, "Bizimle mi oturacak o da?" dedi.

"- Yok, ayrı ev açacağız," dedim.

"- O zaman evlen, yaşın geldi," dedi.

Marlen ile evlendim, kentteki müftümüz bir tören düzenledi. Marlen onun dediklerini yarım yamalak bir Türkçe ile tekrarladı, kelime-i şahadet getirdi ve Müslüman oldu, benim ilk Alamanlaşmamın başı da böyledir.

Bu, yalnız benim başıma gelen bir şey değildir. Benim gibi daha niceleri nice Monika'larla, Helga'larla, Hilde'lerle, Maria'larla evlendiler. O zamanlar pek açığa vurulmamıştı, ben söyleyeyim, bizim Ayşe'ler, Fatma'lar da çok Hans'larla, Dietrich'lerle, Johannes'lerle evlenmişlerdir. Bizler, Alamanya'da yeni bir kuşaktık. Alamanlarla birlikte yaşayıp Alamanlar gibi olmuştuk. Şimdi kalkıp o günlerdeki birtakım uydurukçu kişilerin söylediklerini tekrara kalkışmayın sakın, Türk, Türklüğünü bilsin, Alaman da Alamanlığını... Arada görenek var, gelenek var. Bunlar nasıl bir kalemde çiğnenirmiş de bir Türk Alamana varırmış? Pöh, vardık bile. Karşılıklı kız alıp verdik, kan bağı kurduk, evler açtık, yeni bir kuşak yetişti bu arada; yarı Alaman yarı Türk.

Ben karımı bir birahane de tanıdım. Biz kendimize yakıştığını sandığımız birçok âdetlerimizi beraberimizde Alamanya'ya götürmüştük. Bunların başında birbirimizden ayrı düşme korkusu da vardı. Pazar günleri önce büyük istasyonun içinde buluşur, genden gidenden haber alır, memleket kokusunu koklardık. Sonra o çevrede açılmış Türk lokantalarına giderdik, yemek yerdik, rakı içerdik. Hiç ayrılmazdık birbirimizden. Ben bir kez ayrıldım, başımı yaktım.

İstasyon Caddesi'ndeki Karadeniz Lokantası'nın bitişiğinde bir Alaman birahanesi vardı, laf olsun diye girmiştim. Uzak bir köşeye gittim, oturdum. Gelen garson kıza bir bira ısmarladım. Kız, azıcık tombulca, beyaz ve benim boyumdaydı. Benim boyumdaydı diyorum, zordu Alamanya'da o boyda kadına kıza rastlamak. Maşallah her biri ağaç gibi kadınlardı onların.

Kız, biramı getirdi. Birahane boştu o saatte. Laflamak için yanıma çöktü. Çat pat konuşmaya başladık. Benden hoşlandığını söyledi hemen. Alamanları tanımamış olsam, çok şaşırırdım, tabii. Bunlar böyle bir millet! Biraz da serbestler. Diyelim, bir gece kulübüne gittin, oturdun. Etrafında da sürüyle kadınlar, kızlar, erkekler... İçlerinden biri seni gözüne kesti mi, hiç çekinmeden masana çöker, arkadaşlık yapmayı teklif eder. Evli olsun, bekâr olsun! Teklifsiz insanlar yani.

Ben de o sıralar gencim, kanım kaynıyor. Gerçi it gibi çalışıyorum ama iyi de besleniyorum. Gözüm hep bu Alaman kızlarında. Garson kızın benden hoşlandığını söylemesi çok hoşuma gitti. Ne zaman boşsun diye sordum. Erken bitecekmiş işi. İstersen bekle, birlikte çıkarız, dedi.

Bekledim. çıktık... Masraf olmasın diye dışardan yiyecek içecek aldık, onun odasına gittik. Geceyi orada geçirdim. Adı Marlen'di. Benimle evlenince Melâhat oldu.

Babamın kolaycacık evet demesine şaşmışsındır. Meseleyi ona açmadan arkadaşı Hayri'ye söyledim, kızın bekâretini şey ettiğimi, evlenmekten başka çare olmadığını söyledim; babama böyle böyle de, kulağını бүk... dedim.

Evlendik Marlen'le... Aynı bir ev açtık. Üç çocuğumuz oldu.

Denilecek ki, çünkü çok konuşuldu bu mevzu üzerinde, bir Türkle bir Alaman nasıl anlaşır, nasıl bir yastığa baş kor, nasıl evliliklerini sürdürür? Ya'u, Alaman karı almanın öyle çok nimetleri vardı ki, saymakla bitmez. Sen şimdi geldin diyelim Alaman-ya'ya, şimdi diyorsam söz temsili, o bizim zamanlarımızı misal getiriyorum; geldin, işe girdin, başladın eşekler gibi haşa min huzur, çalışmaya. Gece demedin, gündüz demedin, cumartesi, pazar, bayram, seyran demedin, çalıştın babam çalıştın. Sade suya şekeri çaldın, ekmek doğradın içine, nefisini körlettin durmadan. Niçin? Üç beş kuruş bir yana atıp biriktirmek için!

Bir yıl, iki yıl, üç yıl... Çok Türk üçüncü yılı tutmadan pes etmiştir. Ulan, ben bu dünyaya bir kere geldim, Allahın hıyarı ben miyim demiş, paralarını ufak ufak bankadan çekip yemeye, şuydu, buydu almaya başlamıştır. Zaten sen almak istemesen de almak zorunda kalırdın o memlekette. Önce bir pikap. Niçin? Eh, memleketten uzağız ya, hasretliğimizi nasıl gidereceğiz? Şarkılarımızı, türkülerimizi, çağırarak tabii. Bizim zamanımızda bir Ayfer Başbüyük vardı. Neşe Karaböcek vardı, bir Seraceddin Uygun vardı, bir Orhan Gencebay vardı rahmetli, İbrahim Tatlıses, Ferdi Tayfur vardı. Alamanya'da kapış kapış giderdi plakları.

İşe bir pikap almakla başlanırdı, sonra plaklar, sonra bir teyp; kasetli şarkılar türküler için. Alamanya'da almaya bir başladın mı, tamamdı, arkası gelmezdi. Bir çarşı boyunca gezin, her şey para tuzağı. Bir *Kaufhof*'a gir, soyulursun alimallah!

Alaman aptal maptal görünürse de inanmayacaksn. Biz sözde akıllı bir millet sayılıyoruz da n'oluyor? Her önüne gelen anamızı kovalamıyor mu Osmanlı'dan beri?

Lafı saptırdım, biliyorum, yaşlanmışlığıma ver sen! Şuraya getirecektim, Alamanya'da ticaret yapacak mısın, bir Alman karıyı taht-ı nikâhına almak zorundasın. Alırsın karıyı, açarsın onun adına bir dükkân, ne dükkânı olursa olsun, mühim değil orası, başlarsın ticarete. İşçilikten bin kat iyidir, hemen *Herr Çakır* olurdu.

Biz Marlen'le, babası da yardım etti biraz, bir kasap dükkânı açtık. Bizimkiler domuz eti yemezler, koyun eti, sığır eti yerler. Başka gâvur kasaplar koyun, sığır satsa bile kuşku duyarlar hep, acaba mı?.. derler.

Bizim dükkân tuttu. Arı kovani gibi çalıştı. Nereye kadar ama? Ta bizim karı ölüp de o uğursuz karar çıkana kadar. Karı öldü, dükkân da öldü, kasaplık da öldü. Bir gün karakoldan çağrı geldi, gittim. Polis komiseri:

"- Üzgünüm çok *Herr Çakır*," dedi. "Yeni yasa göre memleketimizde kalmanız artık imkânsız. On beş gün içinde yurdunuza dönmeniz gerekiyor."

Memlekete dönmek kolay, nihayet atlarsın bir uçağa, iki saat sonra Yeşilköy'e inersin. Ya da Mercedes'ine binersin, geze toza iki günde Kapıkule'yi tutarsın, mesele değil. Ama burayı kimlere bırakacaksın? Arada bir yazları gittiğimizde memleketin durumunu görüyordum: Su yoktu hâlâ, su! Yağmur yağıyor, ortalığı seller götürüyor, çeşmeler kupkuru yine. Elektrik hak getire. Bulgarlar, Romenler, Ruslar, hatta Iraklılar el ele vermişler, bize elektrik veriyorlar. Lambalarımızı yakan, buzdolabını, televizyonu çalıştıran hep onların verdikleri elektrik.

Paranın rezilliği çıkmıştı. Düşün, etin kilosu bin iki yüz elli lira. Ekmek elli lira. Süt iki yüz lira. Benim çok sevdiğim tahin helvasının kilosu olmuş bin yüz lira. Eskiden, sen hatırlamazsın, Türkiye'de de-

mirden on liralara, kâğıttan yirmi liralara vardı, hepsi kalkmış onların. Bir ara bin liralıklar çıkarmışlardı, o yetmedi, bu defa iki bin beş yüz liralık banknotlar, beş bin, on binlikler çıktı ortaya. Bir milyonluk tek banknotlar da vardı; üstü Ecevit mavisini dedikleri bir mavi renkte, ön yüzünde fındık yiyen bir güzellik kraliçesinin resmi, ardında da kim olduğu pek belli olmayan birilerinin heykeli resmi.

Ben çok uğraştım dönmek için, Allahın bildiğini kuldanda ne saklayayım! Alaman makamları karım Marlen sağ olsaymış, ben Alaman vatandaşı olabilirmişim, derler. Ama, n'apalım ki, Marlen ölmüştü. Nasıl mı ölmüştü, anlatmadım mıydı onu?

(Kayıt bandının bundan sonrası yine boş. Belli bir şey, es geçilmiş. Kaydetme düğmesine basılmamış. Uzun bir suskunluk sürüp gidiyor. Sonra yeniden, başlardan beri konuşan adamın sesi.)

– Dönüşe geçecek Türkler hep bir araya geldik, kim nereye, nasıl, neyle gidecek... Tesbit edildi. Gruplaştık, konvoylar yaptık. Ben çoluk çocuğu topladım, dükkânı elden çıkardım, bankadaki parayı çektim; bizim dernek kayıtlısı hemşerilerle, yani bizim Kayabaşılılarla anlaştık, bizim orada geçerli olacak birtakım makine falan filan aldık, TIR'lara, trenlere yüklettik, gözyaşları içinde iki gözümüz iki çeşme yollara düştük, ver elini Kayabaşı dedik.

Ver elini bizim kıytırık, Allahın bile unuttuğu, ne devletin, ne hükümetin aklının kıyıcığına düşmeyen zavallılar zavallısı Kayabaşı dedik.

Aha, işte biz geliyoruz, sıkı dur bakalım dedik!

Band III

KİRCHEN'Lİ HALİDE TÜRKMEN'İN İKİLİ VATAN HİKÂYESİNİ ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Bizde de sizin o "Bülbülü altın kafese koymuşlar da ah vatanım demiş" atasözüne benzer bir söz var; nasıl derdik Almancasında, şimdi unutmuşum. Çok zaman geçti aradan çünkü. Geleli kaç yıl oldu, iyice hesabını yapamıyorum. Çok oldu işte.

Bavyeralıyım ben. Hani, Avusturya'nın Salzburg kapısından girdiniz mi bir büyük otoban başlar, Münih'e kadar sağ yanında durmadan irili ufaklı see'ler görürsün, her yan yemyeşil çayır çimendir; geçtin mi hiç, işte Bavyera eyaletinin başlangıç noktasıdır oraları. Münih, benim de dilim sizinkine alıştı *München*'e Münih diyorum, ne garip değil mi; başkenttir Koçaman, büyük mü büyük bir şehirdir, bir *stadt* yani.

Münih'e otuz beş kilometre mesafede Kirchen diye bir küçük kasaba vardır, otoban üzerinden sapılır. Tegernsee gölünün soluna düşer; ben o kasabada doğdum. Babam dülgerdi. Üç kız kardeşтик. Ben ortaokulu bitirince çalışmak için Münih'e gitmeyi istedim. Yaşım on altıydı. Sizin Türkiye'de on altı yaşındaki kızlara hâlâ çocuk gözüyle bakıyorlar. Anaları, babaları dizleri dibinden ayırmıyor. Bizim Almanya'daysa on altı yaş, gecikmiş yaşıtır. Her şey

için ama. Erken uyanır kızlar Almanya'da. Erkekleri de erken tanırılar. Bizde kaç göç yoktur. Çocuklar içki içmek için büyüklerinden izin almazlar. Herkes bir an önce kendi hayatını yaşamayı ister. Anaları babaları da isterler bunu. Herkesin kendi hayatını yaşaması demek, çalışması demek. Çalışması da para kazanması demek. Çalışacak, para kazanacak ve evin yükünü hafifletecek. Sizde böyle değil. Bir evde bir kişi çalışıyor, herkes onun getirdiğini yiyip içiyor. Çok kötü bir şey.

Münih'e geldim, bir pansiyon tuttum, her gün on gazete alıp günlük iş ilanlarını kovaladım; ta bir iş bulana kadar kendime. Önceleri iş seçmenin mantıksızlığını kabul etmemiştim, sonradan anladım ki, çalışacaksam, işi seçme hakkım yok benim. Nerede ne bulursam iş diye ona girecektim.

Öyle yaptım, bir *restoran-kafe*'de garsonluk buldum. Daha doğrusu işi buldum; garsonluk bilmediğimden patronum Herr Caspar beni önce bulaşıkçılığa verdi, sonra bi. gece okuluna, garsonluk öğreten bir okula yazdırdı, garsonluğu üç aylık gece kurslarıyla öğrendim.

Adımı söylemedim mi başta? Hilde idi. Halide oldu bizim beyle evlenince. Müslüman da oldum. Müslümanlığın ne olduğunu pek bilmiyorum hâlâ. Bizim aile Lutheryendi. Babam pek kiliseyi sevmezdi, bizler de sevmezdik hiç. Evlenince bizim bey bana namaz kitapları, Kur'an-ı Kerim kitabı falan aldı. Türkçeyi konuşmasını çok zor öğrendim. Şimdi doğru dürüst konuşuyorum, anca. Kırk yıl mı ne oldu da ondan. Bazı kelimeleri Almancasıyla karıştırıyorum, sen tabii, madem gazetecisin, benim ağzımdan çıktığı gibi değil, daha düzgününü yazarsın herhalde.

Münih'te uzun süre garsonlukta çalıştım, sonra

Marianplatz'daki büyük Kaufhof'lardan birine, Woolworth'a satıcı girdim; yiyecek bölümüne. Bir Kaufhof'ta en renkli bölüm, bu yiyecek bölümüdür. Her milletten adam gelir; Yugoslavı, Almanı, Yunanlısı, İspanyolu, İtalyanı, Arabı, Türkü. Her milletten alıcı için her şey bulundurulur orda. Mesela Türkler için tahin helvası, kurufasulya, bulgur, tarhana çorbası gibi.

Bizim beyi ilk olarak bu Kaufhof'ta gördüm. Bir tekerlekli araba sepetlerden almış, dört dolanıyordu. Almancası varla yok arası bir şeydi. *Ben... Almak istiyor... Fasulya... Almancası nasıl derler? Şey... Şey. Bohne... Kurubohne... Var sizde fraulein?*

İstedigini verdim, çok sevindi. Başka alışveriş eden Türk arkadaşlarını da takıp peşine, getirdi, benden hizmet etmemi istediler.

Türkleri ilk o zaman tanıdım işte. Çok duyuyordum haklarında, birçok hikâyeler anlatıyordu kız arkadaşlarım. Hepsi güçlü kuvvetli erkeklermiş. Bir arkadaşımın Türklerden dostu vardı, uzun süre birlikte yaşadılar. Sonra arkadaşım bir başka Türk ile ilişki kurmaya kalkınca eski dostu, bir gün, Goethe Strasse'de, hem de güpegündüz, herkesin gözü önünde çekti bıçağını, vura vura öldürdü kızı.

Bu ve buna benzer olayları çok duyuyorduk, gazetelerde her gün böyle kıskançlık hikâyeleri çıkıyordu.

Türkler ya bizim kızları ya da rakipleri kendi vatandaşlarını kıskançlık yüzünden öldürüyorlardı.

Bizim beye ikinci rastlayışım, *Faßing*'te oldu; ortalık birbirine girmişti, yer yerinden oynuyordu, bir çılgınlıktır sarmıştı herkesi. Çok sarhoş olmuştum; bir partide mi, bir sokakta mı, yoksa *Deuchlandhalle*'de mi, bilemiyorum, komaya girmişim.

Birilerinin beni alıp götürdüğünü, bir merdivenlerden çıktığımızı, küçük bir odaya girdiğimi, yeniden içki içtiğimi; nasıl bir içkiydi, midemi yakıp kavurmuştu, sonra... kulağımın alışkın olmadığı birtakım şarkıları pikaptan dinlediğimi... sonra... sonra sızıp kaldığımı hayal mayal hatırlıyorum.

Gözlerimi açıp kendime geldiğimde şaşırdım. Nerdeydim? Sabah mıydı, gece devam mı ediyordu, gündüz müydü yoksa? Çıkaramadım. Bir yataktaydım, çıplaktım. Yatak iki kişilik de değildi üstelik.

Doğrudum. Tek tek yere atılı sutyenimi, kombinazonumu, külotumu, buluzumu, etekliğimi, çoraplarımı aldım, giydim. Pabuçlarım yoktu ortalıkta. Somyanın altında aradım, bulamadım.

Ben bunları yaparken kapı açıldı, içeri bir adam girdi. Orta boylu, kara kuru, bıyıklı biri. Kucağında yiyecek paketi taşıyordu.

"- *Wer sind Sie? Wo bin ich? Wie gelang ich her?* Yani, kimsiniz, nerdeyim ben, buraya nasıl geldim?" diye sordum.

Benim ne dediğimi anlamadı. O kadar Almancası yoktu çünkü. Ama aklıyla ne demek istediğimi çıkardı. Elindekileri masaya bıraktı, yanıma geldi. Güldü. İlk gözüme çarpan kara bıyıklarının altında parlayan bembeyaz dişleri oldu. Mahcup bir hali de vardı.

"- *Du sehr krank... Sen çok hasta... Du viel getrunken... Çok içti... Ich bringen dich hier...* Ben seni buraya getirmek!" dedi.

Yavaş yavaş aklımı toplamaya başlamıştım zaten. *Fašing...* Patırtı, gürültü... İçki. Kim bilir ne kadar çok içki! Sonra da buna rastlamış olacaktım. Belki de o bana rastlamıştı. Rastlamış ve almış odasına getirmişti.

"- Çay içer misin?" diye Türkçe sordu bana, "Tie... Drinken?" Eliyle bir şey içiyormuş gibi yaptı, gösterdi. "Tie... Tie..." Tee demek istediğini anladım, başımı salladım.

"- Yeah, ich bin trinken tee!" dedim.

Başım kazan gibiydi, bir kavanoz aspirin içsem ağrının geçeceğine ihtimal vermiyordum.

Yataktan kalktım ve... Feryadı bastım. Sol ayağımı yere basmamla kaldırmam bir olmuştu. Hemen oturdum. O adam da geldi yanıma. Gözlerim duyduğum acıdan yaşlarla doluydu.

"- Senin ayak... Deine fuss brechen... Kırık. Hasta. Krank! Çok... Krank!"

Pencereye göz atınca anladım, kar yağıyordu yine. Bütün Faşing boyunca hep kar yağmıştı. Her yer buzdu.

Naylon bir perdeyle ayrılmış mutfak gibi yerde çay kaynıyordu. Demlenen kadar o gitti, bir yaşlı adamla birlikte geldi. Yaşlı adam hiç konuşmadan önümde diz çöktü, sol ayağımı eline aldı, işaretle ayağa kalkmamı söyledi. Zorlukla kalktım, durmaya çalıştım. Başıyla tamam dedi, otur! Oturdum. İkisi birlikte benim anlamadığım bir dilden, bugün Türkçe olduğunu biliyorum artık, konuştular. Sonra genci, o odasında olduğum genç olanı; beni tuttu, yeniden yatağa yatırdı. Aklıma hemen şey geldi; beni yatırıp bu defa bu ikincisi de...

Debelendim. Çok güçlüydü, bastırdı, omuzlarımı yatağa yapıştırdı âdeta. Beriki de sol ayağımı eline aldı, bir iki demeye kalmadan çevirdi mi, bastırdı mı bilmiyorum, öyle bir şey yaptı ki, acısından kendimi kaybettim.

Yeniden gözlerimi açtığımda yine yatakta yatıyordum. Yaşlısı gitmişti, genci üzerime eğilmiş, gülüyordu bana.

"- Geçti.... *Vorbei!* İyileşeceksin, dedi.

Ayağımı hareket ettirmek istedim, ettirdim, hiçbir acı duymadım. Yalnız şişti biraz.

Sonradan öğrendim, o ikinci gelen adam çıkıkçıymış, böyle kırıkları iyi edermiş. "*Ocak*"tanmış. Ne demekti o, anlayamadım.

Beş gün misafir kaldım o odada. Sahibiyle tanıştık. Adı Mehmet Türkmen'di. Yani, bizim sonraki bey. Sevdim onu. Filmlerde, romanlarda, tiyatrolarda benzeri olan bir aşk falan değildi. Bir sıcaklık, bir yakınlık, bir hoşlanma o kadar işte.

O da sevmişti beni. Sonradan anlattı; *Kaufhof*'ta kurufasulya aradığı gün mimlemiş. Hep peşimde gezmiş. Ne zaman çıkıyorum işten, nerde oturuyorum, nerde cumartesi gecesi eğleniyorum, arkadaşlarım kim? Hep biliyormuş, öğrenmişmiş.

Beşinci günü yine bir cumartesiye rastlıyordu. İşe pazartesi başlayacaktım.

Ayağımı basabiliyordum. Koluna taktı, omuz verdi, ikimiz o gece sinemaya gittik. Film, o yılların modası seks filmlerinden biriydi. Dışarda yemek yemiştik. Dışarda diyorsam, *Hauptbahnhof*'taki büfelerden birinde sosisli sandviçle biraydı akşam yemeğimiz.

Sinemadan çıktık, yürüdük epeyi. Münih'te sonbahar yoktur. Kış erken bastırır. Kar da öyle. Yollar tuz serpiliydi. Gıcırdata gıcırdata büyük ırmağın oraya geldik. Parka girdik. Durdurdu beni.

"- Hilde... dedi. "Senin artık evine gitmen gerek."

Almanca bunu çok kötü, ama benim anlayabileceğim kadar iyi söyledi.

"- Yani," dedim, çok basit kelimeleri bir araya getirip. "Artık senin odanda kalmayacak mıyız?"

Kalamayacakmışım. Mümkün değilmiş. Birçok nedeni varmış. Ev sahibesi Alman, bozuluyormuş odalarına kadın getirmelerine.

"- Evli olunca, peki?" dedim.

Anlamadı. Boş nikâh yüzüğü parmağımı göstererek anlatmaya çalıştım.

"- Ha, dedi. "Evlenmek... Evlilik!"

O zaman iş başkaymış, tabii.

Akarsuya bakıyorduk ikimiz de. Gecenin karanlığında o da kara akıyordu. Birden sudan bana döndü. Yarı kendi dilinde, yarı işaretle ve yarı Almanca bana söylemeye çalıştı ki, benimle evlenmek istiyor. Ben razı gelirim, hemen de hazırmış buna.

İleri ülkelerde, hele Almanya gibi ülkelerde evlenmek bir problem değildir. İki insan hayatlarını birleştirmeye karar verirler, evlenirler. Çokluk bir formaliteden ibarettir. Pek karışan, görüşen olmaz sizdeki gibi.

Teklifi hoşuma gitti, ne saklayayım! Değişik, başkalarına benzemeyen bir evlilik olurdu olursa. Dilimiz ayrıydı, dinimiz ayrıydı, vatanlarımız ayrıydı, anlaşabilir miydik? Hiç düşünmedim o sırada. Eh, ne olacaktı yani, baktık anlaşıyoruz, buradan sonra herkes kendi yoluna gitsin der, ayrılıverirdik. İtalya'da değildik ya.

Sizin geleneklerinize, kanunlarınıza göre bu işin benim düşündüğüm kadar pek öyle kolay olmadığını sonradan öğrenecektim.

Uzatmayayım; aslında uzatıyorum tabii, güzel günlerdi o günlerim de onun için, insan gençlik yıllarını bir kere yaşıyor, onu da mirasyedi gibi her yere, her şeye dağıtıyor, rüzgâra veriyor. Evlenmeye karar verdik. Ben hemencecik nikâh muamelesine başlayacak, işi bitiriverecek sandım, yanıldım.

Bize gidilecekmiş, babamdan-anamdan beni resmen isteyecekmiş. Onların eveti olmadan olmazmış.

Ne diyeyim? Olur, peki dedim. Bir cumartesi günü bizim Kirchen'e gitmeye karar verdik ve gittik. Ama nasıl? Bir minibüs tutulmuştu, içinde bizim beyin dışında kadınlı erkekli bir sürü de kalabalık vardı; birçoğu çocuklarını da getirmişti. Akrabaları imiş. Hepsi de aynı *Heim*'de oturuyorlardı, sonradan onlarla bir bir yakından tanıştım.

Babam hiç böyle bir şey beklemediği için çok şaşırdı. Annem de şaşırdı. Kardeşlerim bir kenarda durup yarım yarım gülümseyerek olanı biteni seyreliyorlardı. Anneme önce bizim beyi tanıttım. İkisinin de ellerini öptü, başına koydu. Âdetiniz böyle imiş. Arkamıza takılıp gelenleri de o söyledi, ben aktardım bizimkilere. Amcası, amcasının oğlu, gelinleri, kaynanası, yeğenleri, çocukları.

En yaşlıları, amca ile karısıydı. Bizim bey onları evin baş köşesine oturttu.

Babam dillerini, âdetlerini bilmediği bu insanlara karşı nasıl davranılacağını kestiremedi. Bana sordu, ben bizim beye sordum, o bana söyledi, ben de babama anladığım kadarıyla aktardım.

İlkin kahve içme töreni yapıldı. Amcanın aklı fikri Türk kahvesindeydi, ama evde *nest-café*e vardı yalnız. Onu içtiler. Babam bira sunmak istedi; gençler kabul ettiler, yaşlıları pek yanaşmadılar biraya.

Karşılıklı oturuluyordu öyle. Bilir misiniz ne zor bir şeydir öyle durumlar? Siz başkasınız, onlar başka. Anlaşmak için dilimiz yok. Amcaoğullarından biri. bereket çok önce gelmişmiş Âlmanya'ya, o araya girdi, lafı açtı. Bize konuştu, bizden aldığını sizin dilinize çevirip berikilere anlattı.

Konu-komşular haberi çabuk almışlardı, teklifsizce bizim evi doldurdular. Tiyatro seyrederek gibi

bakıyorlardı; arada bir babamla konuşuyorlar, durumu öğreniyorlar, bir iki laf da onlar ediyordu.

Amca, sonunda konuya girdi. Dinleri, âdetleri gereğince bir kızın kendi başına-buyruk evlenmeye kalkması olmazmış. Bu yüzden, şimdi gelmişler Müslümanların Allahı ve peygamberinin rızasıyla beni oğullarına gelin diye istiyorlarmış, buna anam babam ne dermiş?

Amcaoğlu tercüme etti dediklerini. Babam kendini tutamayıp güldü.

"Bizim âdetlerimize göre de, böyle bir şeye önce çocukların kendileri karar verirler. Çünkü evlenecek olan ana-baba değil, kendileridir," dedi. "Eğer", dedi babam yine; "Hilde buna razı gelmişse, biz de onun mutluluğu için razı geliriz, hayır demeyiz."

Bana döndü, bizim beyin neyin nesi olduğunu sordu. Ben de bildiğim kadarını anlattım: Siemens'te çalıştığını, yirmi beş yaşında olduğunu, ayda iki bin beş yüz markın üstünde bir para kazandığını, beni sevdiğini sandığımı, kendisini sevebileceğimi sandığımı...

"- Anlaşmak..." dedi babam, bana. "Anlaşabilecek misiniz? Bak, o Türk, sen Almansın. Diliniz ayrı, dininiz ayrı. Bunların yedikleri, içtikleri de değişmiş, duyuyoruz. Sonra bir gün bakıverirsin, seni almış kendi memleketine götürmüş. Orada necidir bu, işi gücü nedir, seni doğru dürüst yaşatabilir mi? Yarın bir gün çocuğunuz olursa, orda ikinize de bakabilir mi? İyi düşün taşın bunları hep," dedi. "Burası, niha yet senin vatanın. Burdaki insanlar senin dilini konuşuyorlar, senin dininden hepsi. Ben basit bir dülgerim, bir kasaba dülgeri. Ötesine aklım ermez. İnsan zora düşerse yine vatanında düşmeli, kendi insanları arasında düşmeli ki, elinden tutanı olsun," dedi.

Dedimdi değil mi az önce? Gençtim o zaman-

lar, dünyayı küçücük görüyordum, fındık kabuğu kadar bir şey.

Sonra, niçin saklayayım, aradan bunca yıl geçti, vatanımı bıraktım; anamı, babamı, kardeşlerimi, küçük Kirschen'imi, o koca Münih'i, gördünüz mü ne kadar sizden olmuşum, hem *München* yerine Münih diyorum; *Ja*, Münih'i elimin tersiyle bir kenara itip bu Kayabaşı'na geldim.

Geçmiş gün... Bizde *Nun ist alles Geschichte* derler, insan benim yaşıma gelince şöyle bir durup gerisine, kalanlara bakma şeyini duyuyor.

Ja, Ja uzattım sözü, biliyorum. Döneyim kaldığım yere!.. Ah, *gerade war ich beim...* Ne diyordum?

(*Kayıtta kısa bir suskunluk varl. Son "ne diyordum?" cümlesi iki kez alınmış. Sonra konuşma yeniden sürdürülüyor.*)

—...Babamın dediklerine hiç karşılık vermedim.

"— Ben bu evliliği istiyorum" dedim, her şey bitti.

Muameleleri çarçabuk tamamladık, Türk Konsolosluğunda birileri nikâhımızı kıydı. Ordan yine bizim beyin yakınlarından birine ait minibüse dolduktuk, atladığımız gibi onun *Heim*'ine gittik.

Hazırmış. Bizi bir hoca bekliyormuş. Bir de o nikâhımızı kıydı: Dini nikâhmış, mecburmuşuz.

Benim için çok şaşırtıcı oldu. Babam benden daha çok şaşırmıştı. Hoca, babam ve bizim bey bir odaya kapandılar. Hoca, bizim beyle babamı bir çeşit pazarlığa oturttu. Evet, pazarlığa! Bizim bey beni *fenig*'i *fenig*'ine babamdan, geçmiş zaman şimdi kaçaydı unuttum, satın aldı. Kapının aralığından duyup gördüğüm kadarıyla babamla el sıkıştılar. Bizim bey, babama beni aldığı fiyatı borçlandığını, bunu borç olarak kabul ettiğini söyledi. O kadar serinkanlı ve ciddiydi ki, gülmekten alamadım kendimi.

(Kaydın buradan sonrasında anlaşılması zor, ayrıca pek de önemli olmayan bazı cümleler geçiyor. Özellikle bir yanlışlık sonucu üstüste çekim yapılmış. Bir sürenin sonunda ses düzeliyor, anlatım sürüyor.)

—... çocuklarımız oldu. Birincisi kızdı, Ayşe koyduk adını. Annemin adını, Lilli'yi koyalım isterdim çok. Tartıştık bizim beyle. Zaten evlendiğimizin birinci ayından başlayarak durmadan tartışıyorduk. Nasıl tartışıyorduk? Allah bilir orasını. Bizim bey benim dilimi tam olarak bilmiyordu, ben de şimdiki gibi bu kadar iyi bilmiyordum sizin dilinizi. Çok dikkatliyim, değil mi? Dura dura konuşuyorum çünkü, yanlış yapmaktan korkuyorum. Benimle, dilimle çok alay ettiler, herkes alaya aldı beni. Ben de önce cümleyi kafamda güzelce kurup öyle söylemeye alıştırdım kendimi. Kayabaşı'na geldikten sonra, o olaylar çıkana kadar bizim beyin akrabası bir öğretmen bey vardı, onunla iki yıl durmadan çalışıp yanlışlarımı düzelttirdim ona. Buna yirmi beş yıllık bir karı-kocalığı ekleyin, dilinizi iyi öğrenmemiş olmazdım artık. *Nicht wahr?*

Diyordum ki; tartışıyorduk, fakat nasıl?

İkimiz de kendi dilimizde karşılıklı bağırışıyorduk. Yüksek sesle, alçak sesle. O bir söylüyordu, ben üç. Ben üç söylüyordum, o on.

Ne diyorduk, neyi tartışıyorduk, neyin kavgasını yapıyorduk, Allah bilirdi artık.

Bu böyle olmaz Hilde kızım, dedim. Duvarlara söyle daha iyi, beyine söyleyeceğine. Bu evliliği yürüteceksen iki yol var önünde: Ya beyinin dilini öğrenirsin, ya beyin senin dilini. Ya da bir gün doldursun iki parça eşyanı bir valize, kaptığın gibi nasıl söylüyorsunuz siz? Hani, şey gibi... *Aber los!* Dili-min ucunda... Neyse!

Bizim bey Almanca'yı yüz, yüz elli kelime öğrenmişliği ile kaldı, bir türlü fazlasına gelemedi.

Evlendikten sonra Münih'teki Türk mahallesine, *Kreutzerstrasse*'ye taşınmıştık. *Kreutzerstrasse*'yi de anlatayım size, o günlerin *Kreutzerstrasse*'sini tabii, şimdi yok öyle bir yer; çünkü Türk işçileri gitti. Belediye de buldozerlerini, greyderlerini dayadı *Kreutzerstrasse*'ye, yerle bir etti. Ama bizim beyle evlendiğimiz günlerde. Belediyenin Alman yurttaşlarının oturmalarında tehlike görülen ve zor kullanarak boşalttığı, en azından İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma eski, yıkılmaya hazır blok evlerle doluydu.

Akıllı Türkler gitmişler, Alman evsahiplerinden yok bahasına kiralamışlar bu yerleri, sonra da oda oda kendi hemşerilerine dünyanın parasına kiralamışlar.

Biz de kalktık, o sokaktan bir buçuk odalı bir yercik tuttuk, taşındık.

Kreutzerstrasse'nin bütün kiracıları Türktü. Alt katlar dükkâna çevrilmişti ve bu dükkânların hepsini de Türkler çalıştırıyordu.

Nasıl mı?

Okumuş, yazmış Yücel Cevizlili diye biri vardı, ben de tanıdım, adını soyadını unutmuyorum, çünkü yaptığı işe şaşmıştım çok; bu Yücel Bey, kokona bir Alman karısı bulmuş, nikâhlanmış. Sonra gelmiş, o evlerin; *Kreutzerstrasse*'deki evlerin alt katlarını dükkân yapmış bir bir, sonra bu dükkânları Alman karısına kiralatmış. Gitmiş, çalışma izni almış polisten: Bir dükkân kasap, bir dükkân sebzeçi, bir dükkân bakkal, bir dükkân şu bu...

Sonra kim çalışmak, para kazanmak istiyor, gelin buraya, demiş. Çünkü biliyordu polis öyle herkese, hele yabancı işçilere dükkân açmak, kendi için para kazanma izni vermiyordu. Çağırmış o

Türkleri, vermiş dükkânları bunlara. Kiralamış hepsini. Yüksek paralara kiralamış. Aydan aya gelir, havadan paraları toplar, çekip giderdi. Muhasebe ile defter tutma işlerini de üzerine aldığından milleti burnundan yakalamıştı.

Ah, so... çok uzattım galiba, değil mi?

(Burada bir boşluk var. Yeni bir band takılmış olması mümkün. Çünkü cümlelerin sonu getirilmemiş. Başlarken de öyle.)

—... rdim. Zorladım, zorladım, öğrendim dilinizi. Doğrusunu söyleyeyim mi? Başka çarem yoktu. Bizim beyle tartışabilmek, bu kelimeyi doğru söylüyorum mu? Yani, *krieg* karşılığı söylüyorum bizdeki. Onun için öğrenmiştim. Bir de her yanım Türklerle doluydu. Benim ne dediğimi bilmek, anlamak istemiyorlardı hiç. Ama ben, *ich musste*, mecburdum.

Weil, çünkü aklımı oynatırdım. Bizim bey kışkançtı, beni işimden almıştı, üstelik evlendiğimizizin daha ikinci ayında hamile kalmıştım.

Çok sıkıntı çektik. Belki bizim bey alışkındı, alışmıştı buna, peki ben?

Biz Almanlar iyi yemeyi, iyi içmeyi çok severiz. Anamın, babamın evindeki soframızda hiçbir şey eksik olmadı. Yer, içerdik bol bol.

Bizim bey iyi kazanıyordu, fakat ne kazanıyorsa hepsini bankaya yatırıyor. Almanya'da insana sizdeki gibi bankalar faiz vermezler. Anlamıyordum, diyordu ki: Bu sizin gâvur Alman milletine güven yoktur, bir gün bakarsın bizi kolumuzdan tuttuğu gibi yallah... Hah, buldum o deminki kelimeyi, yallah, evet, *aber los!*

Gerçekten öyle oldu, ama ne zaman oldu?

Bizim evliliğimizin yirmi ikinci yılındaydı; *ich vergesse nie*, ilk kızımız Ayşe yirmi, oğlumuz Mehmet on sekiz, ikinci kızımız Emine on beş, üçüncü

kızımız Hayriye on iki, ikinci oğlumuz Ahmet on yaşlarındaydılar. Bunlar bizim beyin annesinin, babasının, dedesinin ve halasının adlarıydı, o taktı hepsini. İkinci oğlumuz Ahmet on yaşını bitirirken bizim beyin beklediği başımıza geldi. Bir anda koca Almanya çalkalandı, dalgalandı, yabancı işçilerin *arbeiter*’likleri da, *gast*’lıkları da son buldu birden. Bir haftada mı, on beş günde mi bizim beyle kızlarımız Ayşe, Emine, Hayriye, iki oğlum Mehmet’le Ahmet, bir de bizim beyle ben *aber los* olduk!

Kayabaşı’na evlendikten sonra da çok gelmiştik ama bu gelişimiz bir daha gitmemecesine oldu. Geldik ve ikinci vatanımıza, ikinci vatanımızdaki bu Kayabaşı’na, bir daha dönmemecesine geri, yerleşip kaldık.

Türkiye; insan yalnız gezmeye gelirse, bir zaman sonra geri gideceğini de bilirse, *enteresan* bir ülkedir.

Zengin Almanlar, zengin Fransızlar, Türklere göre zengin İtalyanlar ve hele Amerikalılar için Türkiye cennettir. Dolar beş yüz, bir mark üç yüz lira, karaborsadan dört yüz lira olursa, böyle bir cennet başka nerede bulunur?

Biz; bizim bey, kızlarımız Ayşe, Emine, Hayriye, ben, oğullarımız Mehmet’le Ahmet, Alman mıydık, Türk müydük? Anlayamadım.

Çünkü gelirken getirdiğimiz bankadaki birikmiş marklarımızla Almanlardan hiçbir farkımız yoktu. Almanya’da bir marka bir alırken burada aynı parayla bire üç yüz elli alıyorduk, hatta dört yüz bile alıyorduk.

Almanya’da zengin değildik hiç, burada, Kayabaşı’nda zenginler zenginiydik.

Sonradan Kayabaşı’nın başına ve bizim başımıza dünyanın belasını saracak kadar zengindik.

Band IV

DAVULCU "ÇİNGEN A'MET"İN KAYABA- ŞINDAKİ ÜNLÜ KARŞILAMA TÖRENİNİ ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Bağır, bağır biraz kızanım, abe bağır ki duya-
yım! Kulakçıklarım kulak olmaktan çıkmalı hani oldu
be, yiğit. Ee, sen de gaytanı boynuna geçirsen, tok-
mağı eline alsan, vursan davulun karnına, vursan
davulun karnına tam kırk dört yıl, görürüm kalır
mıymış sende de kulak diye bir şeycik!..

Ha? Anladım; diyorsun ki, o Almanyalı Kaya-
başlılar ne zaman geldi, anlat bana bunu Çingen
A'met! Yok yok, adamın hası lakabıyla anılır be kar-
deşlik... Aslını inkâr eden ya haramzadedir demişler
ya Çingen. Burda öyle derler. Herkes der.

Ben Çingenim, halis muhlis Çingen. Yok be
kardeşcağzım dünyada başka övüngeçliğimiz bizim.
işte çoluk çocuk, karı kızan hep Çingen A'met der;
Çingen A'met aşağı, Çingen A'met yukarı, ısıtır
buncacık bir şey yüreğimi benim.

Sen şimdi bu Kayabaşı'nın orta yerine çıksan,
belediye oparlöründen A'met Şendil diye bağırıp
yırtınsan, tınmaz bile kimsecik seni. Çünküleyim,
yoktur Kayabaşı'nda A'met Şendil diye bir adamca-
ğız. Ha, de bir kere de bağır bakalım Çingen A'met
diye, hele Davulcu Çingen A'met de, gör kimlermiş
beni tanıyanlar, kimlermiş beni tanımayanlar!..

Yok canım, yarenlik be kardeşçağzım, yarenlik. Davulcuyuz dedikse adamdan da değiliz demedik ya... Biz, Çingen A'met'iz dedikse ağzımız, dilçağzımız laf yapmaktan geri durur demedik ya..

Geliyorum, geliyorum be yiğit, efendime söyleyeyim, şunu da...

(Atlama. Bir süre boşluk. Ya kayıt yapılmamış, ya da yapılmak istenmemiş. Derken ansızın aynı kişinin kopuk, bağlantısız konuşmasına giriyor.)

–... yapıyorduk. Üç beş kuruş üç beş kuruştur, değil mi ama kardeşlik? Biz göçerlikten, çadırcılıktan kurtulmasına kurtulduk ya, elimiz avcumuz para nedir görmemiştir. Hasretliğimizdir. Benim rahmetli babam gırnata çalardı. Abe, sağ olmalıydı da rahmetlik, şimdi şuracağızda bir üflemeliydi gırnatasını, duymalıydın sen de. Gırnata diye zurnanın biraz kıvrığına derler, gümüş kaplatmıştı babacığım gırnatasını, he heyy!

Bir taksim geçti mi, abe kardeşlik, bucak müdürümüzden Nebizadelerin Tahsin Efendi'ye kadar gamlanmayan, gamını dağıtmak için rakısına el atmayan kalmazdı.

Anlamadım? Ne diyor? Kim? Ha, evet, geldim, abe geldim be oracığa işte... Gençsin, civan gibisin maşallahıma, büyük şehir yiğidisin, gelgelelim sabrın yok hiç kardeşlik! E, biz vakti zamanında senin gibi gazetecileri çok görmüştüzdü. Ohooo, bir doluşmuşlardı ki Kayabaşı'na, nereye baksan gazeteci milletinden geçilmezdi.

Şimdi kardeşçağzım ne anlatıyordum senin şu makineciğine? Yok, önceleyin bir kahveciğimi içeyim ki, gelsin aklım başçağzıma. De hele, söyle şu kızana, getirsin. Sen beni göstert, o anlar, getirir!

(Yeni bir boşluk daha. Burada kaydın durdu-

bulduğu kesinlikle anlaşıyor. Sonra yeniden aynı ses anlatmaya başlıyor.)

–... E, biz gidemedikti. Şimdi sen Davulcu Çingen A'met olsun, elinde davul, boynunda gaytanın, gitsen Alamanyalara, kim n'apar sana ki?

Sorar mıyım, sormaz mıyım?

Kaldık kardeşçağzım biz. Kırdık kazığımızı, çocukluk çocuk, karı kızan oturduk bu zavallı Kayabaşı'nda.

Ben dedim bizim karıya: Be karı, Allah bu, verir bizim de kismetçiğimizi, madem deldi bu kör boğazımızı... Değil mi, dedim. Bu dünyada, anasını sattığım, aç mezarı yok ya ya'ul

Efendicağzıma diyeyim, biz, kıt kanaat ölmeyecek kadar geçinip gidiyoruz derken Belediye Başkanımız Mustabey acıdı Çingen A'met'e. Ulan Çingen A'met, ulan deyyus pezevenk, dedi bana bir gün. E, koskoca belediye başkanı kardeşlik, arkasında partisi var, seçmeni var tümen tümen; bu Kayabaşı önceleysin ondan sorulur, kimseden değil yani. Candarması, polisi molisi, lagara lugara hep onun yanında.

Kasketimi kaptım başımdan; buyur sayın belediye başkanım, dedim. Çingen A'met emrinde, deyyus pezevenk davulcu Çingen A'met hazır oldadır karşısında. De, öl ulan Çingen deyyus, pezevenk A'met ayacıklarımın dibinde, ölmezsem Çingen A'met değılimdir, sayın başkanım, dedim.

Beni pek severdi bu Mustabey. Partisi seçimleri kazandığında öbür partinin ilçedeki merkez binası önünde o gece sabahlara dek davul çalmış, perperişan etmiştim herifçileri. Bunu yaptım diye çok para verdiydi bana bu Mustabey. E, epey bir paraydı; valla'a, geçmiş zaman be kardeşçağzım, ne desem yalan, iyi paraydı işte.

Bana yekten; Ulan Çingen pezevenk, deyyus

A'met, seni belediyemize davulcu yaptım ve kadrolu memur davulcu oldun belediyeme kerata... dedi.

Ya, bu Türkiyemizi köy köy, bucak bucak, kaza kaza, vilayet vilayet gezen karış karış, bir ikinci kadrolu belediye davulcusu zor bulursun. Ama, kardeşlik, şu kadarcığını da diyeyim; kadrolu memur davulcu olmak iyi hoş ya, adamı gaytana, tokmağa hasretlik eder, hasretinden ölüm ölüm öldürür. Ben davulumu alışımsım, göynüm çekti mi, takarım boy-numa gaytanımı, yüklenirim davulumu, alırım elime de tokmakçağzımı, vurur ha vururum, vurur ha vururum!..

Memur davulcu oldun mu, öyle göynünün çektiğinde davulu çalmak yasaktır. Dügüne müğüne de gidemezsin. Memur davulcunun elin düğününde işi ne? Sen, sana anca başkanın Mustabey emir verecek, anca o zaman davula tokmak sallayacaksın.

Ben, kardeşçağzım, rahata erdim belediyemizin kadrolu davulcusu olunca. Yaydım taşaklarımı, ah, kusurcuğuma bakma, dilim sürçtü işte, kaçtı ağzımdan...

Şey, yaydım şeylerimi işte, anlarsın sen ne demelere getirdiğimi lafı, oh, keka! Haftada ayda bir tellâl çıkartılacak ki ben de yamacında durup iki dan dan edip... Bir de mübarek ramazan akşamları sahurda mahalle aralarında bir iki dıngırdatacağım.

Bundan iyisi can sağlığı be karı, dedim bizim karıya. Dilimizi... şeyimize sokalım, dedim, oturalım aşağı. Valla'a, adamı Allah baba bir çarpar ki kardeşçağzım, nerden geldi, bilemezsin.

Bir gün yine dedi ki bana bu Belediye Başkanı-mız Mustabey çağırıp makamına:

"- Ulan Çingen pezevenk, deyyus A'met, hadi yine," dedi. "İşin iş cehennem zebanisi herif! Davulunu gümbürdeteceksin yine kâfir firavun," dedi.

"- Tabii, siz emredersiniz de ben çalmaz mıyım, anasını bile kovalarım sayın başkanım, dedim. "Davul çalmak ne, öl de bana, şuracıkta hemen ayacıklarının dibinde, nah bu halının yaygısı üstünde..." dedim, lafımı balla kesti.

"- Ah ulan, ah pezevenk, deyyus, Çingen A'met, nasıl da bilirsin adamına göre yağ satmasını, ah seni!.. dedi.

"- Eh, bilirim, sayende sayın başkanım, dedim ben de ona.

"- Bak," dedi bana. "Dediklerimi çok iyi dinle. Bugün bizim Kayabaşı'mız için çok önemli bir gündür, anladın mı ne diyorum?" dedi.

"- Anladım sayın başkanım, bugün bizim Kayabaşı'mız için can alacak, can verecek bir gündür..."

Oh, şu ka'veyi kaç yıldır içerim, yine de doymuşluğum yoktur merete kardeşçağzım, günde bin tane içsem bıkmam valla'a, işte sana yeminle.

Ha, iş şu olasıymış: Kayabaşı'ndan Alamanya gurbetine gidenler dönüyorlarmış geri, karşılamak lazımmış onları bando mızıka ile. Peki, ben?

"- Ulan deyyus, pezevenk, Çingen A'met," dedi başkanım Mustabey bana. "Sen bando mızıka mısın? Değilsin elbet. Senin yerin başka. Sen folklor-sun bugüne bugün, firavun!" dedi.

Koştum hemen eve, davulun derisini hoşlayıp bir iyice ısıttım, bir gerdim bir gerdim, tokmağı ovaladım bir güzel, gaytanını söktüm, yeniledim onu da, şerefe bir de püsküllü mavi nazar boncukçağzı taktım: Bana denilen saattan yarım saat evvelisi düştüm evden yola.

Başladım artık davulcuğumu çala çala mahalle-den bizim Cumhuriyet Meydanı'na, ordan Eski Mahalle'ye, Dereküstü'ye, Tepealtı'na, ordan belediye önüne geldim.

Eh, bir de ne göreyim: Bütün Kayabaşı, sanır-sın kardeşçağzım, bayram varmış da sokaklara, meydanlara dökülmüş, yere göğe sığmaz olmuş üstelik. Kadını kızı kızanı, çoluğu çomarı süslenip püslenip atmışlar kendilerini evlerinden dışarı. Hur-ya, bir koşu gidiyorlar. Bir kısmısının elinde bayrak-çıklar, bir kısmısının elinde yazmışlar birtakım yazı-lar üzerine, bezler!...

Hayır, yoktur okumam yazmam kardeşçağzım, hiç gerekmedi bana çünkü. Ne ederim okumam yazmam olsa benim? Çok gördüktü, okuması yaz-ması olanların başına neler geldi. Bizim Çingen mil-leti okumayı yazmayı sevmez, ama sizin milletiniz de sevmiyor be kızan! Mustabey derdi, "kızarlara çok okuyan yazan adama bu memlekette be Çingen A'met, Allah'ına şükret ki, ne okursun ne yazarsın sen. Valla'a bir okur yazar olsan, memleketin halini anlar, görür, Çingenliğinden çıkardın," derdi.

Bir kere hırsızlığıma pek bozulan bir hâkim bey, "seni Çingen A'met seni," dedi bana. "Senin bu uğursuzluklarına, edepsizliklerine sebep, hep cahilliğin. Seni altı ay içeri tıkayım da bari mapıslıkta okuma yazma öğren, arkamdan dua et, kurtul cahil sefil kalmaktan..." dedi.

Dediğini de yaptı kardeşçağzım adam, attırdı beni içeri altı ay. E, o zaman kıştı, bekârdım ben de, mapıslık iyi geliyordu. Sıcaktı bir kere, devlet ba-ba iki lokma bir şey veriyordu üç öğün, aç kalmaya-yım diye. İtibarlı mahkûm ağalar da Çingen A'met'i boş komuyorlardı hiç.

"Allah senden razı olsun hâkim beyim, yaşasın adalet!.." diye bağırdım, attım kendimi mapıstan içeri. Ama ne okuma öğrendim, ne yazma. Herkes benden daha kara cahildi içerde, girdim cahil, çık-tım daha cahil.

Bana istasyona gitmemi tembihlemişti başkanı-
mız Mustabey. Ben de davulum boynumda, tuttum
istasyonun yolunu.

Geldim ki kardeşlik, mahşer günü sanki istas-
yon. Sanki kıyametin birinci günü. Herkes orda, ki-
mi arıyorsan, iğne at, başlardan yere düşmez, öy-
le...

Arandım, buldum: Baktım, Mustabey'in bando
mızıkası bir kıyıcıkta bekliyor.

Bizim, Allah rahmet eylesin babam ayarı diye-
yim, bir gırnatacı Adem Aslan'ımız vardı. Yok, ha-
yır bizden değil, sizden... Ama, meraklı ha... Usul,
makam bilir, notalı çalardı gırnatasını. Biz onunla
eşleşmiştik ikimiz o gün.

Başkanımız Mustabey kopup geldi:

"- İkiniz," dedi. "Bizim bando mızıka İstiklâl
Marşı'nı çalıp bitirince hemen davul zurnayla Kaya-
başı havaları çalmaya başlayacaksınız. Unutmayın!
Unutani sürerim Fizan'a bu Kayabaşı'ndan, hem de
yedi göbek soyu, sopuyla," dedi.

Eh, sıkıysa unut bakalım sen de!

Geldi tren, caf cuf edip durdu önümüzde. Bele-
diyenin bando mızıka takımı başladı *Dağ Başını
Duman Almış'a*. Herkes de başladı söylemeye: *Dağ
Başını Duman Almış, Gümüş Dere Durmaz
Akar...* diye.

Kara trenden bir adam boşaldı, bir adam boşal-
dı, eh bizim karşılayıcı Kayabaşı adamından en azı
on kat fazlaydı bunlar.

Herkes indi trenden. Candarma Komutanı Ca-
fer Tümtürk bir dikkat komutu çekti, bu yeni gelen-
ler neye uğradıklarını şaşırıdılar zavalcılıklar, şaşkın-
ladı her biri.

Arkasından *Dağ Başını Duman Almış'la, İstik-
lâl Marşı* çalındı. Kayabaşılılar yalan yanlış, eksik

ziyade de olsa yırtına yırtına söylediler bunu da.

Ben baktım, berikiler daha şaşkın, daha aptallaşmış. Gülsünler mi, ağlasınlar mı bilemiyorlar kızcıkları, aval aval bakıyorlar hep. Bir bize bakıyorlar, bir kendi aralarında bakışıyorlar ne oluyor diye. Arkalarında kadın kız, yaşlı genç, çoluk çocuk dolu. Hepsi de bizden başka giyim kuşamda. Her birinde bir yanaklar var, maşallah, elma gibi kırmızı kırmızı.

Benim nevrım döndü biraz, şundan be kardeşçağzım, gelenler Kayabaşılıdan çok gâvur turistlerine benziyorlardı. De ki bana, bunlar turisttir, oracıkta inanırdım valla'a. Sarı sarı insanlar. Hepsi süt beyazı renk. Kurban olduğum Allahım, işte öylesine bir Kayabaşılılar yapmış ki Alamanyalarda, o kadar olur.

Bir yandan da ben bekliyorum, başkanım Mustabey versin işareti, çaksın işmarı, gırnatacı Adem Aslan'la başlayalım biz de işimize, göstereyim bu gelenlere Davulcu Çingen A'met kimmiş, davul çalmak nasıl olurmuş!..

Başkanımız Mustabey çıktı ortaya, elinde pilli oparlör, başladı konuşmaya:

"- Ey Alamanyalara gidip yeniden aramıza dönen sevgili Kayabaşılı hemşeriler!" diye başladı kaptırmaya. "Tekrardan bize, aramıza dönerek bizleri sonsuz bir mutluluğa atan aziz hemşerilerim..." dedi.

Sana bir şey diyeyim mi kızan, bu belediye başkanları da, partici kısmısı da hep aynı küfenin malı. Bir çene bunlarda, bir laf kalabalığı, adamı oracıkta uyutuverirler. Bir dinlemeye koyuldun mu, gittin kardeşçağzım, anca verirsın bunlara oyu, öyle kur-tarırsın yakarı ellerinden.

Zavallı yeni gelen Kayabaşılılar, başkanımız Mustabey'in dediklerinden bir bokum bile anlamadılar, lafından laf çıkaramadılar, hep baş salladılar,

gıkları çıkmadı, hep dinlediler. Hatta bittiğinde laf, bizlerin candan alkışlarına gönülsüz de olsa bir iki şak şakla katıldılar, yazık! Ne de olsa, değil mi Avrupalarından geliyorlardı. Avrupa, Alamanya görmüş insanlardı bunlar.

Başkanımız Mustabey verdi o ara işmarı bana da. Biz başladık gırnatacı Adem Aslan'la davul vurup gırnata üflemeye: "*Aman Alim, canım Alim, ben sana kurban!*"

Yine pek şaşılar bunlar. En çok çocuklarla genç irileri vardı içlerinde, onlar çok şaşılar. Çevremizi çevirdiler. E, beni görmeliydin o zaman be kardeşçağzım, bir döktürüyordum, parmağı ağzında kalırdı görenlerin.

Sonra bunları bir telaş aldı, bir telaş aldı, aman Allah!.. Kayabaşı, Kayabaşı olalı gelip geçen trenlerin bu kadar uzun durduğunu, bırak onu, kışına taktığı yük vagonlarından on yedi tanesini, evet tam on yedi taneydi, Kayabaşı'nda koyverip gittiğini ne görmüştür, ne de bilmiş.

Bunlar yük vagonlarına doğru koşuşurlarken başkanımız Mustabey'in bir ikinci işaretiyle karşılayıcı kalabalığı saldırdı üzerlerine. Herkes bir tanışının apış arasına kafasını soktuğu gibi bir hamlede kaldırıp havaya, omuzları üstüne alıverdi.

Belediye bando mızıkası çaldı, *Dağ Başını Duman Almış'ı*, biz çaldık Adem Aslan'la Karayılan'ın havalarını. Panayır gibiydi be kardeşçağzım ortalık. Gülenler, bağırıp çağırılar, hasretliğinden hüngür hüngür ağlayanlar, bunlar daha çok bizim yerli Kayabaşılılardı, yapmayın etmeyin diye yalvarıp yakanlarla bir şenlik kopmuştu ki, aman aman!

Ben bunca yaş yaşadım, o sonradan başımıza getirilenleri sayma, böyle bir şenliği ömrü billah görmedim de, yaşamadım da.

Bütün bunlar aslında bir evveliyatmış, rahmetli babamın dediği gibi, evveliyat...

Günü geldi, her şeyi burnumuzdan fitil fitil getirdiler, kan kusturdular bize, bre öldük ölüyoruz, dedikti de ona bile vermedilerdi mücade.

Ya, kızancık, sen ne diyorsun!

Band V

EMEKLİ ECZACI MEHMET TORUN'UN ALMANYA GURBETÇİLERİNİN KAYABAŞI'NDAKİ İLK GÜNLERİNİ ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Ben, o mesele üzerinde, doğrusunu istersen gazeteci bey evladım, hiç konuşup eski defterleri kurcalama taraftarı değilim. Çünkü olan oldu, geçen geçti. Şimdi eski kutuyu açıp kötüyü söyletmenin ne manası var?

Evet, kıran girdi Kayabaşı'na o Almanya faslı ile. Ben baştan beri muhaliftim; Almanya'ya gitmelere de muhaliftim, ondan önce Kore'ye asker gönderilmesine de. Kore'de çok sonra benim dediğime gelindi ama, kaç para! Bu Almanya meselesinin Kore meselesinden bir farkı mı vardı? Yooo, biri askeri mecburiyetti, öbürü de iktisadi mecburiyet. Ben böyle konuştum mu, kızarlar bana, Mehmet Torun bunca yaş yaşadı, herif hep muhalif yine, derler. Desinler, desinler! Doğruyu söylemek, gerçekleri açık açık ortaya koymak muhaliflikse, evet, ben muhalifim; bugün de muhalifim, yarın da muhalifim.

Çok düşündüm, çok söyledim, kimselere dinletemedim. İp gibi doğru olmak, bu dünyada kimse'nin harcı değil. Ben, babam gelse, kafamı kesmeye götürseler yine doğrudan şaşmam. Çok kara çaldılar bana, komünist dediler, satılmış dediler; sonra

revizyonist gibi, oportünist gibi başka kulplar da çaldılar ya, vız geldi bana. Doğru neyse benim gözümde, doğru budur dedim.

Kayabaşı bir zamanlar küçücük bir yerdi, sonra bu Almanya gurbetçilerinin gelmesiyle çok geçmedi, büyüdü, ilçeyi geçti; ilçeyi geçmekle kalmadı, adam nüfusu bakımından vilayet merkezini bile gerisinde bıraktı.

Sonra küçüldü tabii, dalında güneş yüzünden yavaş yavaş içi geçerek pörsüyen, özsuğu çekilip kuruyan bir meyveye benzedi.

Kayabaşı'nın o ilk günlerinde bizim eczane aydın insanların uğrağıydı her zaman. Bucak Müdürü mü? Uğrardı, Belediye Başkanı; nur içinde yatsın Dava Vekili Musa Kâzım Kanat, ortaokulun müdürü, emekli Binbaşı Naci Girgin Bey, üç ilkokulun öğretmenleri, bucaktaki tek bankanın müdürü Hayati Engin Bey, Candarma Kumandanı Astsubay Erol Ebeci her Allahın akşamı uğramadan edemezlerdi bana.

Tavşan kanı taze çaylarını içerler, politikadan konuşurlar; iktidar partisi ile muhalefet partisi taraftarları aralarında zıtlaşırlar; biz de Dava Vekili Musa Kâzım kardeşimle rakısına tavla atardık.

Efendim, ben kendimi bildim bileli bu böyle idi; ne bir fazla, ne bir noksan. Benim rahmetli pederim de, sizlere ömür, eczacı idi. Biz ailecek Kayabaşılıyız, Kayabaşılı olmakla da bir vakitler iftihar ederdik.

Benim büyükbabamın babası zamanında kadı imiş. Koca Kadı derlermiş adına, aslen Karadenizliymiş. Vazifeyle bu Kayabaşı'na gelmiş, yaşlanıp emekliye ayrılınca da dönmemiş memleketine. Devr-i Cumhuriyet'te Kayabaşı'nda kalmış, elindeki birkaç kuruşu bağa, bahçeye yatırmış, çift çubuk sahibi olmuş.

Rahmetli çok uyanık bir kişiymiş. Babamı İstanbullara yollayıp okutmuş, liseleri bitirtmiş. Ardından Eczacılığa vermiş. Derler ki; bizim peder koca vilayet de dahil, o zamanlarda eczane açan tek diplomalı eczacı imiş.

Bendeniz de o yolu seçtim. Eh, armut dibine düşer, demişler... Biz de öyle olduk. Şunu demelere getiriyorum evlatçığım, bizim eczanemiz babamın zamanında da, benim zamanımda da Kayabaşı'nın nabzını elinde tutardı, öyle bir yerdi.

Almanya gurbetçileri geldiler. Hepimiz sevinçliydik, Allah da biliyordu ya.. Bu bizim Kayabaşı avuç içi kadar bir yerdi zaten. Herkes, dibini karıştırırsan birbirine akraba çıkardı. Benim bile halamın oğluyla süt annemin torunları bu gidip gelenler arasındaydı. Tabii, orda evlenmişler, çoluk çocuğa karışmışlar, ev bark sahibi olmuşlar. Çocukların bir kısmı da orda evlenmiş mi sana!..

Kayabaşı'nda bir âdet vardı: Kayabaşı'ndan ne dışarı kız verilir, ne dışardan kız alınırdı. Hatta, kulları çınlasın sağsa, öldüyse Allah rahmet eylesin, Taşçı Hafız Bekir, İstanbul'dan gurbet dönüşü evlendiği hanımını da getirmişti de çok yadırganmıştı bizim burda, günlerce sözü edildi, dedikodusu yapıldıydı.

Neyse efendim, dediğim gibi size, bu Almanya gurbetçileri geldiler Kayabaşı'na; gözümüz aydı, gönlümüz şenlendi. Ordan oraya gidip gelmeler, ziyaretler, iade-i ziyaretler, evlerden taşan kahkahalar, şenlikler falan gırlaydı.

Biz burda, aslını ararsanız içine kapanık bir hayat yaşırdık hep. Akşam olup hava indi mi, herkes evine çekilir, iki lokma bir şey yer, saat dokuza kadar televizyona bakar; yakınımızdaki ilçenin soğukhava deposundan bize anca saat dokuza kadar elektrik ve-

rirler, sonra kesip karanlığa mahkûm ederlerdi; saat dokuzdan sonra da vurur kafayı, yataırdık.

Sabah ezanıyla Kayabaşı ayakta olurdu. Herkes işine gücüne koyulurdu. Bu Almanya gurbetçileri geldi, başladı her şey aksamaya. Bir kere milletin radyodan, televizyondan sıtkı sıyrılıverdi. Neden mi? Bu gelenler öyle hikâyeler anlatıyor, öyle serüvenler düzüyorlardı ki, radyo da, televizyon da kaç paraydı yanında!..

Bizim babadan kalma eczanenin müşterileri bile bir ara kesildi. Her akşam birkaç na-mevcut vermeye başladık.

Sonra o teypler, o stereo ses cihazları, sonra o videolu televizyonlar... En çok buna şaşıp kalıyorduk biz. Alıyorsun bir kutuyu, koyuyorsun televizyonun ardında bir yere, basıyorsun düğmeye; oh, dileğin şeyi oynatıyorsun! Sanki yeniden televizyon veriliyor, yayın yapılıyordu. Öyle çekici şeylerdi ki ben bile dayanamıyor, erkenden yemeği yeyip doğru bizim gurbetten dönen hısımların evine damlıyordum.

E, bu ne kadar sürdü? Kesin bir şey diyemeyeceğim. İnsan her gün her gün baklava, börek yese bıkar, demişler.

Günü geldi, bundan, bunlardan bıkıldı. ama ben bir müşahedemi belirtmeden geçemeyeceğim: Aynı bıkkınlığı, ben, bizim Almanya gurbetçilerinde de sezinledim. Yahu, insancıklarımız bir garipleşmişlerdi ki... Sudan çıkmış balıktılar sanki. Evet, aynen öyle idiler Gerçi kendileri demiyorlardı ama yüzlerinden okumamak mümkün değildi bunu. Bayağı tedirgindiler, bayağı hoşnut olmayan bir halleri vardı hepsinin.

Cepleri para doluydu, kabul!.. Gelirken dünyanın eşyasını, malzemesini getirmişlerdi, evlerini Al-

manya evlerine çevirmişlerdi, o da kabul!.. Fakat parayı harcayacak yerleri yoktu Kayabaşı'nda.

Ayrıca o gelirken trenler, TIR kamyonları dolu su getirdiklerini ne işleyecek adam vardı, ne mal; yani, ne hammadde demek istiyorum... Olsa, işleyip ne yapacaklardı, bir avuç insanlı Kayabaşı'na mı satacaklardı?

Başladılar bunlar ikili üçlü, sonra beşli onlu topluluklar halinde istasyonda, istasyon caddesinde toplaşmaya, birikmeye ve volta vurmaya.

Ben anlıyordum, bizlere yabancılik çekiyorlardı. Çoğuyla konuştuğumuzda pek birbirimizi, birbiri-mizin dediğini de anlayamıyorduk. Dilleri değişmişti veya bizim dilimiz değişmişti onlara göre.

Hele çocuklar... Birbirleriyle kendi aralarında Almanca konuşuyor, böyle daha iyi anlaşıyorlardı.

Zaten ilk anlaşmazlık çocuklar arasında başladı, sonra çocuklardan büyüklere atladı. Almanyalı çocuklar, bizim Kayabaşılı çocuklara nazaran her bakımdan her şeyleri ile üstündüler. Oyunları başkaydı, şakaları başkaydı, öyle her bulduklarını, her gördüklerini yiyen soyundan da değillerdi. Bizimkilere tepeden bakıyor, aralarına almıyorlardı. Uzaktan seyretmelerine, o da lütfen, izin veriyorlardı.

İnanır mısınız, kavga bile etmiyorlardı bizimkilerle.

Zavallı Kayabaşılı çocuklar!..

Onlar bütün günlerini sokaklarda, mahalle aralarında en ilkel oyunları oynayarak geçirirlerdi. Sapanları vardı, kuş vurmaya giderlerdi. Çelik-çomak oynarlardı, hali vakti yerinde olanların otomobil lastiğinden kesilip çıkarılma çemberleri vardı, onları çevirirlerdi..

Almanya'dan dönen çocukların neleri yoktu ki!.. Tahta mermi atan makineli tüfekleri, güneş gi-

bi şua saçan uzay tabancaları, minyatür otomobilleri andırır tek kişilik pedalla değil aküyle çalışan bisikletleri, bahçelere kurulan portatif havuzları, el radyoları, pilli televizyonları, iki sokak uzaklığından karşılıklı konuştukları telsiz telefonları...

Hele kızların kendi boylarından bile büyük bebekleri vardı, adam sahibisi sanırdı. Mübarekler hem yürüyor, hem şarkı söylüyor, hem de Almanca "muti! mutti!" diye sözde annelerini çağırıyorlardı.

Kızlar bu bebeklerini insanın kendi sahici bebeklerine müyesser olmayan arabalarına oturtuyor, sahici annelere taş çıkartırcasına salına salına Kaya-başı'nın paket taşı yollarının engebelerini hiçe sayarak gezintiye çıkıyorlardı.

Bunun veya bunların Kayabaşı'nın yerlisi hem büyükler hem de çocuklar üzerinde nasıl bir tepki yarattığını kolaycacık tahmin edebilirsiniz.

İlk hır bizim Belediye Başkanı Mustabey'in kızı-ndan çıktı.

Tutturdu, ben de o bebeklerden istiyorum, ben de o bebek arabalarından istiyorum, ben de bebeğimi onlar gibi sokakta gezdireceğim, diye...

Mustabey Belediye Başkanı ama nihayet Kaya-başı'nın Belediye Başkanı. Eskiden sağlık memurluğu yapardı, partiye girdi, siyasi hayata atıldı ve partisi kazanınca o da belediye başkanı oldu. Ne var ki, öyle varlıklı biri sayılmazdı bucakta.

Kayabaşı'nın eti ne budu neydi zaten! Ha, anlarım, insan bir büyük şehrin belediye başkanı olur da dünyanın şeyini vurur, o başka tabii.

Mustabeycik yuttu. Neyi mi yuttu? Şunu; kızının ağlamalarına, sızlanmalarına yüreği dayanamadı, yüzünü kızarttı, hısımsından birine gitti. Bir bebek satın almak istedi.

Satmadılar.

Satabilirlerdi pekâlâ, satmadılar işte.

O zaman ne oldu? Şu oldu; bir gerginlik girdi araya, hava elektriklendi. Mustabey çok bozuldu buna, fakat renk vermedi hiç. Yuttu, sineye çekti, öyle olsun, dedi...

Gelgelelim onun durumunda olanlar gitgide arttılar Kayabaşı'nda. Yağmur öncesine benzerdi ortalık. Hava bulutlandı, karardı. Önce yerliler bu gurbetçilerin aylaklarına, boş gezenin boş kalfalıklarına taktılar. Mesela, bir encümen toplantısında Veteriner Nadir Taral:

"- Yahu, n'olacak bu bizim Almanyalı hısımlarımızın durumu?" diye sordu.

Ben de sordum ona:

"- Ne varmış durumlarında onların?" diye.

"- Kardeşim, bunlar," dedi Veteriner Nadir Taral. "Bunlar, ne çalışıyorlar, ne bir şey yapıyorlar! İşleri güçleri elleri kışlarında, başları havada istasyona çıkıp orda toplaşarak kendi aralarında gruplaşıyorlar, sonra İstasyon Caddesi'nde bir aşağı bir yukarı volta atıp hava basıyorlar..."

İktidar partisinin Bucak Başkanı Hamza Göğen:

"- Ben bunda bir kötülük göremiyorum" dediyse de MLP'li üyelerden Sadık Doğan sözünü kesti onun:

"- Hamza Bey kardeşim," dedi. "Belki zat-ı âliniz farkında değilsiniz ama bizler görüyoruz. Durum, Kayabaşı'mızın durumu, bence vahimdir."

Sadık Doğan'ı her zaman destekleyen HMP'li üyelerden Veli Sancaktarbaşı:

"- Bence de vahimdir," diye atıldı. "Bunların kökü dışarda birtakım fikirlere sahip olmaları pekâlâ mümkündür. Benliklerinden, Türklüklerinden ben kendi adıma şüphedeyim..."

Sadık Doğan kendine müttefik bulur bulmaz girişti hemen:

"- Bu Almanyalı kardeşlerimiz Kayabaşı'ndaki umumu edep ve adaba aykırı düşmektedirler," dedi.

"- Ne gibi, mesela?" dedi Zahireci Fadıl Gür-can, o da üye idi.

"- Şöyle ki, efendim, dedi, başladı Sadık Doğan. "Bu Almanya'dan dönenlerde kimseye saygı maygı hak getireymiş, söylüyorlar. Kadın erkek, kız kızan bir arada imişler. Sonra ilçeden dün bir kamyon yükü bira getirtmişler. Evet, tam bir kamyon yükü bira..."

Bu bira hikâyesini ben de duymamış değildim. Sonradan öğrendim; bu Almanya'dan göçüp gelenler orda alışmışlar, su yerine lık lık lık bira şişesini dikerlermiş başlarına, içerlermiş. Kadını da, erkeği de, çoluk çocuğu da.

"- Sonra..." dedi Sadık Doğan. "Ben o kadın-kızların hallerini de hiç beğenmiyorum. Hepsinde etekler dizin üstünde, hepsinde kollar koltukaltına kadar açık, nerdeyse kolları görünüyor. Biz bu yüzden 19 Mayıs kutlamalarını kaldırdık, tek Kayabaşı'mızın namusu elden gitmesin diye, arkadaşlar! Şimdi bunlar kalkmışlar... Bir eğildiler mi, şeyleri nasıl dışarı fırlıyor, adamın gözleri döner..."

Hepimiz dikkatle baktık ona.

"- Ayrıca, efendim," dedi. "Duydum, inanmadım önce, sonra kendim üstüme vazife edindim, gittim, bizzat kontrol ettim. Bunlar ne cumaya, ne öğleye, ne ikindiye, ne de teravihe gelmiyorlar, semtine uğramıyorlar cami-i kebirin. Sanırsınız, tövbe tövbe, hepsi Almanlaşıp gâvurlaşmışlar haşa min huzur..."

Allahın bildiği, ben oldum-bittim bu Sadık Doğan'dan da, partisinden de hiçbir vakit hoşlanmamı-

şımdır. Kaç kez kapatıldı bunun partisi, kaç kez açıldı, sayısını kendileri de unutmuşlardır. Başlangıçta pos bıyıklı, Hacca gidip gelmiş, aslında fizik profesörü, yani müsbet ilimden yana olması lazım, rahmete kavuşmuş bir liderleri vardı; aman efendim, zamanında milleti din min, fabrika, yanı sıra da ağır sanayi mavallarıyla bir uyuturdu, eh, o kadar olur!

Düşünün, din, ahret, iman yani mücerretlik nerde, ağır sanayi gibi sapına kadar müsbetlik nerde? Hadi, diyelim ağır sanayi kurduk, peki, neyle kurduk! Ağır sanayi demek, makine yapan makine demek, değil mi? Elin Avrupalısını, Amerikalısını enayi sanıp bize ağır sanayi kurmamız için müsaade ettiler diyelim bir an; derler mi hiç evlatçığım? Biz makine yapan makine yapınca, peki, karşı taraf ne yapacak o zaman, size ne satacak, bizi nasıl sömürecek?

Hadi, yine yaptık, herifçilerin bir gaflet anına rastlattık da müsaadeyi de koparttık. Peki, biz yaptıklarımızı kime satacağız? Almanya'ya mı, Fransa'ya mı, İngiltere'ye mi, Amerika'ya mı yoksa?..

Kalır bize bir tek kendi çevremiz: Yakın ve Ortadoğu yani. Eh, o pazar da ben bildim bileli o saydıklarımın elindeydi, bugün de onların elindedir. Bunlar bize, bizim gibilere ağırlığını değil, en hafifini bırakırlar ki, oynayıp biz de sanayileştik, biz de sanayileştik deyip avunalım. Durum idare edilsin, pazar kaçmasın, sömürü kesilmesin!

Şu da yok mu yani; ağır sanayi bir ülkede kuruldu mu, o ülkede bir de o işi yapıp edenlerin sınıfı, işçilerin sınıfı türeyiverir. Kırlarda, dağ-bayırda işçi yetişmez, çünkü fabrikaları şehirlerde kurarlar. E, köyden, kasabadan şehire göç edip şehrin ve sanayileşmenin gerçeklerine varan, şartların sonunda üretim ilişkilerindeki çatışmanın, ayrışmanın farkına varan iş-

çi kısmından ahiret, iman, din min gibi şeylere geldiği yerlerdeki gibi kanması beklenir, umulur mu artık?

Sadık Doğan ile rahmetli liderine kalsa, inanırlarmış efendim. Dedi ki bu Sadık Doğan:

"- Camiye, Kuran kursuna, vakfa yardım mar-dım ettikleri de yok. Ben onu bilir onu söylerim; Al-manya, Kayabaşı'ndan giden bizim adamımızı değiş-tirmiş, dinden imandan çıkarıp Almanlaştırmış."

Ben Sadık Doğan'ın dediklerine katılmadım. Katılmadım ama Almanya gurbetçilerine dikkat eder oldum.

Bizim en büyük kahvemiz; görmüşsünüzdür, Cumhuriyet Meydanı'ndaki o havuzlu kahvedir; adı da Cumhuriyet Kırathanesi! Her sabah yolum o kahvenin önünden geçer, eczanenin kapısında bi-terdi. Çayımızı, kahvemizi de sahibi Muzaffer Ya-şar'a kapıdan bağıırıp söyledik.

Bir sabah, yine yolumu geçirmiş eczaneye ge-lirken, baktım, kahve kapalı. Daha doğrusu farkına varmadım önce geldim, eczaneyi açtım, girdim içe-ri. Kasaya anahtarı soktum, dan etti o zaman kafa-ma birden. Kahve... Kahve, ilk kez açık değildi, açılmamıştı o sabah, kapalıydı. Muzaffer Yaşar da ortalarda yoktu. Kahveye bir şeyler olmuştu yani.

Durmadım, hatta eczanenin kapısını bile çek-medem; her zaman su dökmeye Sami'nin tuvaletine bile gitsem mutlaka kapıyı arkadan çeker, "*şimdi geliyorum*" levhasını asar, öyle giderdim; olduğum gibi, apar topar fırladım, koştum!

Band VI

CUMHURİYET KIRAATHANESİ SAHİBİ MUZAFFER YAŞAR'IN KAHVESİNİN NE OLDUĞUNU ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Önce, hele bir acı kahvemizi iç, sonra konuşuruz. Nasıl olsun, sade mi, mektepli işi mi? Olur! Adım, Muzaffer Yaşar. Yaşım yetmiş, işim bitmiş. Bu kahve eskiden de benimdi. Bir ara elden çıkardım, şeytana uydum, sattım. Sonra olanlar oldu, geçen geçti, yine döndü bana geldi. Kismet diyelim!

Bizim bu Kayabaşı'nda birçok zanaat, babadan oğula aktarılır. Benim babam da Yemeniciler Çarşısı'nda kahvecilik yapardı, küçük bir ocağı vardı. Zamanla para tuttu, işini büyütmek maksadıyla geldi, bu Cumhuriyet Kiraathanesi'ni açtı.

Biz okumadık. Beşi bitirdik; gazete, mektup okumasını söküp meramımızı anlatacak kadar yazı yazmanın hakkından gelir hale varınca, babam, sen ortayı okuyacaksın da ne yapacaksın? Kayabaşı, Allah'ın bile unuttuğu bir bucaktır, dedi. Burada devlet dairesi de yok ki, memur olayım. İyisi mi, dedi babam; baba zanaatını kap, ben elden ayaktan olunca bu kahve senin olur, dar-ı dünyada kimseye muhtaçlık çekmeden yaşar, arkamdan dua edersin, dedi.

Biz de sardık önlüğü önümüze, aldık askıyı elimize, attık kendimizi Cumhuriyet Kiraathanesi'ne.

Çok şükür, babamın yüzünü kara çıkarmadım hiçbir zaman. O öldü, kahvesi hatırasına hürmeten bir günden bir güne kapalı kalmadı. Her sabah ezanla bir açtım, gece yarısını bir dakika geçe kapadım.

Ne zamana kadar? Ömrüm ne zamana kadar böyle sürüp gitti?

Alamanya gurbetçileri Kayabaşı'na geri dönüp gelene kadar.

Bunlar cümbür cemaat geldiler. İyi, sefa geldiler, hoş geldiler, başımızın üstünde yerleri vardı elbet. Fakat yılların hasretliği bir vakit sonra hepimizin kursağında kaldı.

Şimdi şimdi insan daha iyi anlıyor. Epeyi geçti üstünden, yara soğudu, ihtiyarladım, geline toruna karıştım, aklımı daha iyi kullanır oldum.

Birtakım boşlukları vardı, nasıl desem; sizin gibilere insan bir şeyi tarife kalkınca bildiğini de unuttuyor. Şeye benzerdi... Neyse, senin anlayacağın misal değil, geçelim!

Bunların, bu Alamanya gurbetçilerinin arasında bizim en küçük bacı da vardı; yirmi yıla yakındı, gitmişti. Önce kocası gitmiş, bir iş tutmuş, sonra bizim küçük bacıyla oğlanları çağırmıştı yanına. Bir kere sinde beni bile aldırtmaya kalkıştıydı küçük enişte, hatta kâğıtlarım da gelmişmiş kuruma. Ben ürktüm, gözüm yemedi, kaçtım.

Bizim küçük bacı, enişte, iki de izbandut gibi oğlu; büyüğü bir Alaman kızıyla evlenmiş, geldiler öbür gelenlerle Kayabaşı'na.

Ben, bizim köroğlu ile kalktık, karayoluna döktük. Bekle babam, bekle! Ayaklarımıza karasular inmişti ki bir korna sesidir başladı, ne sen sor, ne ben anlatayım. Yer gök korna olmuş ötüyordu, kulaklarımız patlayacaktı az daha.

Bizimkiler arka arkaya iki Mercedes arabayla göründüler kervanda. Evli oğlanla karısının altında Mercedes, bizim küçük bacıyla enişteye ve oğlanların ikincisine de bir Mercedes.

O zamanın parasıyla bir Mercedes, gazeteler yazardı, sekiz dokuz milyonu. Eh, bizim yerli mallarımız iki milyon şu kadar olursa, bu Mercedes'lerinki bence az bile idi.

Haydiii, biz bunları aldık, iki Mercedes'le mahallenin beş beter taşlı yollarında hoplaya zıplaya eve vardık. Neden dersen, babamın ölümünden sonra Çay Mahallesi'ndeki ev bana, Söğütlükız'daki bağla bağevi de bacılara kalmıştı.

Bizim ev eski Anadolu evlerindendir. Altı üstü, iki kat. Açtık bunlara üst katı, biz de alt kata taşındık.

O gün hoş beşten sonra arabalar boşaltılıp içindekiler eve taşındı tek tek. Ya'u, inan olsun, bunlar Alamanya'yı toptan almışlar, iki koca Mercedes'e doldurmuş, yükleyip getirmişlerdi Kayabaşı'na.

Neler yoktu, neler! Renkli, bilmem kaç kanallı televizyonlar, bir portatif çamaşır makinesi, bir bulaşık makinesi, herkese ayrı ayrı birer saç kurutma makinesi, herkese ayrı ayrı hem pilli, hem ceryanlı radyolu teypler, eniştenin pilli diş fırçası; koyuyorsun macunu üstüne, ağzını açıyorsun, tutuyorsun dişlerine, cırt cırt cırt dişlerini fırçalıyordu; oğlanların elektrikli tıraş makineleri, elbiseler, elbiseler... Üç tane ütü, biri ağır, sanırım terzi ütüsü, öbürü kuş kadar hafif, frenk gömlekleri içinmiş, üçüncüsü iç çamaşırlarına, dediler.

Sonra kutu kutu çoraplar, hazır yemekler, dondurulmuş etler, tavuklar, dünyanın öbür ucunda yetişen meyvelerin teneke kutulara konmuş hoşafı, kasa kasa biralar...

Bir de çok acayibime giden bir şey çıktı: Ya'u, bu ne olaki? diye sorduğumda alafortan makinesi der gibi bir şeyler dediler ağızlarında Alamanca; anlamadım, anlamış görünüp bir yaaa... dedim ben de.

Bir şey söyleyeyim mi, bu Kayabaşı'nın adamı evvel beri fakir fıkardır ama gözü toktur, görgüsüz değildir. Bizim hemşerilerde bu Kayabaşılıları Kaya-başılı yapan taraf yerle yeksan olmuştu. İkide bir para hesabı yapıyorlar ki, bir başlarına da değil, ailecek... Söz temsili, biri tabakasını çıkarıyor, cigara sarıyor, değil mi; ha bunlar da bir başka olmuşlardı, babanın önünde oğlanlar fosur fosur cigara içiyor, bacak bacak üstüne atıp oturuyor, su gibi biralar içiyorlardı da bizim küçük enişte niye böyle yapıyorsunuz diye sormuyordu bile, bu cigaranın da makinesini yapmışlarmış gâvurlar; bir deliğine tütününü basıyorsun, doldu mu dokuñ düğmesine, ucundan pamuğu ile cırt diye cigara hazır sana...

Ha, bunlar cigara yapıyorlar, iki dudak arasına koyuyorlar, sesi soluğu olmayan fırtık çakmaklarıyla da yakıyorlar. E, hani ikram, hani buyur demek? Yok!..

Bir "*Alaman usulü*" lafıdır gırla! Kahveye çıkıyorlar, diyelim; baba oğula, oğul babaya, kardeş kardeşe, kahveden geçtim, su bile ısmarlamıyorlar, valla'i. Herkes içtiğinin parasını cebinden veriyor, berikini düşünmüyor bile.

O zamanlar rahmetli anam sağdı henüz, baktı baktı da:

"- Vay oğlum vay, bunlar nasıl bir hallı adamlar, pek bizdenlikleri kalmamış, zaar Alaman olup çıkmışlar başımıza, tüh tüh..." dediydi, hiç unutmam.

Bir de güreler, o kadar olur! Biz hısımız, bize

bile sokulmuyorlardı. Kayabaşı'nda Kayabaşı'nın yerlileri ile ilk günden başlayıp araya hemen bir mesafe koydular; mer'aba, mer'aba... O kadar, fazlası yoktu. Yalnızca kendi aralarında kaynaşıyorlardı.

Dedim; ne de olsa bunca yıl memleketten uzak düştüler bunlar, havasından suyundan ayrı kaldılar; e, kime olsa koyar, kim olsa başlarda yabancılık çekip güre olur.

Zaman geçti, bunlarda yine anacığımın dediği aynı hallar... Zoruma gideni, aralarında bizi eşşek yerine koyup Alamanca fan fin fon etmeleri idi. Konuşur, gülüşür, bizleri sanki yanlarında yokmuş sayarlardı.

Bacımgillerin iki vagon yükü eşyası arkadan trenle değil TIR'la getirildi. Bunları bağevine götürdüler. Bereket mevsim yazdı, indire indire bitiremediler gelenleri.

Cepleri de para doluydu, biliyordum. Bir Alaman markına üç yüz elli lira mı ne alıyorlardı, ama Kayabaşı'nda çok paranın bir kıymeti yoktu ki...

Bir gün bizim bu küçük enişte, iki oğlunu ardına takmış, geldi. Attılar üç sandalye havuzun başına, oturdular. İnsanlık bizde kalsın deyip ne içeceklerini sormaya gittim. Oturttular beni de yanlarına. Bira getirteceklermiş ilçeden iki kamyon, onu söylediler.

"- İki kamyon birayı Kayabaşı iki yıl içse bitiremez," dedim. "Ne işinize yarayacak, peki?"

"- Senin kahvede satarsın kayınço," dedi küçük enişte. "Biz de veririz parasını, içeriz..."

Bunlar alışmışlar, bira içmeden edemezlermiş. Kayabaşı'nda bok içerlerdi hâşâ huzurdan. Bunun için de...

"- Enişte," dedim. "Burası kahve. Bizim işimiz

müşteriye çay, kahve, ayran, limonata, bir de çok çok ıhlamur satmak. Nargileyi bile ancak tiryakisine veririz. Babam kahvede alkollü içki satıldığını duysa, mezarında ters döner...

Benim zorumu anladılar, üstelemediler. Aralarında Alamanca konuştular, sonra Mercedes'lerine bindiler gittiler.

Dediklerini yapmışlar ama: İlçeden iki kamyon bira toplayamamışlar ilkin, vilayetten telefonla sipariş etmişler, getirtmişler. Bir anda kasa kasa birayı Alamanya'dan dönenler, aralarında pay edip dağıldılar.

Öğrendim sonradan, çok sürmemiş, yeniden kamyonlarla bira getirtmişler yine. O bitmiş, yeneden gelmiş, o bitmiş...

"- Kayınço be," dedi enişte beyimiz. "Gel seninle bir iş yapalım, hem sen kazan, hem biz. Biz çalışmadan oturmaya alışmadık. Ne dersin ha?"

"- İşine bağlı," dedim. "Bira diyecekseniz, ben yokum!"

"- Yok," dedi enişte, "Bizde biliyorsun, para çok. üstelik gıcır gıcır Alaman markları. Bunları verip senin şu kahveyi bize satmanı teklif ediyorum."

O âna kadar ayakta dinliyordum onları, patta-dak oturuvermişim. Eniştenin büyük oğlanı:

"- Muzaffer Amca, dedi bana. "Bizim çok iyi bir düşüncemiz var, onu tatbik sahasına koyacağız. Kaç para istersin kahvehanene?"

Kaç para isterim?

Ne bileyim ben kaç para isterim?

Eniştem dedi ki:

"- Verelim beş milyon Türk lirası, satsın bize kahvehanesini, olsun bitsin!"

Küçük oğlan:

"- Al bu parayı, çekil evine Muzaffer Amca, ahir ömrünü namerde muhtaç olmadan yaşa git!.." dedi.

"- Trink para, dedi büyük oğlanı da. "Ha de, şimdi şakır şakır sayalım avcuna..."

Beş milyon bu, delikanlı! Ben bir duraksadım. Enişte beyimiz üsteledi hemen:

"- Az buldunsa, verelim bir üç milyon daha, olsun sekiz milyon, iyi mi? Ama bak nazlanırsan, vermeyiz fazlasını, biz de bu paraları sokaktan toplamadık, anamızı kovaladılar Alamanya'da, öyle verdiler."

Ben o milyonların birini bile bir arada görmüş insan değildim. Düşündüm, bir köroğlu bir ayvazız. Bundan sonra kahvecilik yapsam ne olur, yapmasam ne olur!

"- Bak," dedi enişte beyimiz, üsteledi. "Benden bir de hısımlık sana. Yapacağımız yeni işe seni de ortak ediyoruz ve sana yüzde on hisse veriyoruz. Tamam mı?"

Şehirli kısmı Anadolu insanını enayi sanır. Biz Anadoluluların öyle görünmek işimize gelir de, ondan. Yoksa biz de menfaatimizi en az şehirli kadar biliriz, hatta daha çok biliriz, fakat renk verdirmeyiz.

Ha dedim anasını!

Bunlar öyle kıçtan bacak şeyler ki, devir, teslim kâğıtlarını bile hazır etmişler, iş bir imzaya kalmış bizim. İmzayı bastırdılar, iki koca çanta dolusu, çantalar da çantaydı ha, bavula yakındılar, getirip önüme koydular parayı.

"- Bak kayınço," dedi enişte bey. "Senden bir ricamız da var. Bugün akaşama kadar içerde fincandı, tabaktı, bardaktı, kaşıktı, ne var, ne yoksa topladı, evine götür. Bizden sana yadigâr olsun. Karşılığında

para, pul da istemiyoruz. Dilersen hepsini Kayabaşı'na dağıt, dilersen al ayağının altına tuzla buz et, keyfin bilir!"

"- Niye ama?" demişim saf saf. "Size lazım olmayacak mı, takımsız nasıl işlersiniz burda?"

"- Biz işleriz amcacığım, hiç merak etme o yanını işin..." dediler oğlanlar.

Eh, vardır bir düşündükleri de bunların, dedim. Belki bunlar Alamanya'dayken veya döndükten sonra kafalarına bizim kahveyi takmışlardı da, bunun için Capon takımları, Çek takımları almışlar, vermişler TIR'lara, getirmişlerdi.

Anahtarı teslim ederken içimde bir yer cız etti. Yaşımdan utanmasam ağlardım ya, kendimi zor tuttum. Bir at arabasına yüklediğim gibi babadan kalma takım taklavatı, o günün ikindisi eve geldim.

Sandım ki, bizim köroğlu dıngırdıyacak, saçını başını yolup:

"- N'aptın herif, o bizim ekmek kapımız değil miydi? Bundan sonra halimiz nice olur?" diyecek, ağlayacak, beni de caymalara getirecek...

"- İyi etmişsin adam," dedi bana. "İnşallah hakkımızda hayırlı ve uğurlu olur!.."

Kahveyi sattım diye Kayabaşı günlerce çalkalandı durdu. Bu arada bizimkiler kahvenin camlarına gazete kâğıtları yapıştırdılar. Vilayetten birtakım ustalar, kalfalar getirttiler, bir çalışmaya başladılar, durdurabilene aşkolsun!..

Gün geldi, içerdekiler işlerini bitirdiler, dışarıya çıktılar. Bu kez dış duvarlara el vurdular. Yeniden sıvadılar, yeniden renkli tutkal badana geçtiler. Vala'i, güllük gülistanlık oldu bizim eski kahvehane.

Sonra bir gün açılıyor diye haber saldılar, kalktım, gittim.

Daha belediyeyi dönmüş dönmemiştim ki, bey-

nimden vurulmuşa döndüm. O dakika kesseler kanım akmazdı, inan olsun.

Bizim babadan kalma Cumhuriyet Kiraathanesi'nin yeni geline çevrilmiş yapısının tam alnında koca koca harflerle ve Alaman dilinde "*DEUTSCHLAND'S GROSSE BIERHALLE*" diye yazıyordu.

İçerisi hıncahınç doluydu, iğne atılsa ser, serden yer görülmüyordu. Hepsi de Alamanya'ya gidip sonradan gerisin geri dönmüş eski Kayabaşılı hemşerilerimizdi.

Ellerinde koca koca bardaklar, o koca koca bardaklarda sarı sarı biralar, hem içiyorlar, hem de kolkola girmişler, bir sağa bir sola sallanarak avazları çıktığı kadar bağıra çağıra Alamanca şarkılar söylüyorlardı.

Dizlerimin bağı kesilmiş, gözlerim kararmış...

O kadarını hâlâ hatırlıyorum.

Band VII

KAYABAŞI ESKİ BELEDİYE BAŞKANLARINDAN MUSTAFA ULUSU'NUN SONRAKİ OLAYLARI ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Çok kişi, senin şimdi kurcalamaya uğraştığın o geçmişi hatırlamak istemezse onları suçlama sakın, delikanlı. Kayabaşı, Anadolu haritasında yeri yöresi bile belli olmayan küçük nokta kadar, sinek pisliğı kadar ufacık bir bucaktır. Devlet baba unutmuştu. Devlet baba ne, Allah babamız unutmuştu ilk başta, sonra herkes ama herkes unutmuştu Kayabaşı'nı.

Gerçi sonradan hatırladılar, dahası Kayabaşı kendisini öylesine bir hatırlattı ki, hatırlatma derim sana!

Sen neresine geldin hikâyenin? Evet, evet... Bizim Cumhuriyet Kiraathanesi'nin sahibi Muzaffer Yaşar'ın eniştesi ile iki oğıu bana da gelmişlerdi ruhsat için.

Anlattıklarını dinledim. İlkten şaşırdım. Çünkü bizim Kayabaşı, sakın, kendi halinde yaşayıp giden, kimsenin aklına bile düşmeyen; o kadar ki, beni bile partimden tam on yedi yıl ne arayan oldu, ne soran, düşün artık, gürültüsüz patırtısız bir bucaktır. Salıdan salıya pazarları kurulur, civar köylüler gelir, akşama kadar bucakta bir hareket olur, sonra her şey eskiye döner, ta bir dahaki salıya kadar.

Sonra bizim Kayabaşı'nda içki miçki satan yer de yoktu. Ben lokantalara da, aşçı dükkânlarına da bucak müdürüyle bir oldum, içki ruhsatı vermedim, verdirmedim. Kayabaşı'nın ileri gelenleri akşamları Şehir Kulübü'nde demlenirler. Halk ise, alır rakısını, şarabını, gider evinde içerdi.

Bunlar bana gelip dediler ki, bu Muzaffer Yaşar'ın eniştesi ile yeğenleri:

"- Sayın başkanımız, bir maruzatımız var..." dediler.

Dediler diyorsam, temsiline diyorum; bu Alanya gurbetçileriyle esasen anlaşmak bir hayli zordu. Herifler sanırsın ki, ana dillerini unutmuşlar, Alaman bülbülü olmuşlar. İki laflarından biri Alamanca.. Bereket ben ne dediklerini anlıyorum; sıkıyorum kendimi, anlamaya çalışıyorum.

"- Sayın başkanımız," dediler. "Biz bu Kayabaşı'nda bir *Bierhalle* açmak istiyoruz..."

"- Ne açmak istiyorsunuz, ne?" dedim.

Enişte bey sözü aldı.

"- Birahane sayın başkanım, sürç-ü lisan ettik, bağışlayın," dedi. "Birahane, ama büyük bir birahane açacağız. Herkesin parmağı ağzında kalacak."

"- Kayabaşı'na birahane açacaksınız da ne olacak?" dedim. "Kayabaşılılar birahane yerine kahvehaneyi tercih ederler. Muzaffer'in Cumhuriyet Kiraathanesi nemize yetmiyormuş!.."

"- Orasını satın alacağız bizim kayınçodan," dedi enişte bey. "İçini dışını restore edip Alanya'daki birahaneler gibi yapacağız, herkesin parmağı ağzında kalacak, gören bravo diyecek Kayabaşı'na..."

"- Benim buna karar vermeye yetkim yok," dedim. "Meclisin karar vermesi en doğrudur..."

Dediğimi de yaptım, işi aldım, bizim Belediye Meclisi'ne getirdim; daha ben böyle böyle demeye kalmadan bir gürültü, bir kıyamet koptu, aman Allah! Sağcısı, solcusu, ortacısı, kenarcısı başladılar bağırmaya: Ne demekmiş açmamak, ne demek bunda sakınca görmek? Dünya nerdeymiş, biz nerdeymişiz falan filan...

Şimdi, sen benim yerimde ol, bu pezevenk... affedersin, bu heriflerin ne halt etmeye böyle davrandıklarına akıl erdir, bakalım!

"- Arkadaşlar," dedim. "Kayabaşı'mız ne sizin dediğiniz gibidir, ne de olmasını istediğimiz gibidir. Kayabaşı, her şeyden önce dini bütün bir bucaktır. Bizim tarihimizde alenen içki içilen hiçbir yer olmamıştır. Biz bir meyhane açılmasına izin vermeyiz. Bu, sonradan bizim için olduğu kadar Kayabaşı'mız için de bir yüz karası olur. Ben bunun vebalini yüklenemem." dedim.

Ben böyle der demez ortalık bir karıştı, vay vay vay! Her kafadan bir ses yükseldi, birbirimize girdik.

"- Memleket turizmini baltalamaya hakkınız yok..." dediler

"- Halkın sağlığıyla bugüne kadar oynandığı yeter..." dediler.

"- Kayabaşı bugüne kadar geri kalmışsa hep bu zihniyet yüzünden kaldı," dediler, daha sürüyle şey söylediler.

Anlayamıyordum, bu deyyus... affedersin, bu herifler gericilikte çokluk beni yaya bırakırlarken, şimdi nasıl olup da...

Aynı gün oylama yaptık. Benden başka herkes Kayabaşı'nda bir birahane açılmasına evet oyu kullandı.

Kokusu, çok sürmedi burnuma geldi. Enişte

beyle oğulları avuç dolusu para saçmışlar üyelere. Satın almışlar her birini.

Birahane açıldı. Kayabaşılılar şaşkın şaşkın bakakaldılar onlara öyle.

Alamanya gurbetçileri sabah akşam birahane-den çıkmıyorlardı artık. Orda oturuyorlar, Alaman-ca şarkılar dinliyorlar, bira içiyorlar ve bomboş göz-lerle Cumhuriyet Meydanı'nı, ağaçları, güvercinleri, birahanenin önünden telaşlı adımlarla gelip geçen Kayabaşılıları seyrediyorlardı.

Bir garip adamlardı. Ne bize ısınmışlar, ne bizi kendilerine ısındırmışlardı. Hep kendi aralarındaydılar. İçlerine adam sokmuyorlardı.

Derken baktık, bu birahaneye gurbetçilerden kadınlar kızlar da gelmeye, oturup erkeklerle bira içerek düpedüz kafa çekmeye başladılar.

Bir meclis toplantısında dilimi tutamayıp bunun sonunun nereye varacağını Sedat Hür'e sordum.

'- Asrilik, uygarlıktır sayın başkanım," dedi. "Artık devir değişti. Kanunlar karşısında kadın da, erkek de eşittir."

(Bir boşluk. Yalnız, dönen makaranın yavaş hışırtısı. Sonra aynı ses anlatmaya başlıyor.)

-... dedim ki:

"- Arkadaşlar, çocuklar, hemşeriler," dedim. "Siz Kayabaşı'nı başka bir şeye benzetiyorsunuz. Kayabaşı, nihayet avuç içi kadar bir yerdir. Sizler olmasaydınız nüfusu hâlâ 1100'de kalacaktı. Geldiniz, maşallah, 4000'i bulduk. Çok iyi çok güzel ya, ben kendimi bildim bileli burada hiç inşaat yapılmamıştır, çünkü herkesin evi kendine yetmiştir. Ne yenisine ihtiyaç hasıl olmuştur, ne başka bir şey. Şimdi siz kalkmışsınız, inşaat yapmak istiyorsunuz, yeni bir mahalle kuracakmışsınız. Bunun için bir kere bu-

cağımızda adam nerde, çimento, tuğla, kiremit, doğrama nerde?"

Kalabalık bir heyettiler.

"- Bizim için mesele değil," dediler. "Biz kazadan, olmadı vilayetten ne lazımsa getirteceğiz. Parayla değil mi? Sözümüz paramıza geçer."

E, böyle olunca sana ne düşer?

Bunlar faaliyete geçtiler.

Bu arada başka bir şey oldu. Kayabaşı'mızda rahmete kavuşmuş bir kör Fatma kadın vardı; çocukken çiçek hastalığından iki gözü görmez olmuş, iki oğlu Alamanya gurbetine gitmişlerdi. Gidenlerle dönenler arasında bu iki oğul da vardı, bir gün çat kapı geldiler, önüme bir dilekçe sürdüler.

Sosis fabrikası açmak istiyorlarmış, iyi mi!

Akşam eczane toplantısında bizim Eczacı Mehmet Torun ne dese beğenirsiniz?

"- E," dedi. "Normaldir. Bira dediğin nesneyi bunların geldikleri memlekette sosisle yeyip içiyorlar. Sosis, biranın bir çeşit pezevengidir sayın başkan..."

O da kuruldu, Kayabaşı, sosis fabrikası da görüldü.

Yalnız o mu? Herifçilerde para gani idi; cepleri, koyunları para doluydu. Hiçbir değeri yoktu bizim Türk parasının onların gözünde. Paralarına vurdu mu, bizim paramız para bile değildi. Bu yüzden baktım, Kayabaşı'na kâbus gibi bir pahalılık çökmüş onlarla. Bunlar kalabalık, ye ye doymuyorlar. Bizim Kayabaşı'nda etti, zerzevattı hepsi eski Kayabaşı'na göre idi. Birden boğaz sayısı çoğalınca yetiştirilemez oldu. Daha çarşıya, pazara, kasaba varmadan her şey bunların ayağına götürülüyordu. Hem de üç katı, beş katı fiyatına. Alan memnundu, satan memnun...

E, biz Kayabaşı'nın yerlileri ne bok yiyecektik, peki? Ya'u kasaba gidersin, et yok... Manava gidersin, bomboş... Sütçü öyle, fırıncı öyle, bakkal öyle...

Duydum: İçlerinden birkaçı birleşmiş, ortak olmuşlar. Ha, yeri gelmişken söyleyeyim, bunların kimselere güvenleri de yoktu. Zamanında Alaman-yalara her cinsten adam gitmiş, falanca fabrikası kuruyoruz, filanca fabrikası yapıyoruz diye bunların paralarını kalk gidelim yapmışlar, deve etmişler. Ondan ötürü ağızları yanıktı. Biliyorum, çok adam geldiği Kayabaşı'na bunlardan sonra, toplantılar yaptılar, ne diller döktüler ama bir türlü ellerinden paralarını alamadılar. Bunlar, bir şey yapılacaksa, yapacaklarsa kendi kendilerine ondurmaya karar vermişlerdi.

Yeni ortaklar; başladılar kasabadan, vilayet merkezinden et met, sebze mebzze getirmeye, getirip satmaya.

İyi, güzeldi ama her şey biz Kayabaşılıların alamayacağı kadar pahalıydı. Elini sürsen yakan soyundan. Saldım bizim zabıta'yı üzerlerine, baş edemedim. Gerçi alışverişlerle Kayabaşı'na açıktan bir kazanç sağlanıyordu fakat bir de arada her zaman ezilen yoksullar, dar gelirliler vardı, onlar ne olacaktı?

Çaresini bulmuşlar onun da. Çalıştıracakları adamları Kayabaşı'nın yerlilerinden aldılar, işçi yaptılar onları. Kadınları kızları da gurbetçilerin evlerine gündelikçi oldu hepsi.

Kayabaşı'nın çehresi göz açıp kapayıncaya kadar değişti delikanlı. Biz bile nasıl olduğuna akıl sır erdiremedik. Bilmem kaç meskenlik bir mahalle türettiler. Çamlıktepe'deki pınara bir depo yaptırttılar, borular döşettiler, çektiler suyu evlere.

Bizim tek elektriğimiz bucağa on kilometre uzaklıktaki Çevrenli soğukhava deposundan gelirdi. Akşam saat dokuz dedi mi de keserlerdi elektriği, bütün Kayabaşı tavuklar gibi yatardı erkenden.

Alamanya gurbetçileri bunun da üstesinden geldiler doğrusu. Dev gibi bir araç çıkageldi bir yerlerden. Atomdan elektrik üretirmiş. Çektiler hatları evlere, şakır şakır aydınlandılar, Kayabaşı gündüze çevrildi geceleri.

Dur dur, bu kadarla kalmadı bunlar. Ben ilk geldiklerinde hısım akrabalarıyla birkaç gün kalırlar, hasretliklerini giderdikten sonra her biri büyük şehre dağılır, toz olurlar sanmıştım. Yanılmışım.

Bunlar geldiler, Kayabaşı'na kazık çaktılar. Tabii, Kayabaşı bizim olduğu kadar onların da. Kimsenin bir şey demeye hakkı yoktu.

Gitmediler ama; gitmeyince de arandılar. Eğlence arandılar, içki arandılar; sosis, kızarmış patates, çevirme tavuk arandılar, iş arandılar en çok da.

Gelirken bunların vagonlar, TIR kamyonları dolusu birçok şeyleri de gelmişti. Bazı şeyleri de arkalarından gönderilmişti. İstasyonun ordaki Talebe Çayırı'nda üstleri sımsıkı brandalarla örtülü duruyordu.

Meğer bunlar birtakım fabrikaların aksamı imiş. Ev inşaatları bittiğinde yanları sıra birtakım fabrika benzeri yapılar da görmüştüm. Çatıları örtülüp bayrak çekildikten sonra bu Talebe Çayırı'nda bekleyen dev sandıklar kamyonlarla oralara taşındı, açıldı, içlerinden sürüsüne bereket makineler çıktı.

Kurdular bunları. Onu ona, bunu buna, şunu şuna eklediler; aman Allah, çok sürmeden Kayabaşı'nın üzerine kurulduğu toprağı yerinden sarsan bir

titreme ve gürültüyle çalışmaya başladı makineler. Bacalar dumanlandı, vardiya düdükları öttü.

Ne yalan konuşayım, biz yerliler hâlâ bir mana vermeden karşıdan bakıyorduk bunlara. Rüyadaymı-şız gibi geliyordu. Her gün, bu Alamanya gurbetçileri başımıza yeni bir işle tebelleş oluyorlardı.

Yolları bunlar asfaltlandırıdılar. Her yeri bunlar ağaçlandırdılar.

"- Ya'u, çocuklar, sevgili hemşeriler, bu Kaya-başı'nın Belediyesi fakirdir, yapamaz edemez" dedi-ğimde:

"- Sen çekil, karışma sayın başkan," dediler. "Bizde para çok, biz yaparız!"

Vilayetteki Karayolları'ndan asfalt alıp parasıyla, getirdiler, döktürdüler; greyder kiraladılar, yol açtılar, silindir buldular, dümdüz ettiler her yanı.

Doğrusu tuttıklarını koparır soyundandılar. Hiçbir engel tanımıyorlardı. Her zorluğu parayı bas-tırıp yeniveriyorlardı kolayca.

Bizim Kayabaşı, Kayabaşılıktan çıktı, bir başka Kayabaşı oldu. Her şeyimiz değişti. Açılan, kurulan işyerlerine, fabrikalara Kayabaşı'nın bütün insanı doluştu. Doluştu ama yetişmedi. Alamanya gurbet-çileri de Kayabaşı'nın yerlisiyle omuz omuza çalış-saydı, belki yeterdi. Beyler artık iş sahibiydiler. Fab-rikaları vardı, adam çalıştırır, para kazanır olmuşlar-dı. Kendileri ne diye çalışacaklardı?

Bir gün bunlardan biri bana:

"- Bizim anamızı bilmem ne etmişlerdi Ala-manya'da," dedi. "Hayvanlar gibi çalıştırdılar. Çişi-miz gelse izin vermezlerdi helaya gitmeye. Ben çok altıma işediğimi bilirim. Çok çektiydiler bize anaları-nı bellediğimiz Alamanları..."

E, peki ne olacaktı?

Şu oldu: Gazetelere ilan verdiler, Kayabaşı bucağında kurulu falan, filan ve feşmekân fabrikalarına dolgun ücretle işçi aranıyor... diye millete duyurdular.

Çok sürmeden Kayabaşı'na âdeta gökten adam yağdı.

Band VIII

ESKİ EMNİYETÇİ HASAN EKİNCİ'NİN SONRAKİ OLAYLARI ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Geçmiş gün işte, beykardeşim, fakat yine de açık seçik olaraktan her şeyi ile gözlerimin önündedir.

Ben de gidenlere bakarak çok istemiştim Alamanya'ya gideyim, olmadı. Önce yaşıma küçüktü, olmadı; sonra yaşıma geldi, bu defa da yollar kapandı, "artık işçi mişçi istemiyorlar" dediler. Gerçi yaşıttaşlarım arasında "*turist işçi*" olaraktan gidenler de çıkmadı değil. Korku içinde ve kaçak olaraktan çalışıp yaşamak benim harcım değildi beykardeşim, gitmedim o yüzden.

Ortaokulu bitirmiştım. Babadan kalma birkaç dönüm toprağımız vardı, ortakçıya veriyorduk, geçinip gidiyorduk yani. Askere kadar idare eder, sonrasını düşünürüz dediydim.

Evlenene dek böyle yaptım. Askere gittim geldim ve evlendim. Bir çocuğumuz oldu: Kız. Birken iki, ikiye üç olunca geçim zorlaştı biraz. Ben dilekçe verdim, emniyetçilik mesleğine girdim.

Kayabaşı sapa bir yerdir, geleni gideni pek olmaz, vukuat da olmaz. Vakta ki bu Alamanya gurbetçileri çıkageldiler Kayabaşı'na, ortalık zıvanadan çıktı.

Aralarında herkesin olduğu gibi benim de hisim akrabam çoktu... Fakat eski sıkıfıkılığımızın, eski kın-kenet bağılılığımızın yerinde yeller estiğini kısa zamanda anladım.

Bunlar bir gariptiler beykardeşim; kimseye sokulmuyorlar, kimseyi sokmuyorlardı içlerine. Başka bir aileymişler gibi aralarında bir düzen kurmuşlar, sürdürüyorlardı öylece. Evet, paraları çok boldu, su gibi harcıyorlardı: Hani bir zamanlar yatırım diye bağırıp çağırırdı politikacılarımız, bunlar da onların dediklerini yapmaya başlamışlardı Kayabaşı'nda.

Bu yöre fabrika nedir bilmezken, fabrika gördü bunların yüzünden. Topu topu bir şeker fabrikamız vardı vilayette, onun da işleyeceği pancar üç günlük yoldan gelirdi. Yılda yirmi gün bir kampanya, tamam!

Alamanya gurbetçileri fabrikalar açtılar. Başba-yağı fabrikalar... Salça fabrikası, konserve fabrikası, renkli gazoz fabrikası, meyvesuyu fabrikası, süt fabrikası, makarna fabrikası... Sonracığıma işleri daha büyüttüler: Kurdular boya fabrikasını, yedek parça fabrikasını, korfeksiyon fabrikasını. Sonracığıma işleri daha daha büyüttüler: Kurdular traktör fabrikasını, motosiklet fabrikasını, otomobil fabrikasını... Buzdolabı, çamaşır makinesi, elektrik süpürgesi yapmak çocuk işiydi onlara göre.

Kolay mıydı bunları Kayabaşı'na yapmak? Devlet bile devletliğiyle bugüne kadar bunları yapamamıştı bize.

Fabrikaların yapılarını bitirdiler ilk baştan. Ismarladıkları, parasını gelirken yatırdıkları makineleri peyderpey geldi, binaların içlerine montajları yapıldı, çalışmaya hazır edildi.

Ayrıca şunu da yapmış bunlar, demek kafalarında vardı ki, gelirken birçok gâvur firmasıyla an-

laşmışlar, patent almışlar. Çünkü ne çıkarmışlarsa sonradan hepsinin adı gâvurcaydı: Siemens gibi, Fiat gibi, Ansaldo gibi, AEG, Hoover, Power, McMillan, Fury, BMC gibi, sonra Thomson gibi, Lombardini ve C-A gibi... Yalnız bir köşesinde "*Made in Kayabaşı*" ibaresi hiçbir zaman unutulmadı.

Her şey iyi, hoştu ya, bu kadar fabrikada kim çalışacaktı, peki?

Kayabaşı'nın yerlisi içinde işe muhtaç adam sayısı azdı bir kere. Anadolu'yu bilmez değilsin ki beykardeşim, mirasçılıkla bölüne bölüne bir mendillik de kalsa çok kişinin toprağı vardı; onu eker biçer, aldığıyla kifaf-ı nefis eder. Ama aç, ama tok, idare eder gider işte.

Bizim Kayabaşı'nda nüfus da ona göre nüfustu. Alamanyacılara gelince... Onların hiçbirisi ayaklarına tulum geçirip, önlük kuşanıp tezgâh başında durmak niyetinde değildi. Zamanında Alamanya'da ezilmişler, canları çıkmış, analarından emdikleri burunlarından getirilmiş. Şimdi beyler paşalar gibi başkalarını çalıştırmak, kendileri de sefasını sürmek istiyorlardı.

Benim aklıma geldi: Bunlar aralarında bir "*Komitat*" kurmuşlardı, o "*Komitat*"a başvurdum, dedim; ben size işçi bulurum, ister misiniz?

Aman bul, dediler. Aman bul!

Yalnız, dedim, her bulduğum işçi başına komisyon isterim, razı mısınız?

Sen işçiyi bul da, razıyız, dediler.

Bundan sonrasında, beykardeşim Hasan Ekinci durur mu? Bastım istifayı, ayrıldım emniyetçilikten. Bizim davavekilinin oğlu Rüstem Çavuşoğlu ile kafa kafaya verdik; önce kaza merkezine indik, dayıbaşlık yapıp eski usulde işçi topladık. Rüstem Çavuşoğlu dedi ki:

"- Ya'u, Hasan Ekinci," dedi bana. "Biz bu devşirdiğimiz işçiden de iş bulduk diye bir komisyon almazsak, valla'i enayiyiz, oğlum!"

"- Doğru, valla'i..." dedim ben de. Başladık bu defa da işçi olaraktan götürdüğümüz insanlardan da ikinci bir komisyon almaya. Bu bizim hakkımızdı. Hem adama iş bulacağız, hem ayağına kadar gideceğiz, hem de bedavasına yapacağız bu işi, öyle mi? Yağma yoktu beykardeşim!

Para güzel, iş tatlıydı. Gelgelelim bir çapanoğlu çıktı karşımıza. Fabrika dediğin hep "vasıfsız işçi" ile dönmüyor ki... Az buçuk akli başında adam da gerek.

"Komitat" bizi çağırdı. Bu adamların birçoğu işe yaramıyor, dediler. Okumuş yazmış işçi bulun bize...

"Başüstüne"yi çektik. Kasabada tuttuğumuz dükkân bozması yazıhanede talip olan aday işçileri sınavdan geçirmeye başladık. İlkokul diploması olmayana iş yoktu.

Bu da tam çare olmadı. Hastalıklar başgösterdi birden. Yeni işçiler ya şimdiye kadar hiç iş işlemedi, ya da rençperliğin dışında hamallıktı, inşaat işçiliğiymiş falan gibi şeylerde çalışmışlardı.

Fabrikalardaki bantlar bunların sinirlerini bozuyordu. Sinirleri bozulunca midelerine vuruyor, ordan bağırsaklarına iniyor, ishalden hepsi perişan oluyorlardı. Hepsinin ayrısız gayrısız başı ağrıyordu. Hayatlarında böylesine çok dikkat isteyen hiçbir işte çalışmamışlardı. İş bırak beykardeşim, hayatlarında hiçbir şeye dikkat bile etmemişlerdi. Ne başımıza gelenlere, ne milletvekili, senatör diye seçilenlere, ne partilere, ne derneklere, ne de ülkede olup bitenlere...

Sonra sekiz saatlik dursuz duraksız çalışmaya da alışkın değillerdi. Dayanamıyor, sapır sapır dökülüyorlardı.

Ayrıca ev dertleri vardı başlarında. İlçeden sabahın köründe otobüsler, kamyonlarla Kayabaşı'na getiriliyor, akşam saatlerinde geri dönüyorlardı ki, yemeğe ve yatıp uyumaya zor vakit buluyorlardı fıkarakalar.

Hastalık, işin zor oluşu, gidip gelme belası birçoğunu, para çok iyi olmasına rağmen kaçirttı. Eksik olsun iş de, parası da... dediler...

Haber vilayet merkezine de yayılınca fabrikalar nerdeyse stop eder hale geldi. Ara ara, yoktu kimse. Kimse Kayabaşı'ndaki fabrikalarda çalışmaya yanaşmıyordu.

O zaman büyük İstanbul gazetelerine ilan verdik. Allahım görmeliydin beykardeşim gelen mektupları... Postadan her gün çuval çuval müracaat mektupları çıkıyordu, okumaya yetişemiyorduk. Rüstem Çavuşoğlu ile, ancak üç kâtip tuttuk, altından kalkabildik.

Mektuplar kadar insanlar da kalkıp geldi Kayaabaşı'na, işe talip oldular...

"Komitat" yine bizi çağırdı, dedi ki:

"- Bu yeni işçilerin çok sıkı doktor muayenesinden geçmeleri şarttır. Dışında, gözünde, kulağında, elinde, ayağında, midesinde, daha başka neresinde olursa olsun hiçbir hastalığı bulunmamalı. Bize sağlam adam gerekli. Ayrıca bir yaş sınırı da koyun. Otuzunu aşana kapıyı gösterin, geldiği yere dönsün!"

Dediklerini yaptık. İstanbul'dan iki doktor getirttik, bunlar yetmedi, sayılarını beşe çıkarttik, başladılar muayeneye. Aç ağzını, dilini çıkar, soyun, derin nefes al, şu röntgen makinesine gir bakalım. Nefesini tut, tamam, çık giyinebilirsin!

Müracaatlara birer sıra numarası vermiştik. Sı-

rası gelene haber iletiyor, çağırıyor, doktor muayenesinden geçiriyor, sağlamsa işe alıyorduk.

"- Ya'u, Hasan ikinci, biz çok enayiyiz. Ne yapıyoruz biz: İşverenden bir komisyon alıyoruz, işe girenden de bir komisyon alıyoruz, ne ediyor? İki komisyon. Peki, niçin doktor muayenesi olacaklardan üçüncü komisyonumuzu almıyoruz?.. Heriflere diyelim ki, kardeşim, bu doktor muayenesinden geçmek zorun zorudur. Ver bize avantamızı, sana torpil yaptıralım, sağlamış raporu alalım, gir rahat rahat işe. Nasıl?"

Doğrusu bu Rüstem Çavuşoğlu anasının gözü bir oğlandı.

Bu yoldan aşağı yukarı herkes istediğine vardı beykardeşim; eski Alamanya gurbetçileri, yani patronlar işçilerine, işçiler işe, biz de arada avantamıza kavuşuyorduk.

Derken yine bir dert çıktı başımıza: Ev derdi!

Yeni işçiler hep dışarlıklı, yani Kayabaşı'nın yabancısı işçilerdi. Yatacak, başlarını sokacak yerleri yoktu. Ev tutmaya kalksalar, Kayabaşı'nda kiralar dünyanın parasıydı. Kayabaşı'nın akıllıları para kazanmanın bir başka yolunu buldular. Evlerinin birçok odalarını, hayvanlarını satıp ya da kasaba verip ahırlarını, samanlıklarını, eski kilerlerini bu yabancı, dışardan gelen işçilere kiralamaya başladılar.

Yunan'dan kalma yıkık kilise, eski askeri depo hep yabancı işçilerin barınağı oldu. Ne yapacaktı dışardan gelen işçi? Sokakta yatacak değil ki... Üstelik fabrikalar haldur huldur çalışıyor, millet iyi para alıyordu.

İlk defa bizim aklımıza gelmeyeişine bugün bile hâlâ yanarım. Bu Alamanyacılardan biri bakmış duruma, uyanmış. "Ulan," demiş. "Bu fabrikalarda bunca adam çalışıyor, çok iyi para alıyor. Peki, bu

paraları harcıyorlar mı? Harcamıyorlar. Hababam biriktiriyorlar. Memleketlerine giderken de beraberlerinde götürüyorlar. Olmaz öyle şey! Bu paranın bir kısmını ellerinden almalı..."

Nasıl alacak, peki? Gırlačına basıp mı, kalbine tabanca dayayıp mı?

Bir gün baktık, uyanıklar, Rıza Dayı'nın koca bakkal dükkânıyla yanındaki Bezzaz Emin Efendi'nin dükkânını satın almışlar. Demeye kalmadan kapıdaki levhada "KAYABAŞI KAUFHOF" yazmaz mı?

İçerde ne aranırsa vardı, iğneden ipliğe kadar. Televizyondan sebze, ete kadar. Televizyon satışını artırmak için bu uyanıklardan daha uyanıkları Kayabaşı'nda bir kapalı devre televizyon istasyonu kurmuşlar, renkli yayınlara bile başlamışlardı çoktan.

Tabii, millet bala üşüşen sinekler gibi bu "Kaufhof"a üşüştü, elindekini avcundakini yatırır oldu.

Ha, unutmuşum; bir de kaçak işçi sorunumuz vardı. Nasıl mı? "Komitat" ile işçi bulma konusunda kesin anlaşmamıza göre, bize söyleyecekler, biz de memleketin birçok şehirlerinde açtığımız irtibat bürolarımız vasıtasıyla istedikleri işçiyi bulacak, getirecektik.

Bazı küçük işyerleri bu anlaşmanın dışına çıktı sık sık. Bize komisyon vermektense, "Komitat"tan habersiz kaçak işçi çalıştırmayı yeğliyorlardı. Hakkımızın göz göre göre yenmesine razı gelemezdik, Rüstem Çavuşoğlu ile. Bunun için bazı önlemler aldık. Şöyle ki; Kayabaşı emniyetçileriyle anlaşmıştık, bizim adamlarımız kaçak işçileri izliyor, bir yerlerde; kahvede, birahanede, sinemada yoktan hır çıkarıp tahrik ediyor, işi kavgaya döküyor, kulağı bükülmüş ve tetikte bekleyen emniyetçiler yerden biter gibi biterekten yetişerek hepsini topluyor, Kayabaşı sınır-

larının dışına çıkarıyordu. Nihayet bizimki de ekmek parasıydı, kimsenin ekmeğimizle oynamasına izin veremezdik.

Bununla da kalmadık, kendi başımıza bir başka örgüt kurduk; gizli açık haber alma, adam izleme, adam dövme, gerekirse adam vurma fakat öldürmemecesine, elimiz kana bulansın istemiyorduk Rüstem Çavuşoğlu ile; işleri yapıyor, ayrı ücret alıyorduk. İyi ki böyle bir örgüt kurmuşuz beykardeşim, yoksa öteki uyanıklar bunu da elimizden çekip alırlar, bizi yaya bırakırlardı.

"Komitat" geç de olsa bu bizim yeni örgütün farkına vardı, ama pir vardı.

Band IX

EMEKLİ ESKİ İŞÇİ YAŞAR ÖZDEN'İN BAŞINA GELENLERİ ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Vay, demek bu mesele kapanmamış hâlâ, öyle mi?.. Ben kapandı sanıyordum, ne bileyim! Aradan bunca yıl geçti, artık unutulmuş gitmiş olması gerekirdi.

Polis misiniz yoksa?

Ha, gazeteci!.. Meraklıların meraklısı, yani...

Ne anlatayım? Ben Kayabaşı'nın yerlisi değilim. Dışardan geldim, burda ekmeğimi kazandım, burda yerleştim kaldım sonra. Kayabaşılı oldum çıktım.

Kayabaşı'nın adına ilk olarak gazetelerde rastladım. Memlekette işsizlik göğşe varmıştı, tam o sıra bir gazete ilanıyla çok sayıda işçi alınacağı duyuruldu.

Kayabaşı? Neresiyidi bu Kayabaşı? Memleket haritasını açtım, aradım taradım, bulamadım. Aca-ba, dedim, matrak mı geçiyorlar, böyle ilanlar vere-rek bizi oyalamak, uyutmak mı niyetindeler başımız-dakiler?

Neden olmasın? Düşün, o günlerde memleketin borcu nah burayı aşmış, iktidarla muhalefet birbirini yiyor. Hayat pahalılığı anasını gevretiyor milletin. Nüfus ha bire arttıkça artmış. İşsizlik kol gezi-

yor. Memleketin haracını birkaç yüz bin adam çatır çatır yiyor, bana mısın diyen yok. Millet gözünü karartmış banka soyuyor, evlere giriyor, yolları kesiyor, para kaldırıyor. Para da para olsa!.. Renkli, cici bicili bir kâğıtçık, o kadar.

Ben bu ilanı gördüm. Başkalarına sora sora Kayabaşı'nın gerçekten var olduğunu öğrendim, atladığım gibi gittim.

Geç kalmışım. Dünya kadar adam vardı başvurulması gereken yerde. adına "*İş ve İşçi Bulma Ofisi*" dedikleri binanın önünde ve içinde millet birbirini yiyordu.

Önce o günlerdeki Kayabaşı'ndan söz edeyim size: Ben ilk gördüğümde çok şaşırmıştım, siz de görseydiniz benim gibi çok şaşırdınız. Memlekette bir yerde değil de dışarda bir yerdeydim sanki. Sanki Kayabaşı dışardan bir yerin küçücük bir kopyasıydı. Filmlerde gördüğüm yabancı ülke şehirlerine benziyordu. Dükkân adları hep Almancaydı. Caddelerinde Türkçe kadar Almanca konuşanlara rastlıyordunuz. Çocukların çoğu Almanca konuşuyorlardı. Kaldırımlar, evlerin önü özel arabalardan geçilmiyordu. Büyük süper marketler açılmıştı. Almanya'daki gibi bunlar "*Kaufhof*" diye anılıyordu halk arasında.

Ben geldim, başvuru yerinden bir sıra numarası aldım. Ertesi günü sağlık muayenesine girecektim. Dışarı çıktığımda biri yolumu kesti:

"- Arkadaş," dedi. "Buraya kadar onca yol tepmiş gelmişsin, geri çevrilmek, eli boş dönmek hoşuna gider mi?"

"- Gitmez elbet," dedim. "Ne yapmam gerek?"

Bir kenara çekildik, gittik İstasyon Caddesi'ndeki sıra sıra "*Bierhaus*"lardan birine girip oturduk. Adam hiç uzatmadan konuya girdi benimle.

"- Şu kadar mangırını alırım," dedi. "Avanta vermezsen, doktor muayenesinde takılabilir, çürüğe çıkabilirsin."

"- Kaç para istiyorsun?" dedim, sordum.

Bunlar bir örgütmüşler. Parayı verdin; vermedin mi, sağlık muayenesindeki adamları işareti alır, olmadık bir yerinde bir "arıza" bulup "yaramaz"a çıkartırlarmış seni.

Verdim ne istiyorlarsa, "yarar" olarak çıktım sağlık muayenesinden.

Beni Kayabaşı'nın en büyük fabrikalarından birine verdiler. FEG firmasının patentiyile dünyanın malını üretiliyorlardı.

Ben bantçıydım. Benim gibi en az beş yüz işçi daha çalışıyordu. Başımıza kendisini "meister" diye çağırtan birtakım adamları dikmişler, göz açtırmıyorlardı. Sağa baktın, kabahat! Sola baktın, kabahat! Tuvalet çok sık gidiyorsun, kabahat! Konuşuyorsun, kabahat!

Sendika mı?

Önceleri sendika yokmuş. Sonradan çıktı, hepimizi kaydettiler. Zamanı geldi, iş sözleşmesine oturuldu fakat bir sonu alınamadı. "Sarışın"dı yani sendika.

Görüşmelerin sonu alınamayınca sendikaya gittik, baskı yaptık, greve gidilmesini istedik. Bizi dinler göründüler. Baktık, uyutulacağız her zamanki gibi, bir gece kendi aramızda toplandık "Bierhaus"ların birinde, direnişe geçmeye karar verdik.

Bu işverenlerin bir başka örgütü daha varmış, sonradan öğrendik bunu da, bir gizli haber alma örgütü. Özel bir örgüt ama, izliyor, dinliyor, fişliyor, mimleyip rapor düzenliyor, sıra sıra dosya tutuluyor, yeri geldiğinde kışkırtmacılık da yapıyor patron hesabına.

Bizim böyle böyle yapacağımızı haber vermişler, tabii... Kim bilir içimizde de vardı bunların adamlarından. Sabahına hepimizi tek tek evlerimizden topladılar.

Sendika mı? Kayıptı o. Giden arkadaşlar hep eli boş dönmüşler. Ne başkan, ne sekreter, ne yönetim kurulu... Hiçbiri ortalıkta yokmuş. Emniyette yapacağımız işin yasal olmayacağını, yasaların falan maddesine aykırı düşölüp suçlanacağımızı, en iyisi kazığımızı kırıp oturmamızı ve işveren ne verirse ona razı gelmemizi, yoksa hepimizin Kayabaşı sınırları dışına çıkarılacağımızı son derece nazik bir şekilde bildirdiler.

Biz direttik. Biz diretince işveren razı oldu, iş sözleşmesini imzaladı ve... ertesi günü herkesi kapının önüne koydu.

"- Hakkım değil mi?" dedi. "Sizin istediğinizi yaptım, diledikleri gibi bir sözleşme imzaladım. Şimdi ben de yasaların bana tanıdığı hakkı kullanıyor, işime yaramayan işçilerime yol veriyorum. Hem de tazminatlarını da ödeyerek..."

Sokaklara döküldük, işsiz kaldık. Bir kısmımız geldikleri yere geri döndüler. Bir kısmımız başka vilayetlere geçtiler. Bir kısmımız da çaresiz yine Kayabaşı'nda kaldık.

Yine kaçak işçi olarak çalıştık, yine rüşvet yedirdik yolumuza çıkanlara ve başka yerlerde iş bulduk.

Bu bize bir ders oldu. Aklımızı başımıza devşirdik, bir dayanışma derneği kurduk. Sendikaları patron sendikası olmaktan çıkarmaya çalıştık. Yönetime geçmeye çalıştık. Didindik durduk anlayacaksınız.

Başardık mı? Pek başardık diyemem.

Karşıımızdakiler çok kuvvetliyidiler çünkü. Kimseyi dinledikleri, kimseyi gördükleri yoktu. Sendikalara yardım fonu kurmuşlar, federasyonlaştıırıp kendilerine bağlamışlardı bir çeşit.

Başkentlere gittik, şaşırdık. Bu Kayabaşılıların ünü çoktan başkenti tutmuştu bile. "*Milli Sanayimiz*"e ve "*Milli Ekonomimiz*"e yaptıkları büyük katkılarından ötürü yere göğe koymuyorlardı.

"- Peki, biz işçiler ne olacağız?" dedik.

"- Sizler," dediler. "Kalkınan ülkemizin en büyük potansiyeli, en büyük dinamiğisiniz. Bu ülkeyi kuran, nurlu ufuklara götüreceğ olan, ulusal onurumuzu koruyup yücelteceğ olan kuvvet sizlerin ellerinizdedir. Bu binaları yapan sizlersiniz, bu oturduğumuz koltukları, çalıştığımız masaları, yediğimiz ekmeği, bindiğimiz makam arabasını, onu işleten petrolü, fabrikalarımızı çalıştıran, yapan, eden, bulan, çıkaran, hep sizsiniz, sizlersiniz. Siz olmazsanız bu dünyaya batmış gözüyle bakılabilir. Siz olmazsanız bizi kim ısıtır, kim besler, kim giydilir, kim bu çarkı çevirir ve dünyamızı dünya yapar? Siz, yalnız siz, sizler!"

Hepimizin ellerini sıktılar, yanaklarımızdan öptüler. *En Büyük*'ümüz:

"- Sizlerle iftihar ediyorum, arkadaşlar!.." dedi, bizi makam odasının kapısına kadar geçirip uğurladı.

Biz yine el elde baş başta kaldık.

Diyeceksiniz ki, dönün gidin geldiğiniz yere, ne yapar ne eder bir lokma bir yiyecek bulursunuz, o parayı kazanırsınız. Yok, kazın ayağı öyle değildi o günlerde. Memlekette adam sayısı 60 milyonu, işsiz sayısı da 10 milyon. Ekmek nerdeydi?

Bir kısmımız koptu, kalanları tekrardan Kaya başı'na döndü.

Bile bile lades diyerek!..

Band X

ESKİ KAYABAŞI BUCAK MÜDÜRLERİNDEN NAFİZ HAKKI ÖZTAN'IN SONRAKİ OLAYLARI ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Bucak müdürlüğü mü? Yok canım, hiç de zor değildir. Küçücük bir bucakta adama ne iş olur ki? Bazı hallerde iki ayda bir bile tek bir evrak imzalamadığım çok olmuştur. Fakat, ne zaman ki Kayabaşı eski Kayabaşılıktan çıktı, benim işim de dağlar kadar büyüdü.

Bu Almanya'dan geri dönenler, Kayabaşı'nı bizim, bir değiştiriş değiştirdiler, imkânı yok, lafla kelimle anlatılmazdı.

Nasıl adamlardı bunlar? Biz bir türlü bulup çıkaramamıştık.

Evet, her biri bucağımızın halis muhlis yerlilerindendirler; birçoğunu yakından tanırdım. Küçük yerlerde herkes birbirini tanır. Ne var ki bu gidip dönenler sanki o bizim gönderdiklerimiz değillerdi, sanki biz yıllardır yollarını gözlememiştik; bizim beklediklerimiz başka, yolladıklarımız başka, bu gelenler başka insanlardı!

Bakın, çalışkanlıklarına, girginliklerine, zenginliklerine bir şey diyemem. Çünkü memleketimizin şartları öyleydi o zamanlar. Kalkınmamız gerekiyordu, kalkınacaktık. Kayabaşı da kalkınacaktı. Bu, Kayabaşı'nın önüne çıkmış bir fırsat mıydı? O günler için, evet!..

Şunları yaptılar: Kayabaşı'nı önce elektriğe kavuşturdular, bir. Kayabaşı'nın o ana kadar elektriğe kavuşmamış olması ayıptı aslında, çünkü yüksek gerilim hatları burnumuzun dibinden geçiyordu, bir türlü bize vermiyorlardı.

Nedenini anlatayım: Kayabaşı seçimlerde iktidara değil, muhalefete oy vermişti. İktidar yine iktidarda kalınca, vay dedi, sendin demek bana oy vermen, ha!.. Ben bunu yanınıza bırakır mıyım? dedi.

Bırakmadı da.

Efendim, belki dağıtıyorum sözü ya, bundan sonraki anlatacaklarımla bağlantısı var da ondan. Kayabaşı inat etti, yine muhalefete verdi. Genel seçimlerde verdi, ara seçimlerde verdi, mahalli seçimlerde verdi. Şimdi düşünün; Kayabaşı inat ediyor, oylarını muhalefete veriyor, muhalefet inat ediyor, iktidar olmuyor; iktidar inat ediyor, iktidar oluyor hep. Tabii, arada Kayabaşı da elektrikten oluyordu, o başka. Görüp göreceğimiz rahmet, ilçeye ait yakınımızdaki soğukhava deposunun ceryanını çaktırmadan kullanmaktı. Soğukhava deposu Kayabaşı sınırları içinde sayıldığından başka bir yere de götüremiyorlar, elektrik almamıza ses çıkarmıyorlardı böylece. Ama akşam saat 21 dedi mi, Kayabaşı zindan kesiliyordu.

Almanya gurbetçileri ilk olarak bu elektrik sorununa parmak bastılar. Nasıl ettiler, nasıl becerdiler, imkânı yok bizler bilemedik burasını, birden çözüverdiler bunu. Mini-atomla mı ne çalışıyormuş, kendi başlarına dışardan getirttikleri; galiba İsviçre idi, bu şeyle bir santral kurdular.

Güya halka açık bir şirketindi bu ve birazcık da yabancı sermaye katkısı vardı. Halka açıklık; bu Almanyacılara kendileri, yabancı sermaye de Alman pasaportu taşıyan karıları veya çocuklarının karılarıydı.

Neyse, önemli değil orası. Ne olursa olsun Kayabaşı'na elektrik gelmişti ya, biz ona bakıyorduk.

İkincisi, Kayabaşı bunların sayesinde fabrika bacası gördü. Bir yerde fabrika bacası tütmeye başladı mı, orda kalkınma başladı sayacaksınız. Kayabaşı'nın yerlisi para yüzü nedir gördü, ürünü değer buldu, cebi şiştikçe şişti. Sonraları ekip biçmeyi de bir kenara attılar, çünkü yetiştiremez olmuşlardı; başladılar aracılık etmeye. Dışardan mal getirip içerde satar oldular. E, tabii, biraz pahalıya oturuyordu bu, fakat kimsenin umurunda değildi ki... Millet kazanıyor, millet harcıyordu. Arada ezilenler kimdi bilir misin? Kayabaşı'nın yabancıları olan işçiler...

Onlara da aldırın maldırın yoktu hiç.

Üçüncüsü, bunların ceplerinden verdikleri parayla burdan ta vilayet merkezine kadar uzanıp bağlanan yolları yaptırdılar. Şimdi bozulmuş, yer yer kaybolmuştur; o zamanlar çok güzel, geliş gidişli pırıl pırıl asfalt bir yoldu. Şıp diye yapıldı.

Dördüncüsü, Kayabaşı'na bir televizyon istasyonu kurmuşlardı, adı KAYABAŞI TV idi, kısaca KTV diye anılıyordu. Almanya'dan çağrılan teknik adamlar bir kapalı devre televizyonu kurup yayına geçirmişlerdi, hem de renkli tarafından. Programların hepsi özeldi, Almanya'dan alınmıştı. Diziler, *show*'lar, belge filmlerinin yanı sıra Kayabaşı'nın yabancıları olan işçiler için günde bir saat gündüz, bir yarım saat da gece olmak üzere günde iki defa özel programlar yapılıyordu.

Beşincisi, Kayabaşı'na uygarlığı getirmişlerdi. Uygarlığın gereği olarak bir banka da kurmuşlardı aralarında. Öyle bir banka ki, büyük çaptaki muamelesi döviz üzerineydi. Almanyacılar diyebilirim ki, bütün marklarını bu bankaya yatırmışlardı. Az buz

da değildi, milyarların üstündeydi ve patent alıp Kayabaşı fabrikalarında imal edilen her türlü mal iç pazardaki tüketimin yanı sıra dışarıya da satılıyor, dünyanın döviz girdisi oluyordu. Dışarıya nasıl sattıklarını da şöyle açıklayayım: Kayabaşı fabrikaları bilindiği gibi montaj işleri yapıyor, kalkınan yerli sanayi dümeniyle korunuyor fakat bu arada patent anlaşması yaptığı dış ülkeleri imalatının en az yüzde kırkını almaya zorluyordu. Sonradan bu yüzdeyi almış beşe kadar çıkardıkları bile oldu.

İçlerinden birkaçı sermayeleriyle iş güçlerini birleştirmiş, holding kurmuşlardı. Sonradan bu holding başka büyük şirketleri de satın alıp en büyük holding olmakta gecikmedi. Memlekette kaçınıcı büyüktü, kesin bilemeyeceğim ama gazetelerin o zaman yazdığına göre, eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, Avrupa'da 29 numaraydı, ülkemizde 2.

Altıncısı, Kayabaşı yabancı dil konuşur bir bucağ olmuştı, geçerli dilimiz Almancaydı artık. Ortaokulda okutulan Fransızcayla, İngilizcenin pabucu dama atılmıştı. Hatta ilkokullarda ve yuvalarda yardımcı dil, Almancaydı yine.

Görüyorsunuz, bunların Kayabaşı'na o zamanlar yaptıkları saymakla bitecek gibi değildi. Onların sayesinde Kayabaşı birden ülkenin gözbebeği haline gelmişti. Gazetelerin Kayabaşı'ndan haber verdikleri gün yoktu, diyebiliriz. Hatta birçok büyük İstanbul gazetesi Kayabaşı'na özel bürolar açmış, temsilcilerle, muhabirler göndermişti. Teleksler gürül gürül çalışıyor, resimler çekiliyor; haber, röportajlar patlatılıyor, İstanbul gazetelerinin birinci sayfalarında Kayabaşı'ndan geçilmiyordu.

Bunun bir nedeni de Kayabaşı'ndaki büyük şirketlerin, holdinglerin İstanbul gazetelerini çarşaf çarşaf ilanlarla beslemeleri idi. Bu holdinglerle bü-

yük şirketlerin yönetim kurulu başkanları sık sık birinci sayfalarda renkli olarak görünür, Kayabaşı ve ülke üzerine demeçler verirlerdi. Çok iyi biliyorum, bunlar dışardan "danışman" diye birtakım adamlar da getirtmişlerdi, onların dediklerini derler, çizdikleri yolu izlerlerdi. İstanbul'un anlı şanlı basını da alkış üstüne alkış tutarlardı.

Bunlar bir zaman sonra Kayabaşı'ndaki siyasi partilere de el attılar. Nasıl bir akıldı, anlaşılmaz, her parti ile aralarından su sızmazdı. Destek? Her partiyi; sağcı solcu, ilerici gerici demeden desteklerdi. Her birinde adamları vardı. İlçeye, ilçeden il merkezine çengel atmışlardı. Delegeler yalnız onların dediklerini yaparlardı, onların bir dediği iki edilmezdi.

Elbette bu, başkent politikasını da yavaş yavaş etkilemeye yönelmek demektir. Başkentteki partiler de bunun farkındaydılar pekâlâ.

O dönemin kısa bir özetini yapmadan geçersen, anlattıklarımın anlatacaklarım havada kalabilir endişesindeyim. Onun için izninizle şunları da eklemek istiyorum: Efendim, o dönemde partiler bir türlü tam iktidar olacak çoğunluğu sağlayamıyorlar, tıpkı futbol kulüplerimiz gibi birbirlerinden adam transfer ediyorlardı. Bir örnek vereyim: Mesela X partisi Y partisinden on adam transfer ederek hükümet oluyor fakat çok geçmeden Y partisi bu defa X partisinden yirmi adam transfer ediyor, iktidar muhalefete geçiyor, bu arada her transfer bir bakanlık koltuğuyla değiştiğinden hükümetteki bakanların sayısı bazı hallerde sekseni buluyordu.

Tabii, kim transferde diğerine baskın çıkmışsa iktidar devralıyor ve hemen geçmişi suçluyordu: "Mahvolmuşuz! Batırılmışız! Memleketi uçuruma itmişler! Borç denizi içinde yüzüyormuşuz da haberi-

miz yokmuş! Hazine tam takır kuru bakır bırakılmıştır. Ne yapacağımızı bilemiyoruz!"

Açıkcası şu demelere geliyordu bunlar: Borçluyuz, dış ticaret açığımız kapanmayacak kadar büyüktür, enflasyon korkunçtur, pahalılık doludizgin gitmektedir ve bu çıkmazdan kurtulmamız için dış yardımlar kaçınılmazdır!

İşte her zaman, her iktidar el değiştirdiğinde duya duya kanıksadığımız bu lafların arasında bizim için çok yadırgatıcı yeni bir laf daha yer aliverdi: *İç yardım!*

Bir gün başkentten bir telsiz aldım. Çok gizli ibaresiyle çekilmişti. "*Yarın En Büyük bucağınıza geliyor. Gereken tertibat bucağiniz, ilçe ve bağlı olduğunuz vilayet ilgililerince titizlikle alınacaktır. Dikkatinize...*" deniyordu.

(Burada araya bir suskunluk giriyor, sürüyor. Boşluk. Karışık sesler. Sonra aynı ses.) ...Ancak akşam, hava kararırken helikopterle geldi *En Büyük*'ümüz. Bizler, neredeyse geleceğinden umudu kesiyorduk.

Geldi. Karşılایıcıların ellerini tek tek sıktı, sonra vali beyin makam arabasıyla doğru Kayabaşı'na, Kayabaşı Sanayi ve Ticaret Odası Merkezi'ne gitti.

Bütün Almanyacılar bekliyordu. Gelir gelmez, *En Büyük*'ü aralarına aldılar. *En Büyük*'ümüz her birini candan kucakladı, iki yanaklarından öptü. İçini çekerek ve sesinin titremesini engellemeye çalışarak:

"- Sizlerle iftihar ediyorum," dedi. "Sevgili Kayabaşı işadamları, sizlerle iftihar etmek bu memleketin hakkıdır. Çünkü sizler iftihar edilecek birer memleket evladısınız. Kayabaşı'nda başlattığınız hür demokrat örnek girişim ve kalkınma atılımı bütün bir memleket adına iftihar vesilesidir. Tekrar etmek-

te yarar görüyorum: Bu memleket sizlerle, her birinizle ayrı ayrı iftihar ediyor arkadaşlar!.."

Bu kısa konuşmadan sonra *En Büyük*'le bu Almanyacıların en ensesi kalınları kapalı kapılar arkasına çekildiler. Gazetecilerle televizyoncuları tatlılıkla yolladılar ve görüşmeler başladı.

Görüşmeler bittiğinde sabah olmak üzereydi. Almanyacılar toplam olarak bu görüşmeler sırasında 97 şişe bira, *En Büyük* ise, 104 bardak koyu çay içmişti.

Sabahleyin günün ilk ışıklarıyla birlikte uykusuzluktan perişan olmuş fakat hâlâ görev aşkıyla bekleyen İstanbul gazetelerinin muhabirleri ile RTR'nin ve KTV'nin kameramanları salona alındılar.

Almanyacıların biradan gözbebekleri sapsarı kesilmiş, *En Büyük*'ün de hiç ara vermeden içtiği 104 bardak çaydan dili büzülüp buruşmuştu. Fakat ne de olsa *En Büyük*'tü, çabuk toparladı kendini, yüzünde her zamanki gülücükler, gıdısını sallaya sallaya konuştu:

"- Buradan son derece büyük bir memnuniyet içinde ayrılıyorum. Almanya'dan anayurtlarına avdet eden sevgili Kayabaşılı iş sahibi arkadaşlarla derin bir anlayış içinde meselelerimizi görüştük. Karşılıklı iyi niyetlerimizi birbirimize aktardık. Buna göre, kendileri bizlere yardımcı olmaya hazır olduklarını bildirdiler. Bundan dolayı çok mutluyum. Böylelikle *Kayabaşı Bank*'tan tamamı döviz olarak 1 milyarlık bir iç yardım almış bulunuyoruz. Bu yurtsever tutumlarından ötürü sevgili Kayabaşılılara bir kez daha teşekkür ederim. Gösterdikleri yurtseverlik, iftihar edilecek bir yurtseverliktir."

En Büyük'ten sonra en büyük holdingin ve "*Komitat*"ın yönetim kurulu başkanı olan eski Cum-

huriyet Kiraathanesi sahibi Muzaffer Yaşar'ın geniş-
tesi söz aldı, şöyle konuştu o da:

"- *En Büyük*'ümüz zahmet ettiler, geldiler," dedi. "O bizim büyüğümüzdür ve biz mahcup duruma düşmüşüzdür. Fakat ilk fırsatta biz de başkentimize, bizzat onun ayağına giderek bu mahcubiyetimizden kendimizi kurtaracağımıza söz verdik.

İç Yardım Anlaşması yapılmıştır. Yazıcı arkadaşlar şartları hazırlayıp başkentteki karşılıklı imzalaşmadan sonra istenilen miktar, derhal kredi olarak uzun vadeli ve düşük faizli olarak memleketimizin emrine sunulacaktır. Bu anlaşmanın her iki tarafa da hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ederiz."

Gerçekten de böyle oldu. Bir hafta geçmeden başkentte İç Yardım Anlaşması törenle imzalandı ve töreni KTV, RTR'den naklen verdi, hepimiz seyrettik.

Bu, Kayabaşı'nın kredisini yüzde beş yüz arttırdı. Bu arada çok küçük bir isteği de başkent kırmayıp yerine getirdi: Kayabaşı bucak olmaktan çıktı, ilçe yapıldı. Bağlı olduğu ilçe de kendi isteği üzerine ilçelikten çıkarak bucak oldu, Kayabaşı'na bağlandı. Gerçi, duyduk; vilayetten sayısız imza toplanmış ve başkente başvurulmak istenmiş: Amaç, vilayetin, vilayetliğini Kayabaşı'na bırakmak ve vilayet merkezini de Kayabaşı'na nakletmekmiş!..

Gitgide her şeye egemen olan Almanyacılar buna şiddetle karşı çıktılar. Hatta önlenmesi için önce vilayete ambargo koydular, ekonomisini tehdit ettiler, başkentteki "*loby*"lerine haber uçurdular ve çarçabuk engellediler.

Onlar Kayabaşı'nı Kayabaşı olarak istiyorlardı, vilayet olarak değil. Zamanında ilçeden çok çektikleri için intikam olsun diye onu ilçelikten çıkarıp bucaklığa, Kayabaşı'nı da bucaklıktan ilçeliğe *terfih* ettirmişlerdi, o kadar, bu onlara yetmişti.

Benim görevim de bitiverdi tabii, çünkü Kaya-
başı ilçe olunca başına bir kaymakam atanması ge-
rekiyordu. Almanyacılar onu da hallettiler. Başımıza
yabancı birinin gelmesindense seni vekil kaymakam
tayin ettirir, asil kaymakamı da hiçbir zaman tayin
ettirmeyiz, olur mu olur! dediler.

Ben de büyük olaylar sırasına kadar ve ondan
sonra da çok kısa bir süre daha Kayabaşı eski bu-
cak müdürü ve kaymakam vekili olarak görev yap-
tım.

Band XI

ESKİ GAZETECİ METİN CAN'IN KAYABAŞI'NI NASIL KEŞFETTİĞİNİ VE SONRAKİ OLAYLARI ANLATAN SES KAYDIDIR.

– E, tabii, Kayabaşı diye bir olay vardı, biliyor musunuz? Müthiş bir şeydi. Almanya'dan dönen işçilerimiz, çok kısa bir süre içinde Kayabaşı diye cehennemin dibinde bir yeri, batı uygarlığı ile doğu uygarlığının buluştukları bir doruk noktası haline getirmişlerdi.

Bakınız, bu ilk bakışta, hele şimdiki dönemde şaşırtıcı gelebilir.

Bizim zamanımızda basın boyalı ve rengârenk basmakta yekta idi. İstanbul gazeteleri en azından 48 sayfa çıkıyor, pazar günleri 80 sayfalık ilaveler veriliyordu. Memlekette kâğıda ihtiyaç, petrole ihtiyaç kadardı ve kâğıda harcanan döviz, petrole harcanan dövizle atbaşı gidiyordu. Kala kala ortada dört büyük gazete kalmıştı, onlar da aralarında çekişip duruyorlardı.

Benim gazetecilik yaptığım sıralarda Kayabaşı, bir "vakıa" idi. Yepyeni bir uygarlık türetmişti. Küçük bir yerde fabrikalar kurulmuş, orman gibi bacular yükselmişti. Tabii, bu arada çevre kirlenmesi sorunu da baş göstermişti ama önemli değildi pek. Nasıl olsa her yerde olduğu gibi bunu da kendine

dert edecek politikacı eskileri, reklam düşkünü bilim adamları ve evde kalmış çirkin kız kuruları çıkardı. O yüzden üzerinde durmuyorum.

Kayabaşı, İstanbul basınına çok geç yansıdı. Ben bizim gazete adına Anadolu'daki dağıtım örgütümüzle haber ajansımızın muhabirlerini denetlemeye, uzun bir geziye çıkmıştım. Ayrıca, İstanbul'un gürültüsünden patirtisinden da kaçacak, kafamı dinleyecektim.

Benim Kayabaşı'nı *keşfetmem* bir rastlantı sonucu oldu. Olmaz böyle şey, dedim ve tabii, aklım durdu gördüklerim karşısında. Film makinelerimi, fotoğraf kameralarımı çalıştırdım durdum, yüzlerce resim çektim. Apar topar İstanbul'a geldim, genel yayın müdürümüze çıktım, böyle böyle, dedim. Resimleri yaydım önüne, baştan inanmıyordu; slaytlara da geçince apışıp kaldı seninki.

Çok eskiydi bizim meslekte, şimdi öldü; çabuk karar verir, çok az yanılıya düşerdi.

"- Bunun dizi röportajını yaz, patlatalım hemen," dedi.

Röportaj yayımlanınca bir şaşkınlık uyandı. Özellikle, muhalefet, bunun bir iktidar uydurması olmasından kuşkulandı. Solcular böyle bir şeyin olabileceğine pek inanmadılar. Sağcıların bir kesimi "Bu bir ikinci Almanya mucizesidir" diye balonlara başladı, bir kesimi ise "Din ve iman kuvvetleri sayesinde Müslüman kardeşlerimiz Anadolu'muzda ağır sanayi hamlesine böylece başlamış olmaktadır, hepimize ve aziz milletimize mübarek olsun" diyerek, yont keserim yont'a başladılar. Kayabaşı'nın ne kadar ilginç olduğunun biz farkına varmıştık fakat ne kadar ilginç olacağının farkına da rakiplerimiz vardılar bizden önce.

Hemen Kayabaşı'nda bürolar açtılar, muhabir ve temsilci gönderdiler. Bizim gazete de bu ödevi bana verdi.

Basınla iyi geçinmesini biliyorlardı. Bol keseden ilan dağıtıyorlar, Kayabaşı'ndaki temsilcilerle muhabirleri hoş tutuyorlardı. Yağmur gibi hediye yağdırıyorlardı. Hele hiç unutmam, bir keresinde en büyük İstanbul gazetesinin temsilcisinin doğum gününde dev bir pasta hazırlatmışlar ve içinden de pop müziğimizin en ünlü kadın şarkıcısı çıkıvermişti.

Kayabaşı hiç durmadan geliyordu. Bu hızlı gelişme, Kayabaşı halkını da değişime uğratiyordu elbet. Bir kere başına "yabancı işçi" diye bir dert sardırmıştı, çevre illerden, doğudan, kuzeyden ve güneyden gelenlere "konuk işçi kardeş" adını takmışlardı. Bunlar Kayabaşı'nın gelenek ve göreneklerinden yoksundular, bilmiyorlardı, sürekli yabancılık çekiyorlardı bu yüzden.

Sonra Kayabaşı'nın yerlileri bunları, bunlar da Kayabaşlıları hiç mi hiç sevmiyorlardı; çünkü dışardan gelen bu yabancı işçiler uyumsuzluğa düştükleri için tedirgindiler, yalnızdılar. İçkiyi çok seviyor, kadınların üstüne düşüyorlar ve bunlardan ötürü de çok sık olay çıkarıyorlardı.

Kaldıkları yerler berbattı, köpek bağlasan durmazdı; üst üste ranzalarda, pislikle iç içe ve her türlü sağlık koşulları gereğinden uzak yaşıyorlardı.

Kimileri çoluk çocuklarını da getirtmişlerdi. Kırklar ateşten gömlekti ve hemen hemen ev bulma imkânı da olmadığından Kayabaşı'nın varoşlarında yavaş yavaş bir gecekondu mahallesi türemeye ve giderek büyümeye başlamıştı. Sonradan Kayabaşı'nı tam bir kuşatmaya aldı bu gecekondu.

Kayabaşı'nda para vardı, iş vardı; harcama durumları da yaratılmakta gecikmemişti ve gazinolar, barlar, sazlar, meyhane ve pavyonlar, randevu evleriyle birleşme evleri, kumarhaneler açılmış, ülkenin

her yerinden insanlar, eğrisi doğrusu, namuslusu namussuzu Kayabaşı'na doluşmuştu.

Almanyacılar bütün bunlara önce şartlı izin vermişlerdi. Bir kere ne olacaksa, ne yapılacaksa hep derenin öbür yakasında olacaktı. Kayabaşı'na kesinlikle sıçratılmayacaktı. İkincisi, gereken her türlü kredi mutlaka *Kayabaşı Bank*'tan alınacak; yani senin paran benim param, benim param yine benim param olacaktı.

Yabancı işçiler, hani o "*konuk işçi kardeş*" diye adlandırılanlar iki kısma ayrılıyorlardı. Birinciler eşekler gibi, affedersin, çalışıp para biriktirenler ve bir sürenin sonunda geldikleri yere dönenlerdi.

İkinciler, büyük bir tüketiciydiler: Kazandıklarını yiyeceğe, içeceğe, giyeceğe ve eğlenip zevk etmeye harcıyorlar, ayrıca paralarını teyplere, çeşit çeşit radyolara, pikaplara ve benzeri dayanıklı tüketim maddelerine yatırıyorlardı. Böylece de ellerindeki paraları çarçabuk bitiveriyordu. Uzak bir ihtimal de olsa içlerinde Kayabaşı'nda kalmak, Kayabaşılı olmak aslanı yatıyordu.

Kıskançlık yüzünden cinayetler işleniyor, yerine göre ya erkeği ya da kadını vuruyorlar, memleketlerinde bıraktıkları aileleri ile nafaka ve para yollama konusunda başları mahkemelerden bir türlü kurtulamıyordu.

Gecekonducular da bunlardı. Kayabaşı'na yerleşip kök salmaya çalışıyorlardı. Almanyacıların bir bölümü bu işe de el koymuştu. Prefabrik olarak bir oda bir salon, mutfak ve helası da dahil, bir gecede ev konduruluyor, dünyanın parası alınıyordu. Ödemeler taksitle idi, ev, *Kayabaşı Bank*'a ipotek ediliyordu; işyerleri dileyenlere "*gecekondu kredisi*" veriyor ve alanları alabildiğine kendine bağlıyordu.

Bununla da kalmıyorlardı. Oynatılan her çeşit

kumardan *mano* hakları, fuhuş işletmeciliğinde ve beyaz kadın ticaretinde yüzdeleri, gelen giden TIR kamyonlarından "*ayakbastı*"ları, spor kulüplerinden haraçları; aklına gelen ve gelmeyen her şeyden özel kazançları vardı.

Almanya'dan dönenler; ha, başlarda onu söylüyordum, galiba araya laf girdi, ucunu kaçırdım, Almanya'dan dönenler Kayabaşı'nda çok değişik, çok garip bir uygarlık yaratmışlardı, dedimdi. Bu, çok kendine özgü bir uygarlıktı aslında. Almanya desem, değildi. Gerçi Kayabaşı'na ilk gelen; mimarisi, yenden yapılmış evleri, çok düzenli caddeleri, tertemiz parkları, yarısı Türkçe yarısı Almanca yazılı dükkân adları, *Kaufhof*'ları, *Bierhaus*'ları, her evin pencere kenarında ve saksılarda yetiştirilmesi mecburi kırmızı sardunya çiçekleri, tam bir sanayi kenti görünümü; "*Tanz*", "*Bar*", "*Musik*", "*Sex-Shop*"larıyla kendini âdeta Avrupa'nın Alman kültürüyle hemhal olmuş bir kentinde sanabilirdi, mümkündü bu.

Ne var ki, bunlar, bu dıştan görünenler hep işin "*cilâ*"ıydı. Altını bir kazıdınız mı doğruluk, geri kalmışlık, bilinçsizlik, tutarsızlık, görmemişlik bütün acımasızlığıyla ortaya çıkıveriyordu.

Almanyacılar, Almanya'yı kendi algıladıkları, kendi görebildikleri kadarı, kendileri tarafından görmeyi istedikleri kadarıyla almışlar, Kayabaşı'na taşımışlardı. Almanya onlara özlerinde olmayan çok şey vermişti. Kazanma, durmadan kazanma, bu kazanmayı kazanmak için de kimsenin gözünün yaşına bakmama.

Kayabaşı'ndan ilk gittiklerinde bunu yadırgamışlar, tepki göstermişlerdi. Sonra sonra alışmışlardı. Alışkanlık haline getirmişlerdi.

Kayabaşı'nda politik her türlü akımlar da boy göstermişti. Sağcısı, solcusu, aşırısı, ılımlısı... Hepsisi

birden Kayabaşı'na koşmuşlardı. Yerlileri ile Alman-yacı Kayabaşılılara etki etmeleri imkânsızdı. Ama gelen dışarıklı, yabancı işçiler arasına girmeleri de mi imkânsızdı?

Giriş o giriş! Sendikaları böldüler, her politik uç bir sendikayı teslim aldı ya da kendi politik düşüncelerine uygun kendi sendikalarını kurdular. Elbet bunda Kayabaşı işverenlerinin, "*Komitat*"çıların katkıları olmamıştır, denemez. Aynı işkolunda birkaç sendika birden kurulmasını istiyorlar, yetki işinde de hepsini birden yarıştırıyorlardı. Çünkü kendilerinin başına da bunlar çok getirilmişti, kendileri de bunlardan çok çekmişlerdi zamanında.

Gerekirse çatıştırıyorlardı da. Kendilerinden yana sendikalar çoğunlukta idi. Bu arada Kayabaşı'nda hiçbir öğrenci derneğinin de olmadığını belirteyim. Buna karşılık sendikalarda gençlik kolları kurdurulmuştu. Bunlar sözde sendikaların gözetiminde eğitim yapıyorlardı, oysa aşırı uçlular her birini silahlandırmıştı. Karşılıklı çatışıyorlar, karşılıklı vuruşuyorlardı.

Spor kulüpleri de aynı durumun içine itilmişlerdi. Rekabet, spor rekabeti olmaktan çıkmış, politik rekabet halini almıştı. Kayabaşı-Fenerbahçe burjuva, Kayabaşı-Galatasaray aristokrat ve Kayabaşı-Beşiktaş da proletarya ideolojisine sahipti. Bunların birbirleriyle yaptıkları maçlar İstanbul gazeteleri için her zaman birinci sayfalık haber olurdu.

Ben gazetecilik hayatımın belki de en hareketli ve en güzel yıllarını yaşadım Kayabaşı'nda.

Unutulur gibi miydi hiç?

Gazetecilik anılarımı şu günlerde bitiriyorum, daha geniş ayrıntılara yer verdim orda. Şimdilik bu kadarını anlatmakla yetiniyorum. Bağışlayacağınızı umarım. Teşekkür ederim.

Band XII

ESKİ "ARTİST" BAYAN GÖNÜL SEVTAP'IN KAYABAŞI ÜZERİNE ANLATTIKLARININ SES KAYDIDIR.

– Şekerim, elbet hakiki adım Gönül Sevtap değil. Başka bir adım vardı benim de herkes gibi. Artistlik mesleğinde böyleymiş âdet, herkes adını değiştirmiş, ben de değiştirdim. Ayşe, Fatma, Kezban olsa, bilirdik kimşenin bizimle ilgilenmeyeceğini de ondan.

Mesela, sen erkeksin, Gönül adındaki bir kadın mı hoştur senin için, Ayşe, Kezban adındaki mi? "Şekerim", dedi, bir Melâhat Ablamız vardı: "Erkekler, zamparalık etmeye kalktıklarında, eğer şehirli ve paralı cinstenseler, en çok şehirli kadınlarla düşüp kalkmak isterler. Yok, sonradan görme, köyden şehire inmelerse, hiç kendilerine geldikleri yerleri hatırlatan adları duymak istemezler. Sen sen ol..." dedi. "Adını, şöyle fiyakalı bir şehirli karı adı ile değiştir!"

Artistlik zor meslektir, şekerim! İti var, uğursuzu var, sarhoşu ayığı var. Efendisi var, şekerim, külhanbeyi var sonra, değil mi ama? Sen, kadın başıyla bunlarla uğraşacaksın, her birine bin parça olup yetişeceksin.

Ah, şekerim, tabii, erkekler hikâye dinlemeye bayılırlar. Çocuk gibisinizdir valla'i, öylesinizdir de bilmezsiniz siz.

Ben de her önüme gelene hikâye anlatırdım, kendi hikâyemi ama. Güya, babam taşrada çalışan büyük bir memurmuş, fakat çalıştığı yerde lise yokmuş. Beni de çok sevdiğinden cahil kalmayayım diye İstanbul'a getirmiş, paralı yatılı bir okula yerleştirmiş. Ben, kışın İstanbul'daki paralı yatılı okulumda okur, yazları anamın babamın taşradaki yerlerine gidermişim tatilleri.

İşte bu İstanbul'da okuduğum sıralarda "evci" çıkan bir arkadaşımın bir cumartesi-pazar izinli çıkmışım. Arkadaşım sosyetedenden bir kızmış, çok zenginmişler. Bu arkadaşımın birlikte, şekerim, bir partiye gitmişiz. Orda bana ilaçlı içki-cigara içirmişler ve... ırzıma geçip kirletmişler beni.

Gülme şekerim, gülme! O zamanlar benim bu hikâyemi gözyaşlarını tutamayıp hüngür hüngür ağlayarak dinleyenler o kadar çoktu ki, şaşırdım kör olayım!

Yaşım da küçükmüş daha, on altı falan. Kendime gelip bekâretimi kaybettiğimi anlayınca başlamışım feryat figân etmeye.

"- Ben annemin babamın biricik kızıydım, şimdi onların yüzüne nasıl bakarım? Namusum, en büyük hazinem gitti. Ben intihar etmeyeyim de kimler etsin şimdi, ah, ah, ah!," diye döğünüp kendimi yerden yere çalmışım.

Tabii, önüme geçmişler, bir delilik yapmamı engellemişler. Bir çocuk varmış bu işi başıma açan. Fabrikatör oğluymuş. Zaten şekerim hep bu fabrikatör çocukları kızların içkisine ilaç koyup ırzlarına geçerler, kirletirler onları. Ahlaksız piçler, işte!

Beni kirleten fabrikatör oğlu da:

"- Sen üzülme, suç benim, demiş bana. "Seninle hayatımı birleştirerek kendimi sana affettireceğim. Yalnız bana şu yüksek tahsilimi bitirene kadar

izin vereceksin. Diplomamı aldığım gün, doğru nikâh dairesindeyiz..." demiş.

Bana Şişli'de dayalı döşeli bir apartman katı tutmuş, altıma bir araba çekmiş. Ben de bağrıma taş basıp... Bir kahve almaz mıydın şekerim? Yok canım, ne zahmeti olacak, konuşur, muhabbetimizi koyulturuz, fena mı yani?

(Ses kaydında kısa bir duruş. Sonra aynı kadının sesi sürüyor.)

—... Melâhat Abla beni çağırdı, dedi ki:

"— Gönül, yavrum, başına devlet kuşu kondu, dışarıya gidiyorsun. Bol para kazanacaksın. Artık pavyoncu artistlikten kurtulacaksın..." dedi.

Pavyoncu artistlik kötüdür şekerim, çok kötüdür. Şarhoşlarla uğraşırsın, bitersin. Buzlu çay içmekten anan ağlar. Sonra bunlar sarhoş, şekerim, ille de evine... diye tuttururlar, anahtar isterler. Bereket usuldendir, birçok anahtar olur yanımızda. Veririz bunlardan birini, deriz: Sen şimdi çık, beni pavyonun az ilerisindeki taksi durağı var, orda bekle. Ben kapıda görününce, hemen gel... Taksimize atladığımız gibi, doğru bizim eve.

Böyle deriz, senin andavallı sevine sevine, anahtar da elinde çıkar, sabaha kadar ağaç olur pavyonun kapısına bakarak sokakta. Ben arka kapıdan çıkıp çoktan evimin yolunu bulmuş olurum.

Ertesi akşam gelirse mi? A, gelir şekerim, vala'i gelir yine. Ben ona derim ki: Ah şekerim, canımın içi, çok özür dilerim, fakat dün gece patron tuttu, beni kapattı kendi, salıvermedi. Ama istersen bu gece söz!

Tabii, şekerim, o gece de aynı anahtar numarası... Yarın gece yine özürler... Ertesi gece yine anahtar numarası... Bu, böyle sürüp gider. Niye git-

mesinmiş? Bir gün herifin ya canına tak der ya parası suyunu çeker, atar anahtarı suratıma, basar gider kuyruğunu toplayıp, biz de rahat ederiz.

Melâhat Abla böyle deyince bayağı sevindim ben de. Bol para kazanacaktım. Gerçi bu da bir çeşit pavyonculukmuş ama gideceğim yer nezih bir gece kulübü imiş.

Şarkıcılık yapacaktım. İstersem yüzde yirmi beşle "konsomasyon"a da çıkabilirmişim fakat bu mecburi değilmiş, bana kalmışmış.

"- Ben hesabını yaptım, çok iyi, çok!" dedi Melâhat Abla.

Kayabaşı adını hep duyar, gazetelerden okurdum.

"- Giderim ablacığım," dedim. Niye gitmeyecekmişim, değil mi ama şekerim?

Kaptığım gibi valizimi, Kayabaşı trenine bindim. Benim gibi daha on beş kadar artist kız da vardı, onlar da Kayabaşı'na gidiyorlardı. Dört tane kopuğun muhafızlığında tıngır mıngır geldik Kayabaşı'na. A, şekerim, nasıl bir yermiş bu Kayabaşı? Çok şaşırdım, inan! Öbür kızlar da apışıp kalmışlardı. Kendimizi Almanya'da falan sanmıştık. Nereye baksak, Almanya'daydık. Taşrada bini bir para Kayabaşı doluydu fakat bu Kayabaşı gibi Kayabaşı yoktu başka. Kasaplarında bir domuz eti eksikti.

Pavyonlar, gece kulüpleri, gazinolar gırlaydı.

Bizleri dağıttılar. Ben o sıralar artistlikte yeniydim ama, şekerim, kulağım bükülüydü. Patronla bir tanışayım, çalıştığım yerin huyunu suyunu öğreneyim, dedim.

"- Burada patron matron yoktur," dediler.

Burasını da, öbür yerleri de hep bir şirket işletmiş. Şirket de çok kişili bir şirketmiş.

"- Sahipleri hep dışarıya gidip gelmiş eski Almanya gurbetçileridir," dediler.

Sonra her birimize birer "*dost*" verdiler.

Bizim çalıştığımız yerlerin müşterileri Kayabaşı'na dışardan gelen yabancı işçilermiş. İçkiye ve kadına çok düşkünmüşler. Ayrıca çok kıskançmışlar. İçer, içer kavga çıkarır, kadın bıçaklarlarmış. "*Dost*"umuz bunlara karşı bizleri korurmuş.

Arada bizleri şirket sahiplerinin eğlencelerine de çağırırlardı. Ah, şekerim, görülmeye değerdi.

Kızların en güzelleri, en gençleri toplanır, götülürüldük. Sesi güzel olanlarımız çalgıcıların önüne sırayla dizilir, fasla başlardı. Arkasından belediyenin bandosu gelir, başlardı gümbür gümbür çalmaya. Marş gibi şeyler çalarlardı. Ev sahipleri bizleri de kollarına takar, dalgalı denizde gibi iki yana sallanıp yalpa vura vura Alman dilinde korolu şarkılar söylerler, kafam büyüklüğündeki bardaklarla biralar içerlerdi.

Bana garip gelirdi de onlara gelmezdi.

Başka bir şey diyeyim mi sana şekerim, sonradan olanlar da onlara garip gelmiş, bana gelmemişti.

Bir gün gelip hak edeceklerdi.

Nitekim ettiler de şekerim, hak ettiklerini buldular!

Band XIII

KAYABAŞILI "GARİBAN İBO"NUN ALMANYA GURBETÇİLERİNİN SONRA NASIL BURJUVALAŞTIKLARINI ANLATAN SES KAYDIDIR.

– He, benim, n'olacak? Herkes bana öyle der. Şimdilerde bir de kuyruğuma "Baba" taktılar; "Gariban"ken "Gariban Baba" oldum.

Cigara ver bakalım, cigara, hadi uçlan! Seni kim gönderdi bana? Yok, deve! Ben öyle bir tabak kuru fasulya ile pilava yatacak kadar deli değilim. Evet, deliyim, adım deliye çıkmış. Çıksın! Ben bu delilikten hiçbir zaman yüksünmedim. Gocunmadım da.

Bu dünyada akıllı olan adını deliye çıkarmalı aslanım! Çıkarmalı ki, ağzına geleni korkmadan, çekinmeden söyleyebilsin. Ben sana bir deli lafı edeyim mi? Hayatta rahat etmek istiyorsan, delir! Bas-bayağı delir. Başka türlü rahat huzur yüzü göremezsin, ona göre.

Şu dünyanın haline baksana, ya'u! Ne puştluklar, ne orostopolluklar döndürülüyor. Ne itlikler, ne namussuzluklar, neler neler daha. İnsanlar soyuluyor, aldatılıyor, derileri yüzülüyor, uyutuluyor, kafaları ütüleniyor, ellerinde neleri var neleri yok alınıyor, öldürülüyor, hapislerde çürütülüyor, kışkırtılıyor.

Ben yüz paralık aklımla hep görüyorum bunları. N'apacağım, peki görünce de? Burıları yapanlara, yaptıranlara hiçbir şey söylemeyecek miyim? Dilimi şeyime sokup susacak mıyım? Karşıdan bakıp duracak mıyım hep? Bunlar adamı verem edip öldürür, oğlum! Sussan öldürür, sussan, anladın mı?

Ben ölmek istemem, ben yaşamayı severim. Ölmek için n'apmalı? Ya eline alacaksın kalemi, yazacaksın başına geleni ya da ortalığa çıkıp bas bas bağıracaksın. Ciğerlerinin bütün gücüyle bağıracaksın hem, her şeyi bağıracaksın: Yapanların suratlarına, yaptıranların suratlarına!..

Kimse seni ciddiye almaz, deli işte, Gariban İbo bizim... der geçermiş. Geçsinler analarını kovalayayım. Ben üstüme düşen vazifemi yapayım da...

Ha, delilik deyip geçme sonra. Seni ciddiye almazlar, almazlar ama sen içini boşaltmış, nah burana kadar gelmiş ümüğünü sıkan her şeyi kusmuş olursun ya...

(Birden kayıt duruyor. Ardından yeni ve değişik seslerin background'unda aynı kişinin sesi anlatmasını sürdürüyor.)

—...Ben bu gidip gelenlerin hemen hepsini iyi tanırdım. Kayabaşı'nda iken hepsi de bir topan ekmeğe muhtaç heriflerdi. Gittiler Alamanya'ya, benden beş beter deliler gibi çalıştılar. Geldiler Kayabaşı'na, fabrikalar mabrikalar kurdular; bu defa başkalarını deliler gibi, benden beş beter deliler gibi çalıştırır oldular. Allahlarına kadar paraydılar onlar, ganiydi hepsinde.

Kayabaşı'nın içine sıçtılar sonra. O kadar çok adam doldurdular, o kadar çok adam doldurdular ki Kayabaşı'na, ben bile bu deli halimle barınamaz oldum artık. Aldım kuru kafamı, çektim gittim Şeytan Mağarası'na. Şu tepeliklerin ardı ormanlıktı bir za-

manlar, onun orda kocaman bir mağara vardı; adına Şeytan Mağarası derdik, gittim yerleştim Şeytan Mağarası'na, günlerimi orda geçirir oldum.

Aman ne rahattı, oh! Başım dinçti, olandan bitenden uzaktım. İnsanlar birbirini yiyormuş, haksızlıklar arş-ı âlâya çıkıyormuş; atın önünde et, itin önünde ot varmış... Olsun! Benim şeyime kadardı dünya, peh!

Ben Şeytan Mağarası ormanında kurtlar kuşlarla ahbap olmuştum, hiçbir şeye aldırıyordum. Kurt kurtluğunu, kuş kuşluğunu biliyordu, ben de deliliğimi. Birbirimizin dillerini de öğrenmiştik. Kargalar Kayabaşı'na uçuyorlar, olan ne varsa gözlüyorlar, gelip her akşam bana rapor ediyorlardı. Her şeyden haberim vardı. İnsanın insanı yemesi bitmiyordu, Kayabaşı'nda da bitmiyordu.

Kargaların anlattıklarına göre, Alamanyacılar işi çok azıtmışlardı. Yedikleri önlerinde, yemedikleri arkalarındaydı, Kayabaşı'nın imanını gevretiyorlardı.

Kargaların getirdiklerinden öğrendiklerimi öbür hayvan dostlara da söyledim; ağaçlara da, çiçeklere de, Şeytan Mağarası'ndaki komşularım yılanlara, çiyanelara, Şeytan Deresi'ndeki alabalıklara da söyledim.

Hepsi de can kulağıyla dinlerlerdi beni, hak verirlerdi bana. Ah, hayvan kısmıyla dost olmak, insanlarla dost olmaktan valla'a çok daha iyi.

Bir "kuru" daha yiyeyim mi? Acıkmışım fazla.

Onlara derdim ki: Ey hayvanlar, yeyin için, Allahınıza şükredin ki, insan değilsiniz, hayvan yaratılmışsınız. İnsan olsaymışınız bu dünyada, yanmıştınız çıra gibi!

Benim anlattıklarımı dinlerler; evet, derlerdi. Gariban İbo, çok doğrusun, bu dünyaya insan olarak gelmediğimize çok şükür! İnsan olarak gelseydik yanmıştık, hayvanlığımızı çok arardık.

Ben bu hayvan dostlarımla kendi başıma yaşayıp gidiyordum böyle. Kargaların haberleri rahatımı kaçıırıyordu ya, çok kızıp tepem attığında başlıyordum yine bağırip çağırmaya. Başlıyordum yine sövüp saymaya ortalığa, boşaltıyordum içimi, rahatlıyordum.

Çok rahattım, çok! Kayabaşı'nın da, dünyanın geri kalanının da canı cehennemeydi. Benden ırak olsunlar da...

Analarını eşek kovalasın, ırak olmadılar yine. Geldiler, buldular beni. Geldiler, buldular.

Bir gün mağaramda uzanakomuş, yatıyordum. Benekli sırtlan koşu koşu geldi. Halinden anladım ki bir bokluk var.

"- İbo kardeş," dedi soluk soluğa. "Kalk bakalım, yatmaları bırak. Kalk, yatmaların sırası değil!." dedi.

Merakla baktım ona.

"- Ormana adamlar doluştu, görme!" dedi. "Adamlar neyse ne ya, üç tane de Ankara tilkisi gelmiş..."

"- Ankara tilkisi mi, o da nesiymiş?" diye sordum benekli sırtlana.

"- Getireyim de gör kendin," dedi.

Mağaranın ağzında beklerlermiş. Geldiler içeri, selam verdiler. Yer gösterdim. Sordum, anlattılar: Ankara'nın hayvanat bahçesinde yetiştirilmişlermiş, ehlisinden tilkilermiş. Burası için kiralanmışlar.

Çakır gözlü olanı:

"- Kardeş," dedi. "Bizi başka tür bir tilki olarak yetiştirdiler. Memleketimizin yüksek zenginleri paralarını nerelere sokacaklarını bilemez hale gelince, her şeyi yapıp ettikten sonra sırayı bize getiriyorlar. Şöyle ki: Birkaçı bir araya geliyor, bir av sahası sa-

tın alıyorlar. Olmazsa kirılıyorlar, bu yerde avcılık oynuyorlar. Biz de bu avcılık oyunları için kira ile tutulup ortaya atılıyoruz. Bizi sözde kim vuracaksa, onunla anlaşıyoruz. Bize, falan yerde sizi vuracağım, ona göre hazır olun, diyor. Biz de tedbirimizi ona göre alıyoruz..."

"- Şimdi?" dedim.

"- Şimdi," dedi çakır gözlü tilki. "Kayabaşı'na gönderildik. Görevimizi yapacağız."

Ulan, bayağı meraklı bir işti. Bir de ben görevim bakalım, nemene bir işmiş, dedim.

Mağaradan çıktım. Orman ayağa kaldırılmıştı, insan sesleri gökleri tutuyordu. Borular çalıyor, tenekelere vuruluyor, köpekler habire havlıyorlardı.

Saklı saklı sokuldum yakınlarına kadar. Gördüklerime pek şaşıtm.

Herkesi tanıdım: Alamanyacıları bunlar, erkekleri külot pantolon, rügan çizme, setre caket, boyunda eşarp, kafada da tas gibi kara şapkalar giymişlerdi. Hepsi de atlıydılar. Aralarında karılar da vardı. Onlar da erkekler gibi giyinmişlerdi, hepsi de atlıydı.

Ben ne olacak diye sinmiş, Ankaralı tilkileri bekliyordum. Öbür hayvan arkadaşlarım da birer kıyı köşe tutmuşlar, gözlüyorlardı.

Derken tiz tiz çalmaya başladı borular. Atlar kişnedi, tenekelere daha hızlı vurdular, köpekler ulur gibi sinirli sinirli havladılar. Atlara kırbaçlar vuruldu şak şak diye.

Yanımdaki tilkiler:

"- Bize izin ağabey," dediler. "Görevimiz başlıyor!"

Fırladılar onlar da. Sine sine araziye uyup gözden yittiler. Bunlar iki gün önce gelmişler, araziyi

keşfe çıkmışlar, güzel tanımışlar keratalar. Tilki ya bunlar, akıllı hayvanlar işte. Şimdi bilerek, tanıyarak görevlerini yapmaya çıkmışlardı. Atlı avcılar da fır-ladılar. Ey Allahım, kurban olduğum, ne yamandı-lar! Sinemalardaki adamlar gibiydiler. Atları topuk-luyorlar, önlerinde dilleri bir karış koşturan köpek-le-ri izliyorlar, çığlık atıyor, birbirleriyle yarış ediyorlar-dı.

Kocaman bir daire çevirdiler bunlar, nah bu kadar. Sonra bunu sıkıştırma sıkıştırma küçültmeye kalktılar hep birlikte.

Daire küçülürken az ötemde bir atlı avcı erkek, yanında iki atlı avcı hanımla beliriverdi, ben çok korktum. Neme lazım, sakar heriftir bunlar, bir kurşun atarlar tilkiye diye, seni vuruverirler oracıkta.

Erkek avcıyı tanıdım o saat: Kel Ahmet Hoca'nın Alamanya'ya ilk vulladığı sümüklü büyük oğ-luydu. Hemen tüfeğini omuzladı, nişan durumuna geçti keratanın oğlu. O sırada tilkilerin biri de gö-ründü. Çünkü Kel Ahmet Hoca'nın sümüklü oğlu keskin bir ısıklık öttürmüş, görevli tilkiye işaretini çak-mıştı, ondan.

Kel Ahmet Hoca'nın sümüklü oğlu, görevli tilki tüfek menziline girince, gez-göz-arpacık diyerek bastı tetiğe. Tüfek gümlledi, aynı anda görevli tilki:

"- Ah, anıam, yandım! Ben öldüm!" diyerek kendini yere çaldı, başladı debelenmeye. Bir yan-dan da debelene debelene çalıkların arasına kaçmaya çalıştı.

Ulan, n'olur bunun sonu diye ben de o yana seğırttim. Baktım: Kel Ahmet Hoca'nın sümüklü oğ-lu atıyla gelmiş, durmuş görevli tilkinin başına. Bir yandan da gülüyor kâfir.

"- Aferim tilki sana!" dedi. "Çok iyi yaptın nu-maranı. Al bakalım bahşişini!..

Böyle deyip tilkiye bir kese dolusu para attı. Tilki para kesesini havada kaptı namussuz, hemen koynuna soktu kaşla göz arasında.

"- Aman beyim, baruta dikkat, aman!" dedi. "Çok doldurmuş herifler. Tüylerimizi kavurup yazık etmeyelim, sonra Ankara'dan kızarlar bize..."

"- Dikkat ederim," dedi, Kel Ahmet Hoca'nın sümüklü oğlu. "Hadi sen şimdi fırla yine, derenin ordaki kavaklığa git. Ben karılarla oraya doğru geleceğim. Islıgımı duyunca çık ortaya, ye kurşunu, düş, al bahşişini fazla fazla..."

"- Başüstüne, tamam, oldu!" dedi görevli tilki, soluk almadan görevi başına koştu.

Şaştım kaldım oracıkta.

Ancak hava kararıp yıldızlar gökteki yerlerini alınca kendime gelebildim. Başladım ağzımı açıp gözlerimi yumup bağırmaya avazım çıktığı kadar:

"Ulan Kayabaşı, ulan Kayabaşı, ulan Kayabaşı, ulan Kayabaşı, ulan Kay..!"

Band XIV

ADINI VERMEK İSTEMEYEN ESKİ BİR "ÜST DÜZEY YÖNETİCİSİ" NİN ANLATTIKLARININ SES KAYDIDIR.

– Sizi birkaç gün beklettim evladım, özür dile-
rim. Bir soğuk algınlığı geçiriyormuşum, doktorum
Hulki Ömer Akkor Bey yatak istirahati verdi; beni
görmek istediğinizi haber verdiklerinde, onun için
hemen kabul edemedim sizi.

Sizin yaşınızdakilere göre, ufacık bir soğuk al-
gınlığı önemsenmeyecek bir şey, bilirim bunu.
Ayakta atlatırsınız, hiç farkına bile varmazsınız çoğu
zaman. Fakat benim yaşındakiler için iki hapşır-
mak, üç öksürmek en azından bir haftalığına yatağa
esir olmak demektir.

Sorunuzu bir kâğıda yazmış, iletmişsiniz. Yazıp
vermeyi isterdim ben de. Neyse, iyi ettiniz, kendiniz
geldiniz.

Eski patronunuzu çok iyi tanırdım, ahababımdı.
Pek mesleğinizle ilgisi yoktu doğrusu. Müteahhit idi.
Ona o akıllı ben verdim. Büyük devlet ihalelerine gi-
rirdi: Onbinlik, yirmibinlik sosyal meskenler yapar-
dı. Bizim iktidarın en çok övüldüğü eserlerden biri
olan Kevserli Barajı'nı da o üzerine almıştı.

Hiç memnun değildi nedense. Bir yaz günü,
Ada'daki Büyük Türkiye Kulübü'nde oturmuş karşı-

lıklı rakı içerken bana acı acı yakındı. Müteahhitlik, bizim toplumumuzun gözünde pek makbul bir meslek sayılmıyormuş. Millet, müteahhit dedin mi hırslı zın, dolandırıcının teki olarak tanıyormuş adamı. Kapkaççı falan sanıyormuş. Öyle ki, bu, iş yaptığınız devlet dairelerindeki en küçük memura kadar böyle biliniyormuş. Yani, itibarsız, pek de hoş gözle bakılmayan bir meslek bu bizim müteahhitlik.. de-yip yakındıydı bana.

Kolayı var, dedim ona. Anlattım. Mesela, devlet dairesinde bir iş kovalasan o işle ilgili olarak bakanı, müsteşarı; bunlardan geçtik, genel müdürlerden herhangi birini görebilir, yanına çıkabilir miydin?

Tabii ki, hayır!

Bütün kapıların ardına kadar, hem de hiç bekletilmeksizin açılabilmesinin bir tek yolu vardı; sizin meslekten olmak!..

Aman, seni Allah söyletti, dedi. Hemen daha ertesi günü faaliyete geçti ve gazete satın aldı. Dediklerim de harfi harfine gerçekleşti sonra.

Biliyor musunuz, bütün politikacılar sizlerden korkar, çekinirler. İster iktidarda olsun, ister muhalefette olsun. Biri, aman karşımda oluverir diye, beriki aman yanımdan kaçırır diye-korkar. Ne yalan söyleyeyim, siz değil de başka bir meslekten başka biri gelseydi, küçük parmağımı bile kıpırdatmazdım. Dedim ya, bu yaşımda bile korkarım sizlerden ben.

Anladığım kadarıyla Kayabaşı olayı ile ilgileniyormuşsunuz. Eski bir olaydır. Bununla beraber üzerine çok gidildi, çok şey anlatıldı, çok şey de yazılıp çizildi. Aslında bizim için, eskilerin tabiriyle söyleyeyim, çok ibretengiz bir olaydı. Avrupa için de aynı zamanda.

Bunların başlangıcı, ta 1955'lere falan dayanır bana kalırsa. Bizden gittiler de gittiler Avrupa ülke-

lerinde çalışmaya. En çok da Almanya'ya gittiler. Sonra ATE o ünlü kararını aldı ve herkesi, bütün yabancı işçileri memleketlerine yolladı.

Bu, dışarıya yabancı işçi gönderen bütün ülkelerin yıllardan beri görmekten bir türlü kurtulamadıkları korkulu bir düştü. Gidenlerin yolladıkları dövizler memleketleri için çok büyük faydalar sağlıyordu; fakat döndüler, geri geldiler mi ne olacaktı?

Şöyle söyleyeyim: Sanayileşmemiş, geri kalmış ülkeler, sanayileşmiş ülkelere insan gücü ihraç ediyorlar, karşılığında kazandıkları dövizlerle kalkınmaya çalışıyorlardı. Bu ülkelerin her birinde gizli, açık işsizlik oranı son derece yüksekti. İktidarlar dışarıya işçi yollanmasını bu yüzden körüklüyorlar, içerde işsizliğin doğuracağı baskılardan kurtulmak istiyorlardı biraz da.

Şimdi bu gönderilen işçiler çıkagelirse, memleketin hali ne olurdu?

(Burada bir kesilme var. Bir süre bir suskunluk sürdürülüyor. Üzerine hiçbir kayıt yapılmamış. Sonra birden konuşan kişinin sesi başlıyor.)

–... Yaptıkları ve giriştikleri olağanüstü...

(Kayıttaki kesilme, bu kez kesikliklere, kopukluklara dönüşüyor. Atlamalar, bağlantısız, gibi görünen cümleler birbirini izliyor. Bir anlam çıkarmak, bazı bazı zorlaşıyor.)

–... gerçek bir... kendiler ile birlikte ve bütün... sonuçları da uygun bir biçimde...

–... durumun sıkışıklığı ortadaydı. Parti Kongre grubumuzda. Hükümet her çareye başvurarak... fakat IMF'nin bugüne kadar borç verdiği ülkeler. Ben. Portekiz çok canlı bir örnek olup... ayrıca yine bugüne kadar hiçbir ülke... IMF için herhangi bir kefalete gerek duyulmadığı halde. Bu.. İmkân yoktu fa-

kat. Hükümetin içinde bulunduğu zor.. Döviz darboğazı ve.. Düşününüz, dış ticaret açığımız o günlerde... Bütün dünyanın gözleri önündeydi.. Ben.. alarak.. Petrol, elbet petrol... İhracatının tamamını petrole yatırıp ayrıca.. Fakat bu büyük bir olaydı.. IMF bunu bize buyurduğunda.. Kayabaşı.. Kefaleti kabul ederek.. Ülkemiz için bu büyük...

...o dönemin muhalefeti.. Bana.. IMF'den gelen dokuz kişilik kurulla yapılan.. süren toplantılarla.. Sinirlenmek bize ne kazandıracak? Bende.. IMF kurulu başkanı McHolm bu konuda diyetiıyor.. Kayabaşı'nın kefaleti ve... 12 milyar dolar dış kredi alabilelim. Buna paralel olar..mıştı..Nan..

IMF kurulu ile Ekonomi Bakanı olarak da.. ben.. Ülke Planlama Örgütü'nden başkan... Hazine Genel Müd...Müsteşa.. Ayrıca...

...tık. Büyük bir sıcaklıkla, içtenlikle... Bugüne kadar yurt kalkınmasındaki... uzun görüşmelerle.. Kayabaşı "*Komitat*"ı aslını aramak gerekirse..

...beraber yardım elini uzatıpmrş.. İflasına engel oluruktr. İleri sürülmek istene devalüasyon oranı ise... İşçi ücretlerini dondurma.. Mık. İs. Mem..lar. Onda.. Böylece sanayileşmesini henüz tamamlayamamış fakat bunun yanı sıra ise..

...sonunda Kayabaşı... IMF karşısında kefaleti yüklenerek... Sorumluluğun bilinci.. bir büyük.. Aynı zamanda yurtsever.. örnek.. Doruğunda olarak...

Band XV

ATOM UZMANI PROF. DR. MUKBİL ŞEFİK FIRATLIOĞLU'NUN KAYABAŞI'NDAKİ KENDİ ALANIYLA İLGİLİ OLAYLARI ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Ben sizin bildiğiniz ya da karikatürcü geçinen zıyırların çizdiği, mizahçıyım diye geçinen edebiyat kabiliyetsizlerinin, hikâyelerine konu diye aldığı o palavra profesör tiplerinden değilim, anladınız mı?

Gerçekte öyle bir tip de yoktur, uydurulmuştur, anladınız mı? Yok, sabah ne yediğimizi unutmmuşuz, yok gözlüğümüz gözümüzdeyken, nerde yahu benim gözlüklerim, diye ortalığı ayağa kaldırmışız da falan filan...

Hayır efendim, yok öyle bir şey! Asla ve kat'a olmamıştır. Siz kendinizden pay biçin bakalım: Nasıl bir insansınız? Dış görünüşünüz normal. Bakışlarınız normal... Gözler, ağız yapısı normal. Yalnız, durun bakayım alt dudak üst dudağa bakarak daha ince. Bu haris bir insan olduğunuzu ortaya koyar, anladınız mı? Geçelim!

Evet, ne diyorduk? Evet, siz... Sizden konuşuyorduk. Siz, kendiniz normal misiniz yani? Unutkanlıkmış! Olabilir efendim, olabilir. Hepimiz insan değil miyiz? Yalnız karikatürcülerle mizah yazarları

mı insan nihayet? Başka insanlar da unutabilirler. Belki unutmak işlerine geliyor, değil mi ama?

Çünkü insan belleği de yaşıyla bir gücünü gide-
rek yitirir, tekler. Daha önce, yıllar yılı depo ettiği
bunca bilgi, olay, yaşanan şeyler, durumlar...

Bir sigara alır mıydınız? Ben içerim. Günde üç
dört paket içerim. Yemiş yer gibi, anladınız mı? Ye-
miş yer gibi. Einstein üstadımızın bir ünlü sözü var-
dı, çok ünlüydü: "Ellerinizi bir şeyle meşgul edi-
niz..." derdi.

Çok doğru bir söz, değil mi? İnsan düşünürken
ellerinden kurtulmalıdır. Eller insanın iyi düşünmesi-
ne her zaman engel olur. Ben onun için çok sigara
içerim.

Pardon... Ha, haklısınız, daldan dala atlama
oluyor. Birinci karım bu halime çok sinirlenir: "Laf
potpurisi" yapmaktan vazgeçirmeye çalışırdı beni.
Fakat başaramadı, ona bu fırsatı vermedim, anladı-
nız mı?

Bilim, aslında bir fırsatlar silsilesidir. Bu fırsat-
ları değerlendiren kazanır. Çağımızda her şeyin ger-
çeğine varıyoruz. İnsanoğlu bunu yapıyor, öyle de-
ğil mi?

Voltaire üstadımızın yaşadığı dönemde en bü-
yük din adamı Papa ile yaptığı konuşmayı hatırlıyor
musunuz? Papa, Voltaire'i dinsizlikle suçlar. Voltai-
re, Papa'nın huzuruna çıkar ve şöyle der:

"- Papa hazretleri, beni dinsizlikle, iyi bir Hıris-
tiyan olmamakla suçluyorsunuz. Bunda haksızsınız,
çünkü siz de iyi bir Hıristiyan değilsiniz, dinsizsiniz."

Papa, bu suçlama karşısında şaşırır fakat bo-
zuntuya vermeden:

"- Ama nasıl olur?" diye sorar. "Ben ki Pa-
pa'yım, ben ki Tanrı'nın yeryüzündeki vekiliyim.
Ben iyi bir Hıristiyan olmayacağım da kim olacak?"

Voltaire bu soruyu beklermiş meğer, anladınız mı? İnce, alaylı bir gülüşle bakar Papa hazretlerine, der ki:

"- İncil'in falan bab'ında ve falan sayfasında şöyle der Tanrı: Sizler ne zaman iyi bir Hristiyan olursanız, o zaman karşıdaki şu sıradağlar bir buyruğunuzla ayaklanıp yürüyecektir. Hadi buyrun sayın Papa hazretleri, madem benden iyi Hristiyanısınız, yürüyün deyin karşı dağlara, bakalım yürüyecekler mi?"

Ne ince espri! Büyük adammış Voltaire büyük, ben onu bilir onu...

Pardon, bir sigara yakmaz mıydınız?

Ben yakayım izninizle.

Evet, diyordum ki... Bağışlayın, nerde kalmıştık, dinleyebilir miyim acaba?

(Band'da bir geriye alınmışlık oluyor. Çünkü Voltaire hikâyesi yeni baştan birkaç kelimenin yer değiştirilmesi sonucu iki kez anlatılmış. Anlatan ses şöyle sürdürüyor sonra.)

-... Amerika'da, Nebraska'da eğitim gördüm. Devlet hesabına burslu okumuştum. Eğitimim bitince bu kez ihtisasım için dokuz yıl yine Amerika'da kaldım. Geriye dönmekliğim konusundaki çağrılara kulak tıkadığımı söyleyebilirim. Niçin mi böyle yaptım ben?

Şunun için böyle yaptım: Bilim, sonsuzdur, anladınız mı? Eğitim ve öğrenim de... Memleketimizin imkânları kısırdı, itiraf ederim, birçok konularda gerçekçi olmuyoruz. Bir ülkenin imkânları olabilir de, olmayabilir de... Bunda ayıp bir şey yoktur, anladınız mı?

Herkes Amerika Birleşik Devletleri olamaz. Orda para vardır, imkân vardır. Bu yüzden siz, ister istemez memleketinizle Amerika arasında bir seçme

yapmaya kalktığınızda, elbet Amerika'yı seçersiniz. Çünkü ben bir bilim adamıyım. Benim çalışmalarımı sürdürecektim, beni yeni bulgulara götürecektim imkânları bulmadan, aramadan daha tabii ne olabilir, değil mi?

Bir sigara?

Demek içmiyorsunuz? Çok şaşırdım, ben sizin yaşıncıdayken...

Affedersiniz, nerde kalmıştık, dediniz?

Evet, Kayabaşı... Kayabaşı... Tamam, tamam Kayabaşı...

Peki ama niçin soruyorsunuz bunu? Tekrardan... Çünkü... Peki, anlıyorum, anlıyorum, çok haklısınız.

Efendim, benim Kayabaşı ile olan ilişkim, Amerika'dan zorunlu olarak askerlik ödevimi yapmak için yurda geldiğimde başlamıştır. Daha doğrusu başlamış. Benim haberim yoktu. Kayabaşı'nın gizli bir haber alma örgütü, KGHÖ varmış, beni mimlemiş, ardıma düşmüş.

Askerliğim kısa dönemdi. Dört ay sonra terhis edildim. Amacım, derhal Amerika'ya dönmek, kendimi adadığım bilim çalışmalarına kavuşmaktı. Bu arada hükümetimizin Amerika'ya geri dönmeyip memlekette kalmam için hayli baskı yaptığını belirtmek isterim.

Kabul etmedim maalesef, kabul edemedim, anladınız mı? Çünkü... Demin de söylediğim gibi imkânlar sorunuydu bu. Hele benim çalıştığım atom konusu, kesinlikle geri kalmış ülkelerin harcı bir iş değildi.

Terhisten sonra tam dönüş hazırlıklarımı yaparken... Gerçekten içmiyor musunuz Allahasen? Oysa ben bugüne kadar hiçbir zararını görmüş değil-

lim. Sigara tiryakileri iki türlüdür, bilirsiniz. Bir, içine çekip, dumanını derin derin soluklananlar... İki, dudak tiryakileri... Tabii, bir de benim gibi üçüncüler vardır ki, bunlar hem dudak tiryakisidir, hem de içine çekerler derin derin.

(Bandda yine bir duraklama var. Sesler açık değil, karışık. Giderek düzeliyor ve konuşan kişinin sesi öne çıkıp netleşiyor.)

– Ben çok şaşırdım. Şimdiye kadar ne duymuştum, ne görmüştüm, anladınız mı? Bir ara *Time*'da mı, *World News*'de mi okumuştum, hayal meyal hatırlıyorum böyle bir yeri.

Uzatmayalım, beni apar topar aldılar, götürdüler. Karşlarına çıkarıldığım insanlara ilk sözüm:

"– Siz benim kim olduğumu biliyor musunuz?" diye sormak oldu.

"– Biliyoruz," dediler ve anamın babamın adından, ben sekiz yaşındayken Ada Vapuru'ndan denize düşüp ölen büyük ablama, okuduğum ilk, orta, lise ile Teknik Üniversite'deki öğrencilik dönemime, bir ara gençlik hevesiyle aralarına karıştığım SP üyeliğime, istifama, Amerika'dan burs almama, giderken Amerika'ya ettiğim bağlılık yeminime, birinci karımın eskiden menenjit hastalığı geçirmiş olmasına, ikinci ve Amerikalı karımla altı buçuk yıl nikâhsız yaşamamızın nedenine, kaç kez çocuk aldirttiğimize, metres tutma alışkanlığıma, kaç para maaş aldığımı, babama' niçin yardım etmeyip mahkemelere düşerek icraya verilediğime, elbiselerimi, gömleklerimi, iç çamaşırlarımı nereden aldığımı, İstanbul'da kimlerle düşüp kalktığımı, buraya dikkat edin çok şaşıracaksınız; günde kaç adet sigara içtiğime kadar her şeyimi biliyorlardı.

Benimle ilgilenince, kürdukları örgütleri KGHÖ, CIA ile hemen işbirliği yapmış, zaten CIA

ile, SAVAK ile, İngiliz Intelligence Service ile, Fransızların bilmem nesiyle de işbirliği yapar, birlikte çalışırlarmış, her şeyi öğrenmişler.

Evet, çok şaşırdım. Yani... Benim yerimde siz olsanız siz de çok şaşırdınız.

Sigara?

Doğrusu, siz gençleri çok takdir ediyorum, çok!

(Yeni bir suskunluk daha. Anlatan ya uzunca bir süre durmuş, ya da kayıt yapan –gereksiz şeyleri atlamak için olabilir– sezdirmeden teybi durdurmuş. Bir sürenin ardından konuşma yeniden başlayıp sürüyor.)

–... Çevrede birçok fabrika yapılmıştı. İçlerinde çelik fabrikaları, çimento ve alüminyum fabrikaları, birkaç kilometre ötesinde bunların, bir yeraltı mağarasından tabii gaz bulup çıkarılmış, türbinli jeneratörler tarafından elektrik haline getirilmekteydi.

Kapalı kapılar arkasında yaptığımız konuşmalardan şu sonucu çıkarmıştım: Kayabaşı'nın yeni sahipleri, nükleer enerji peşindeydiler. Şunu kafalarına takmışlardı ve doğru bir saptamaydı bence de; petrol, dünyamızda giderek tükeniyordu. O güne kadar boşuna harcanan petrolün kullanılış alanları kısıtlanacak, anladınız mı, yalnızca eşi bulunmayan özelliklerinden yararlanmanın; yani, petrolü gübre, plastik, ilaç ve tarım ilaçları gibi ürünlerin yapımında kullanmanın yolu aranacaktı.

Öyle bir durumda, anladınız mı, el altında bir nükleer enerjinin bulunmasında sayılamayacak kadar fayda vardı.

Kayabaşı'nın nükleer tasarısı, çok kısa zamanda gerçekleştirilmişti. İsviçre'ye çapı küçük de olsa bir nükleer kuruluş yaptırmışlardı. Parasını döviz

olarak ödediklerinden İsviçreli bir dediklerini ikiletmemişlerdi.

Ben bir sigara daha yakabilir miyim? Teşekkür ederim. Sizi rahatsız etmiyor, değil mi? Şayet rahatsız oluyorsanız...

Evet, beni aldılar, nükleer kuruluşun olduğu yere götürdüler. Ne yalan söyleyeyim, başlangıçta bunlar deli, bunlar bana bir oyun oynuyorlar herhalde... diye düşünmüştüm. Kuruluşu görünce ağzımı açtım, kapayamadım.

Asıl büyük şaşkınlığım bana şeyi... şeyi söyledikleri zaman, bir atom bombası yapmak istediklerini söyledikleri zaman... doruğuna çıktı.

Şimdi izninizle bu konuda size Paul Erdman'dan biraz bilgi aktarayım, tamam mı?

Bomba yapmak için gerekli olan tek şey, plutonyum'dur. Nükleer enerji reaktörlerinden plutonyum elde edilir. Bir nokta daha, tamam mı? Plutonyum elde etmek serbesttir de bundan atom bombası yapmak iznini süper devletler adama kolay kolay vermezler. Uluslararası anlaşmalar bunu engeller, tabii.

Kayabaşı'ndaki reaktör iki yüz megavat gücündeydi, suyla soğutuluyordu. Yüzde beş oranında zenginleştirilmiş uranyum yakıtıyla çalışıyordu.

Yakıt Amerika'dan getirilmekteydi. Onlar uranyumu alır, pahalı ve karmaşık işlerin sonunda denetimli nükleer parçalanma için gerekli olan yoğunluğa getirirler. Zenginleştirilmiş uranyum ince, uzun çubuklar haline sokulur ve dünyanın dört bucağındaki reaktörlere gönderilir. Tabii, Kayabaşı'ndakine de..

Çubuklar belirli bir düzey içinde ve suya batırılarak reaktöre yerleştirilir, anladınız mı? Burada, fiz-

yon yani nükleer parçalanma sonucu ortaya çıkan büyük ısı buhara dönüşür, buhar da elektrik üreten tribünleri çalıştırır.

Aylarca iş gördükten sonra yakıt çubuklarının gücü azalır. O zaman da çok özel bir çalışma süreci başlar. Ağır vinçler tükenen yakıt çubuklarını yerinden alır ve çok büyük bir dikkatle yakınlardaki beton havuza taşır. Havuz su doludur, anladınız mı? Uranyum oksit suya daldırılınca ortalığı koyu mavi bir ışık sarar. Parçalanma sonucu biriken maddelerin radyoaktif çürümesinden doğar. Bu maddelerin bazıları öldürücü özelliklerini on binlerce yıl korur. Ancak, nükleer parçalanmanın en önemli ürünü...

Yine bir sigara yakacağım ben. Kusura bakmayın, alışkanlık işte. Bu yaşta insan artık alışkanlıklarından kurtulamıyor. Alışkanlıkları kişiliğinin bir bakıma tamamlayıcısı oluyor, anladınız değil mi?

Sahi, siz de yakmaz mıydınız bir tane?

Band XVI

KAYABAŞI'NDA NÜKLEER SANTRAL KURULMASININ NİÇİN GERİCİLİK OLDUĞUNUN ESP'Lİ(*) UZMAN ZAFER EJDER TARAFINDAN AÇIKLANMASININ SES KAYDIDIR.

– Ben bu işe karışmak da, karıştırılmak da istememişim o zamanlar. Fakat buna karşı çıkılması öylesine bir aptallıktı ki, dayanamamıştım. Evet, Kayabaşı'nın kalkınma planında ileri teknoloji kullanılmasının seçenek olarak kabul edilmesinden doğal ne olabilirdi, sorarım size?

Bir yerde nükleer santral kurulacak da buna karşı çıkılacak, öyle mi? Şaşarım o karşı çıkanların aptallıklarına. İnsan aklını peynir ekmekle yemeli ki, ülkenin herhangi bir yerinde, burası Kayabaşı da olur, dağbaşı da pekâlâ; evet ülkenin herhangi bir yerinde bir nükleer santral kurulmasına karşı çıkmalı, hayır, olamaz, kurulmamalı... diyebilmeli.

Ne demektir bu? Bu, şu demektir: Adamın önüne yüzyılımızın tam sonuna gelindiği bir sırada iki şey sürüyorlar; biri Nuh Nebiden kalma bir kara-sapan, öbürü de diyelim ki son model bir traktör.

Seç bakalım diyorlar. Yok, hayır, seç bakalım

* O dönemde siyasal yelpazede yer alan Eylemli Sosyalizm Partisi.

demiyorlar! Ben, senin için karasapanı seçtim arkadaş, budur senin yararına olan... diyorlar. Sen traktör değil, karasapan kullanacaksın! Neden? Çünkü senin yararına olan traktör olamaz, karasapandır, diyorlar.

Olur mu, rica ederim? İleri teknoloji dururken işin en ilkeli seçilebilir mi? Seçilip alınabilir mi?

Diyeceksiniz ki, traktörün ileri teknolojisi veya geri teknolojisi olmaz mı?

Tabii, siz demiyorsunuz bunu, şimdi kimse böyle bir savı ileri süremez.

Fakat, inanır mısınız, o günlerde birçok sivri akıllı bu savın yılmaz savunucularıydılar. Elbette traktörün ileri teknolojisi veya geri teknolojisi olur. Olur ama, istihdam seçimini değiştirmez ki. Bir sürücü yerine iki sürücüyle harekete geçirilen traktör yapılabilir. Ne olur o zaman? Birinci sürücü traktörü sürerken ikinci sürücü boş kalır.

Bu arada şunu da belirtmekte yarar görürüm: Kimse kalkınma denilen sürecin temel amacını görmezden gelemeyiz, unutamaz. Kalkınma, insanoğlunun fizik gücünün giderek az kullanılması anlamına gelmektedir. Kendi gücü yerine başka gücü kullanması da aynı anlamı taşır.

Bunun için kalkınma denilince, hep bir işi daha az insan gücü kullanarak yapmak anlaşılıyor. Kalkınmanın istihdamı azaltması da bundandır. İnsanlığın gidişi bunu buyurmaktadır.

Ben şunu ileri sürdüm: Bugün nükleer santrallerin kurulmasına karşı çıkmak gericiylik, dedim. O gün, bunu dedim, bugün de yine öyle bir durumla yüz yüze gelsem, aynı şeyi söylerim: Nükleer santrallerin kurulmasına karşı çıkmak, gericiylik vesellam!

Bir kere şöyle düşünmeli, çünkü ben öyle düşü-

nüyorum, insanlığın ilerlemesi insan emeğinin yerine organik olmayan gücü geçirmektir. Gücü üretirken de mümkün olduğu kadar az emek kullanmak zorunludur. Nükleer santraller az emek kullanılarak güç sağlamanın tek yoludur.

Dışa bağımlılık... Dışa bağımlılık diye bas bas bağırıyorlardı. Dışa bağımlılık mı? Çok gülmüştüm böyle diyenlere... Hepsi de aşırı abartıyorlardı bu konudaki dışa bağımlılığı.

Oysa, yüzde beşten yukarı değildi bu. Bu kadar küçük bir oran için insan dışa bağımlılık, dışa bağımlılık diye yırtınmaz. Yırtınmamalıdır.

Zaten o gün, o günden önce, dün, bugün dışa bağımlı değil miyiz?

Boş laftı ettikleri. Gülüp geçmiştik hepsine. Şimdi hatırlıyorum da yine gülüp geçmeden edemiyorum.

Vay, nükleer santral düşmanı gericiler, vay!

Band XVII

KAYABAŞI'NDA NÜKLEER SANTRAL KURULMASININ NİÇİN GERİCİLİK OLMADIĞININ MEP'Lİ(*) UZMAN HALİT ÖMEROĞLU TARAFINDAN AÇIKLANMASININ SES KAYDIDIR.

– Canım, hatırlamaz olur muyum? Elbet hatırlıyorum, gerçi üzerinden çok uzun yıllar geçti ama çok şükür hafızam hâlâ yerinde. Eh, ben de demir gibiyim maşallah! Çok bakarım kendime, çok... Yüz yaşını aşmak, rekorumuzu kırmak istiyorum delikanlı. Benim büyükbabam öldüğünde 94 yaşındaydı. Babam da onu geçmişti, öldüğünde 94 yıl, sekiz ay, 11 gün yaşamıştı.

Ben yüz yaşını tutturacağım alimallah, inanıyorum.

Yoğurt moğurt, sebze mebzze boş lakırdı onlar. Ben tam elli beşimi bitirdiğimde kafama dank etti ki, insan ömrünü kısaltan, adama hayatı haram eden büyük şehirdir. Bak istatistiklere, görürsün, ölüm oranı büyük şehirlerde küçük şehirlere nazaran daha yüksektir. Helâ kırsal kesimde ölüm oranı öylesine düşüktür ki, şaşarsın!

Dedim ki kendi kendime: Oğlum Halit Öme-

* O dönemde siyasal yelpazede yer alan Milliyetçi Eylem Partisi.

roğlu, yaşın elli beşi buldu, altmışa merdiven dayadın. Sen bu kafada gezersen değil babanın, büyük-babanın bile rekorunu bile bulduramazsın. İyisi mi, dedim kendi kendime, çek git oğlum bu büyük şehirde, bul kendine ıssız, adamsız bir yer, otur orda. Ama kendini tabiata vererek otur. Robenson gibi. Bilir misin Robenson kimdir? Hah, o, tamam!

Çekil dedim kendime, bir ıssız yer bul, çekil, yaşa orada. Kaç insanlardan, insan insanın kurdu dur çünkü. Toprakla uğraş, denizle uğraş. Al bir sandalcık çık denize, at ağını, oltanı. Kısmettir, yakalarsın bir şeyler. Ek toprağı, toprak gibisi var mı birader?

Tam bu kararımı vermiştim, uygulamasına gireceğim, o Kayabaşı mı her ne karın ağrısı ise, orada işte bir nükleer santral kurulduğu haberi yayıldı ortalığa. Benim için yer önemli değildi delikanlı, yer önemli falan değildi. Nerede kurulursa kurulsun! nemli olan bir nükleer santralin ülkemizde kurulması haliydi.

Doğrudur, nükleer santral yarışı Araşların bir vakitler petrol fiyatlarını babalarının keyfine yükseltmeye başladıkları dönemde olmuştu. Milletlerin dilinde parola şu idi:

"Araşlara kle olmaktansa tehlikelerine rağmen nükleer santralleri kurmalıyız. Kurmakta da kalmayıp geliştirmeliyiz."

Bu alanda korkunç yatırımlar yapılmıştı. Mesela dünyamızın başbelaları o çokuluslu şirketler yeni gelişmeler karşısında ellerindeki bu geçmiş tekniğin ürünü olan santralleri elden geldiğince çabuk satabilmek için her çareye başvuruyorlardı. Klasik silahlarla insanların birbirlerini öldürmeleri artık yeterli değildi. Teklif ettikleri santrallarda atom bombası yapılabileceğini de imadan geri durmuyorlardı bunlar.

Örnek mi? Al sana o zamanın Hindistan'ı. Bu numaraları; benim çocukluğumda uluslararası bir silah taciri vardı. Zaharof'tu adı, o çok yapardı, milletleri birbirine düşürür, pazarı kızıştırır ve herkese bol bol silah satardı.

Evet, Hindistan'a nükleer santral satmışlardı ama arkadan çat kapı Pakistan'a gidiyorlar ve:

"- Bak, komşun Hindistan nükleer santral alıp kurdurdu. Yalnız enerji mi üretecek sanıyorsun? Nah sana öyleyse! O çaktırmadan atom bombası yapacak, haberin olsun, sen hâlâ uyu, uyu!" diyorlar ve zavallı Pakistan'ı telaşa ve korkuya kaptırıp böylece ona da bir nükleer santrali zorla satıyorlardı âdeta.

Bunun bir sebebi de şu idi: İleri teknolojiye sahip ülkeler nükleer santrale pek yanaşmıyorlardı, çünkü bununla ilgili pogramları yavaşlatılmıştı. Bu yüzden pazarda alıcı olarak yalnızca geri kalmış ülkeler vardı.

Ben hemen karşı çıktım. Gerici dediler. Desinler! Çılgın, aptal da dediler. Desinlerdi, umurumda bile olmadı. Nükleer santralların ülkemizi ne ölçüde dışa bağımlı duruma getireceğini görmeyenlerin iyi niyetinden şüphe ederim diyerek karşı çıktım. Yalnız onlardan değil, bu santralların da iyi niyetinden şüphe ederim, dedim. Çünkü, bu santralların yakıtı zenginleştirilmiş uranyumdur, delikanlı!.

Bu yakıt da Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde vardı. İsterlerse verirlerdi, istemezlerse vermezlerdi.

Bir de şunu düşünsenize, dedim: Petrol tükenir de uranyum tükenmez mi, a şapşallar? Günü geldi mi, o da tükenir. Peki, yarın Amerika uranyum konusunda da bir ambargo koyarsa; o yıllarda Amerika aklına estikçe her şeye ambargo koyuyordu çünkü, böyle yaparsa ne olacak? dedim.

Dümen dönüyor, döndürüyorlardı. Her zaman-ki gibi işi gürültüye getirip kazığı atmaya bakıyorlardı. Fakat yağma yoktu. Ben vardım, ben!

Tek başıma bile kalsam, sonuna kadar savaşıcağım bu nükleer santrallar işiyle, dedim. Çünkü ben haklıyım, sizler haksızsınız.

Biz böyle kurulmalı, hayır kurulmamalı; kurulsun diyenler ilerici, kurulmasın diyenler gericidir diyerek birbirimizi yerken Kayabaşı mı ne cenabet yerse, orada herifçiler santrallarını kurmuşlar, işletmeye başlamışlar, uzmanlarını da bir güzel bulup bombasını bile yapmamışlar mı?

Az kaldı keçileri kaçıracaktım. Saçımı başımı yoldum, atladığım gibi arabama, geldim o kuş uçmaz insan geçmez yere.

Yeyin birbirinizi ulan, dedim. Yeyin birbirinizi! Benden günah gitti.

Cümle âlem de biliyordu ya, gerçekten günah benden gitmişti o zaman.

Band XVIII

KAYABAŞI'NIN BUNDAN SONRAKİ TAVRININ
NE OLDUĞUNU BÜYÜK MİLLET KONGRESİ
TEYP TUTANAKLARINA DAYANARAK
ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Başkan – Bugünkü oturumumuzu açıyorum, arkadaşlar! Çoğunluğumuz vardır. Gündeme geçeceğim. Gündem dışı söz almak isteyen arkadaşlar? Evet? Yok. Gündemi okutuyorum arkadaşlar!

1. Yazman – Gündem tek maddeliktir, sayın temsilci üyelerimiz. Okuyorum: Gündem; Kayabaşı'nın özgür olarak kendi kendini yönetim isteği... *(Gürültüler anlaşılmaz sesler.)*

Başkan – Rica ediyorum, arkadaşlar, rica ediyorum! Lütfen...

Nejat Haktan (Mardin) – Ne lütfeni, ne ricası? Bu da ne demek oluyor?

Hayati Yılgin (İzmir) – Sen karışma şaşkaloz herif! Sen başkan mısın? Temsilciysen temsilciliğini bil...

Başkan – Sayın Yılgin, sayın Yılgin...

Mehmet Rant (Edirne) – Bunu önerenin ben...

Cavit Engin (Rize) – Kimsenin böyle konuşmaya hakkı olamaz Bay Başkan. Burası hür, demokratik bir çatıdır. Bu çatının altında da...

Hayati Yılgin (İzmir) – Hay o çatının altında kalasın, emi!

Başkan – Arkadaşlar, arkadaşlar! Lütfen!. Rica ediyorum, arkadaşlar...

İbrahim Köklü (Antalya) – Sataşma var Sayın Başkan, söz istiyorum.

Başkan – Kesinlikle reddediyorum. Böyle bir şey vaki olmamıştır.

Sedat Tel (Zonguldak) – Nasıl olmamıştır? Bas-bayağı olmuştur işte. Ben gördüm. Grubumdaki bütün arkadaşlarım da gözleri ile gördüler. Öyle değil mi arkadaşlar? ("*Evet, öyle, gördük!*", "*Sataşma bal gibi vardır*", "*Kim diyor onu?*", "*Kim diyor onu diyen babandır!*", "*Asıl senin babandır!..*" sesleri.)

Başkan – Arkadaşlar, arkadaşlar! Hepinizden rica ediyorum...

Bahriye Soyer (İstanbul) – Rica edeceğine erkek ol da oturumu doğru dürüst idare et, yeter!

Başkan – Sayın Bayan Soyer, siz başkanlığa doğrudan doğruya hakaret ediyorsunuz. Bunu sizin kadınlığınıza yakıştıramıyorum.

("Yuuuu!" sesleri. Ardından "*Erkeğe bak, erkeğe!*" sesleriyle birlikte uzun uzun çalınan ıslıklar...)

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Sizin partinizden de ne mallar çıkarmış ya... Hay maşallah, hay!

Hayati Yılgin (İzmir) – Beğenemedin mi yoksa? Tuzlayayım da kokma!

Bahri Engin (Ağrı) – Sizin de iktidar olduğunuz günleri gördük, ne oldu şimdi!

Hayati Yılgin (İzmir) – Ananızın gözü oldu, terbiyesiz adam!

Başkan – Arkadaşlar, arkadaşlar! Oturalım yerlerinize lütfen... Sayın Bayan Soyer, Sayın Bayan Soyer...

Bahriye Soyer (İstanbul) – Ne var efendim, ne

var? Durmadan niçin adımı tekrarlıyorsunuz, bir isteğiniz mi var?

Başkan – Sayın Yılğın, Sayın Dosdoğru, Sayın Tel... Arkadaşlar, rica ediyorum...

Sedat Tel (Zonguldak) – Siz bu işin ehli değilsiniz efendim, değilsiniz. Görevinizi yapamıyorsunuz. Bari bir efendilik yapın da yerinizi..

Mete Demir (Kars) – Sana bıraksın, sen de tepemize bin, değil mi? Yağma yok, yağma yok!

Levent Dosdoğru (Kayseri) – O senin dediğin, sizin zamanınızdaydı. Yiye yiye ne hale getirdiniz memleketi! Doymaz herifler, utanın, utanın!..

Bahriye Soyer (İstanbul) – Asıl sen utan, utanmaz adam!

Hayati Yılğın (İzmir) – Kaç para, yüzünün derisi yok ki utansın..

Başkan – Arkadaşlar, arkadaşlar!.. Rica ediyorum!..

(Topluca ve birçok ağızdan *"Sen sus be!", "Asıl sen otur!", "Yeter artık, bıktık senin ricalarından..."* sesleri.)

Necip Eraslan (Özel) – Arkadaşlar bir dakikanızı istirham...

Hayati Yılğın (İzmir) – Yeni Cami'ye, Yeni Cami'ye...

Necip Eraslan (Özel) – Teessüf ederim Sayın Tel, bunu sizden hiç beklemezdim.

Sedat Tel (Zonguldak) – Yine beklemeyin Sayın Eraslan, çünkü ben değiildim!

Hayati Yılğın (İzmir) – Kabahat sende değil, öyle bir müesseseyi getirende. İlk fırsatta sizin gibileri yaşatan o müesseseyi yaşatmayacağız.

Başkan – Arkadaş...

Nacip Eraslan (Özel) – Sataşma var Sayın Başkan, söz istiyorum!

Refik Duransoy (Mersin) – İstediğın kadar yır-
tın, adam kimseyi dinlemiyor ki!..

*(Tekrar karşılıklı gürültüler. Başkanın çınla-
yan zili. Anlaşılmaz sesler.)*

Başkan – Arkadaşlar, bu durumda oturuma ya-
rım saat ara veriyorum. Yarım saat sonra yeniden
birleşimimize geçilebilir.

(Gürültüler. Sesler. Başkanın zili.)

Ekrem Can (Bolu) – Benim geçen defa vermiş
olduğım önerim ne oldu acaba Sayın Başkanım?

Başkan – Hiç haberim yok Sayın Can...

Ekrem Can (Bolu) – Kaybolmuş olabilir mi der-
siniz?

Hayati Yılğın (İzmir) – Ne var, ne oluyor, kulis
mi yapıyor orada?

Başkan – Rica ederim müdahale etmeyin Sayın
Yılğın..

Hayati Yılğın (İzmir) – Ne demek müdahale et-
meyin?.. Biz, bugüne bugün...

Tekin Turalı (Antep) – Evet, evet biliyoruz, ikti-
dar halindesiniz. İnsan bunu her fırsatta söylemek-
ten...

Bahriye Soyer (İstanbul) – Sataşma var Sayın
Başkan, sataşma var!..

Başkan – Arkadaşlar, rica ediyorum...

İbrahim Köklü (Antalya) – Öfff, bıktım ama si-
zin şu ricalarınızdan. Yeter, canım yeter!..

Başkan – Tekrar rica ediyorum arkadaşlar!
Herkes yerine otursun sayın temsilci arkadaşlarım,
lütfen yerinize oturun! Evet, arkadaşlar yine çoğun-
luğumuz vardır ve oturum açılmıştır. Şimdi...

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Söz istiyorum Sa-
yın Başkan!..

Başkan – Gündem dışı mı konuşacaksınız Sa-
yın Dosdoğru, yoksa, gündem içi mi?

Bahriye Soyer (İstanbul) – Canım, bırak adamı nereden konuşursa konuşsun!

Başkan – Rica ederim Sayın Bayan Soyer, ben buradan konuşurken...

Hayati Yılgin (İzmir) – Ne var yani, konuşamayacak mı o da? Burada ne biçim yönetiliyoruz? Siz faşist misiniz, yoksa başkan mı?

Tekin Turalı (Antep) – İki birden, ikisi birden. Faşist başkan!

Başkan – İnzibatla görevli arkadaşlardan rica ediyorum, lütfen ödevlerini yapsınlar! Sayın temsilci arkadaşlarım yerlerine oturtulsun..

(Gürültüler. Çok yüksek sonra birden çok yavaş sesler. Karışık ve anlaşılması imkânsız sesler.)

Başkan – Buyurunuz Sayın Dosdoğru, ilk sözü size veriyorum..

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.. Arkadaşlar, sayın temsilci arkadaşlarım, gündemimize getirilen bu tek maddeyi dikkatlerinize sunarım. Nedir bu tek madde?

Hayati Yılgin (İzmir) – Hadi, hadi, bilmiyormuş gibi konuşma, hadi!

Başkan – Sayın Yılgin, lütfen karışmayınız efendim! Siz devam ediniz Sayın Dosdoğru...

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Bir şeye dikkatini zi çekerim arkadaşlar! Bu Kayabaşı ile olan ilişkilerimiz...

Bahriye Soyer (İstanbul) – Ne varmış yani ilişkilerimizde, beğenemedin mi?

Hayati Yılgin (İzmir) – Karşılıklı anlaşmalar yapılırken böyle demiyordunuz ama...

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Rica ederim, arkadaşlar, sözümü henüz tamamlamış değilim. İzin verin de...

Tekin Turalı (Antep) – Başkan! Başkan! Başkanlığını bil de arkadaşımız konuşsun...

Başkan – Lütfen susalım arkadaşlar! Sayın Turalı, beni, size ihtar vermeye mecbur etmeyin. Yerinize oturun lütfen! Devam ediniz Dosdoğru.

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Kayabaşı ile olan ilişkilerimiz bugüne ka...

İbrahim Köklü (Antalya) – Çok iyi sürdürdük, çok! Yalan mı?

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Haklısınız Sayın Köklü, çok iyi sürdürdük.

Hayati Yılgin (İzmir) – Tabii, iktidar olarak işinize geliyordu da ondan. Dünyanın iç yardımını alınız.

Bahriye Soyer (İstanbul) – Kayabaşı olmasaydı, IMF'den zor onay koparırdınız.

Başkan – Arkadaşlar! Sayın Bayan Soyer, size söylüyorum, lütfen, lütfen yerinize oturun! Konuşmacı arkadaşımıza izin verin efendim, sözünü bitirsin. Devam ediniz siz Sayın Dosdoğru!..

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Sayın Soyer, Sayın Yılgin ve Sayın Köklü arkadaşlarımla hakkı vardır. Evet, biz iktidarı onlardan devraldığımızda...

Hayati Yılgin (İzmir) – Biz hiçbir zaman size iktidarı devretmedik. Siz onu bizden gasbettiniz.

Başkan – Sayın Yılgin, size, böyle bir sataşmaya devam ederseniz ihtar vermek mecburiyetinde kalacağım, dikkatinizi çekerim!

Sedat Tel (Zonguldak) – Sen asıl kürsüdeki konuşmacının dikkatini çek de ne dediğini bilsin.

Başkan – Konuşmacı arkadaşımız şu ana kadar konuşma adap ve erkânının dışına çıkmış değildir Sayın Tel, lütfen oturunuz!

Levent Dosdoğru (Kayseri) –... Bu ilişkilerin sonradan böyle bir öneri ile bizi karşı karşıya...

İbrahim Köklü (Antalya) – Ne varmış o öneride? Söyle de biz de öğrenelim bakalım?

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Eğer izin verirseniz, onu da anlatacağım. Kayabaşı'nın nasıl bir büyük kalkınma hamlesi gerçekleştirdiğinin hepiniz tanıklarısınız. Bu çok kısa süre içine sığdırılmış olan büyük kalkınma hamlesi sayesinde bize iç yardımı esirgemedikleri gibi dış yardımlar konusunda da büyük destek olmuşlardır.

Hayati Yılğın (İzmir) – Sadede gel, sadede. Bunları herkes biliyor.

Başkan – Lütfen Sayın Yılğın, lütfen!

Levent Dosdoğru (Kayseri) – ve bu yüzden de bizim Kayabaşı ile olan ilişkilerimiz son derece dostane olarak yürütülmüştür.

Sedat Tel (Zonguldak) – Onlar olmasaydı, nâh iktidarı alırdınız siz!

Tekin Turalı (Antep) – Başkan, görmüyor musunuz, sataşma var!

Başkan – Rica ediyorum Sayın Tel, konuşmacının sözünü kesmeyiniz.

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Eminim elbet, fakat bir kez daha emin olmak için o kelimeyi kullanmış bulundum Sayın Yılğın...

Hayati Yılğın (İzmir) – Bize hakaret ediyor konuşmacı, dikkatinizi çekerim Sayın Başkan!

Sedat Tel (Zonguldak) – O kelimeyi geri alsın, geri alsın!

Başkan – Sayın Dosdoğru, lütfen düzeltme yapınız efendim ve o kelimeyi geri alınız!

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Geri mi alayım? Hangi kelimeyi geri alayım?

Başkan – Bilmiyorum, benim o sıra dikkatim dağılmıştı Sayın Dosdoğru. Arkadaşlara soralım.

Bahriye Soyer (İstanbul) – Geri alsın efendim, geri alsın!

Tekin Turalı (Antep) – Bütün söylediklerini geri aldırın Sayın Başkan!

İbrahim Köklü (Antalya) – Arkadaşımızın kimseye bir şey söylediği yoktur. Ayrıca yarası olan guncunur!

Bahriye Soyer (İstanbul) – Geri alsın, geri!

Sedat Tel (Zonguldak) – O geri almazsa, ben geri aldırmasını...

Başkan – Rica ederim arkadaşlar! Sayın Tel, Sayın Bayan Soyer, Sayın Yılgin, Sayın Turalı, Sayın Köklü... Arkadaşlar, arkadaşlar!.

(Artan gürültüler. Karmakarışık sesler. Çok yüksek, bağırtıya dönüşen başka sesler. Başkanın zili. Konuşmalar. Havada uçan bir çantanın ısıklı sesi. Bir tane daha. Sonra karşılıklı, sayıları tam olarak belirlenemeyen savrulan ve uçan çantaların sesleri. Kısa bir suskunluk. Ve Başkan...)

Başkan – Sayın Dosdoğru, Büyük Millet Kongresi'nin genel isteği ve ısrarı üzerine o kelimeyi geri almış ve tutanaklardan çıkarılmıştır. Şimdi izninizle sayın arkadaşımız Dosdoğru, konuşmasına kaldığı yerden devam edecektir. Buyurunuz Sayın Dosdoğru!

Levent Dosdoğru (Kayseri) – Huzurunuzda, az önce...

Hayati Yılgin (İzmir) – Başkan! Konuşmacı yine aynı konuya dönmek emelini güdüyor. Maksadı çok açık, farkında değil misiniz? Yine bize hakaret edecek..

Bahriye Soyer (İstanbul) – Evet, bize hakaret edecek. Maksadının ne olduğu buradan bile belli oluyor!

Başkan – Arkadaşlar, arkadaşlar! İzin verin de...

Sedat Tel (Zonguldak) – Hayır efendim izin vermiyoruz, bize düpedüz hakaret edilmesine bu çatı altında asla izin veremeyiz!

İbrahim Köklü (Antalya) – Sen bizi o kadar enayi mi sandın?

Başkan – Arkadaşlar, bir yanlış anlama oluyor, arkadaşlar...

Hayati Yılgin (İzmir) -- Ne yanlış anlaması? Asıl sensin yanlış anlayan! İn oradan aşağı, bizi yönetmek sana düşmedi. İn oradan, in!

(Kısa bir boşluk. Bu defa konuşan II. Başkanın sesi.)

II. Başkan – Sayın temsilci arkadaşlarım, oturuma bu şartlarda devam etme imkânı göremediğimden Büyük Millet Kongresi, tarafımdan, sonra oylamasına geçeceğimiz belirli bir süre için tatile sokulmuştur. Duyururum!

(Karışık sesler ve gürültüler. Çok büyük gürültüler ve uğultular.)

Band XIX

ESKİ "PARALI ASKER"LERDEN YARBAY THOMAS G. ALBY'NİN KAYABAŞI UYGARLIĞININ NASIL ÇÖKTÜĞÜNÜ ANLATAN SES KAYDIDIR.

– Yes, I'm Thomas G. Alby! Course I'm. And you? Really? Well, I'm glad to meet you, young man. You say you're journalist, so I'm not wondering you cold track me down there. I know all of you fellows, you always get your man...

You'd like a scotch? I'll take one. You want to hear the whole story about Kayabaşı, so listen:

benim mesleğim "*paralı asker*"lik. Tabii, herkesin kendine göre yakıştırdığı bir mesleği vardır bu dünyada, benimki de, "*paralı asker*"lik. Başka türlü düşünenler çok, biliyorum bunu. Unutulan tek nokta, dünyanın kurulduğundan bu yana iki mesleğin en eski mesleklerden olduğudur. Bunların birincisini bugün dünyanın her ülkesinde kadınlar "*icra*" ediyorlar. Orospuluk adı. Para karşılığında erkeklere vücutlarını satıyorlar.

Savunucularına sorarsanız, bu bir "*ihtiyaç*"ın sonucudur. Tartışmıyorum, çünkü birçok kereler ben de bu kadınlarla sayısız yatıp kalktım. Fiyatları ne ise, herkese ödedim onu.

"*Paralı asker*"lik de böyle bir meslektir. Dün-

yanın her yerinde iktidar sahibi insanlar, iktidarlarını korumak için birtakım yollara başvurlar. Tabii, en rahatı o ülkedeki en örgütlü kuvvet olan orduyu eline geçirmek ve iktidarını ona korutmaktır. Fakat orduyu, öyle ülkeler vardır ki, hiç satın almak mümkün olmayabilir. Para, mevki, rütbe, bu gibi işlerle geçerliliğini yitirebilir. Peki, durum bu olunca, iktidar sahibi, iktidarını koruyacak mıdır?

"*Paralı asker*"liğim sırasında çok sayıda iktidar sahibi insanlar tanıdım. Bunların içinde geri kalmış ülkelerin ileri gelenleri kadar uygar ülkelerin ileri gelenleri de vardı. Hepsinin ortak yanları, hırslı ve iktidarlarını korumak uğrunda gözlerini karartmış olmalarıydı. Beyazı da aynı düşüncedeydi, siyahı da. Aralarında Uzakdoğulu kişiler de olmuştur. Onlar da aynı tornadan çıkmışlığın benzerliklerini, eşdeğerliliklerini taşıyorlardı.

Benim mesleğimde soruya yer yoktur. İlk kural budur. Neden, niçin, nasıl? diye sormayız. Bizi işe alan "*patron*" neyin ne olduğunu ve nasıl olması gerektiğini açıklar ve hedefi gösterir. Biz o hedefin üzerine gideriz, "*tahrip*" ya da "*imha*" ederiz, görevimiz biter, paramızı alırız, başka bir "*patron*"un işine koşuluruz.

Bazen bir ulusun birçok parçalara bölünmesinden sonra ortaya çıkan karışıklıklarda göreve çağırılır bizi. Kim bize paramızı vermiş ve bizi tutmuşsa, onun tarafında yerimizi alırız. Onun adına, onun için savaşırız.

Kuşku yok, zor bir meslektir "*paralı asker*"lik. Çünkü ateşli silahlarla oynamanın şakası yoktur. Olağan bir savaşta gibi savaşırız. Yalnız biraz daha domuzuna savaşırız, çünkü savaşın bütün ileri tekniğini karşı taraftan çok biz kullanma şansına sahibizdir. Bu teknik bize özgüdür. Üstelik savaş bizim

bir çeşit mesleğimiz, bir çeşit ekmek paramız olduğundan öncelikle sağ kalmak zorundayızdır. Bir ikinci, üçüncü ve dördüncü hizmet için ölmememiz gerekir. Bizim meslek her şeyi hoşgörür, her şeyi bağışlar bir tek şey dışında: Ölmek!

"Paralı asker", o ünlü şarkıdaki "eski asker"e benzer. "Old soldier never die!" Hatırladınız mı?

Ne var ki, genç arkadaşım, "paralı asker"ler de insandır. Onlara da kurşun işler, onları da bir serseri kurşun, gelir bulur; eti deler, sinirleri parçalar, yırtar, kanatır, kalbe giden damarların yolunu saptırır ve... öldürür.

Orospuların yaşlılıkları felakettir. "Paralı asker"lerinki ise, tam tersi. Eski "paralı asker" yaşlandıkça tecrübe kazanmıştır, tecrübe kazandıkça ünü artar ve ünü arttıkça da değeri ve fiyatı yükselir.

Çinhindi'nde, Afrika'da, İran'da, Avustralya'da ve İrlanda'da savaştım. En çok parayı Afrika ülkelerinde kazandığımı itiraf ederim. Siyahlar bir veriyorlarsa beyazlar on veriyorlardı; beyazlar on veriyorlarsa bu defa siyahlar yirmiye çıkıyorlardı, durmadan fiyatım artıyordu.

"Paralı asker"lik bir başka şeyi daha bağışlamaz, bilir misiniz? O şey duygululuktur. Siz meslek olarak kendinize "paralı asker"liği seçmişseniz, her türlü insancıl duygudan uzak kalırsınız. Falanca iktidar sahibine acıyıp, ille de onun kazanması yolunda bütün gücünüzü tüketerek bir savaşa girerseniz, bahse tutuşurum, yitirirsiniz o savaşı. Çünkü size ödeviniz değil, duygularınız egemen olur. Bu da yanlışlara götürür sizi. Yapmamanız gerekeni yapar, onu düzeltelim derken bir ikinci yanlış yapar ve yanlışlar zincirine durmaksızın yeni yeni halkalar eklersiniz.

Tabii, bir gün kimsenin umurunda bile olma-

dan bu dünyadan elinizi eteğinizi çeker gidersiniz. "Patron"unuz en küçük bir yüksünme bile duymadan yerinize bir ikinci "paralı asker" kiralar ve işini yürütmeye bakar. Siz, anında unutulmuş olmakla kalırsınız, öldüğünüz de cabası!

Meskenimiz mi? "Paralı asker"in gerçek bir meskeni yoktur. Paris'te, Londra'da, Brüksel'de, Cape Town'da, New York'ta, Zambia'da, Adis Ababa'da, Johannesburg'da, Berlin'de, Tahran'da, Yeni Delhi'de, Karaçi'de, aklınıza neresi geliyorsa orada mesken tutar. Biz "müşteri" aramayız; "müşteri" gelir, arar, bulur bizi.

Dublin'deyken bir telgraf almıştım, eski bir "paralı asker" arkadaşımın; acele bir "iş" çıktığını ve her şeyi bir yana koyup hemen ilk uçağa atlayarak doğru Brüksel'e gelmemi istiyordu.

Telgrafı aldığımın dördüncü saatinde Brüksel Havaalanı'ndaydım ve arkadaşım da beni karşılamış bulunuyordu. Bir arabaya bindik, acele kente geldik. Vakit geceydi. Doğruca kentin en büyük otellerinden birine indik. Bizi bekliyorlarmış. Otelin özellikle petrol zengini Araplara şeyhlere ayrılan en lüks dairesinde dokuzu da çok iyi giyimli, dokuzu da çok kibar dokuz adamla tanıştırıldım. ATE'nin Yönetim Kurulu idiler.

Biz gelir gelmez hemen masa başına oturduk ve toplantıyı açtık. Yönetim Kurulu Başkanı durumu kısaca özetledi. Burnundan konuşan, kısık sesli, yüzü çok çilli, saçları yavaş yavaş seyrelemeye başlamış, gerdanı sarkık ve puro içen bir adamdı. Durumu ondan ve orada öğrendim. Görevimiz, Ortadoğu ülkelerinin birinde çok küçük bir yeri ortadan kaldırmaktı. Haritada göstermelerini istedim. Kaçta kaç oranında büyütülmüştü, kesin söyleyemeyeceğim, bir harita üzerinde zor zoruna gösterdiler: Bir

bucakmış aslında, sonradan ilçe olmuş. Adı da Kayabaşı dediler.

Yapılacak şey, benim için çok "*basit*"ti.

Niçin ve neden soruları elbette sorulmadı. Süre söylendi ve bu iş için biçtikleri fiyatı belirttiler. Doğrusu, güzel paraydı. Karşı durmadım. Üstelik altı ayı aşkın bir süredir de "*işsiz*" geziyordum, pazarlık gücüm yoktu.

"*Kuvvet*" sayısını sordum. Bana bıraktıklarını söylediler. Adam başına verilecek fiyat da biçilmişti. Malzeme, onların askeri fabrikaları tarafından sağlanacaktı.

Anlaştık ve el sıkıştık.

Ertesi günü, eski dostumla bütün günümüz dünyanın dört bucağına dağılmış "*paralı asker*" arkadaşlarımıza ve onların arkadaşlarına telgraflar yazıp telgraflar çekmekle geçti. En geç bir hafta içinde Brüksel'de toplanmalarını istemiştik.

Tamamı tamamına bir araya gelemedik. Bir kısmımız başka görevlerde iken ölmüşlerdi. Bir kısmımız da "*işi terketmiş*"lerdi, "*emekli*"ye ayrılmışlardı yani.

Kalanlar hem tecrübeli, hem de dayanıklı olanlardı. Buna sevindim.

Eksiklerimizi "*meslek*"e yeni girenlerle tamamladık ve saat farkını da hesaplayarak bir gece hava karardıktan sonra İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefikler'in kullandıkları ünlü Uçankalelere benzeyen dev nakliye uçaklarına doluştuk. Malzemeleri bir başka uçak, aynı zamanda fakat, arkamız sıra getirecekti.

Çok yükseklerden uçarak, her çeşit radarda görünme korkusundan uzak, belirlenen noktaya, Kayabaşı yakınlarındaki bir ormanlık bölgeye geldik. Paraşütle bütün "*paralı asker*"leri indirdim. Ardın-

dan malzemelerimiz·de paraşütle indirildi. Bunların arasında cipler, hoovercraftlar, havanlar, bazookalar, alev püskürtme makineleri, ağır makineliler, otomatikler ve kobalt türü yerden atılan füze bombaları vardı.

Bölge üzerine geniş ve çok "*rafine*" bilgiye sahiptik. Araziyi avcumuzun içi gibi biliyorduk.

"*Paralı asker*", paralı olmayan askerden birçok yönlerde pek büyük bir farklılık göstermez. Her ikisinin de savaşıacakları alanla ilgili olarak tam ve doğru bilgilerle donanmış olması, kaçınılmazdır. Arazi, hava koşulları, mekân ve hedef üzerinden en küçük bir hatalı ya da eksik bilgi; bütün işi arapsaçına çevirebilir, hatta sizi yenilgiye bile sürükleyebilir.

Brüksel'deki ön eğitimde Kayabaşı'nın renkli renksiz filmlerini seyretmiş, araziye bütün özellikleriyle öğrenip yakından tanımiştık. Maketler üzerinde de çalışmıştık ayrıca. Böyle yapılırsa "*iş*" daha bir kolaylık kazanır. İstenilenden de daha etkin bir biçimde amaca ulaşabilirsiniz. Çünkü "*paralı asker*" yalnız düşmanla değil, zamanla da savaşıır. Aslında onun düşmanı düşman değil, zamandır. Zamanın ne kadar önünde gidebilirse, belalardan o kadar çabuk sıyrılır, o kadar çabuk sonuca ulaşır ve başarı elde eder.

Not da mı alıyorsunuz? Niçin? Band kaydı yetmiyor mu? Ha, anladım; evet, uçar-bot'ların "*fonksiyon*"unu çıkaramadınız, öyle mi? Hoovercraft'ların özellikleri; hava yastıkları üzerinde, zemin ne olursa olsun, müthiş bir hızla seyretmeleridir. Ayrıca sesiyle ve görüntüsüyle de olağanüstü bir etki yapar.

Zaten önemli olan da bu etkidir. Genel olarak geri kalmış ülkelerde bu uçar-bot'ların çıkardıkları gürültü, suda ve karada aynı müthiş hızla seyretme-

leri görenleri dehşete düşürür, insanı önüne geçilmez bir korkuya kaptırır.

Biz bunu çok iyi biliriz ve kendi yararımıza çok iyi kullanırız.

Kayabaşı operasyonu için de uçar-botları aynı amaçla getirmiştik.

Ormanda büyük bir sessizlikle hazırlıklarımızı tamamladık. Adamlarımız çeşitli kesimlerde ayrıldılar. Herkes ödevinin ne olduğunu çok iyi biliyordu. Dağıldık ve bekledik.

Operasyon, Kayabaşı saatiyle tam sabaha karşı ve şafakla birlikte başlayacaktı. Zaman olarak otuz dakika tayin edilmişti. Otuz dakikanın sonunda ne bahasına olursa olsun operasyon bitmiş olacak ve geri çekilecektik.

Bunun için de gereken önlemler alınmıştı. Operasyondan sonra bir yarım saatimiz de her türlü malzeme ve donanımı yok etmemize ayrılmıştı. Bunları da yoluna koyduktan sonra cebimizdeki sahte pasaportlarla "*National Georaphic Society*"nin üyeleri kimliğinde sözde bir gezginci grubu olacak ve en kısa sürede ülkeyi terkedecek ve dağılacaktık.

Şafağı bekledik. İçinde bulunduğumuz ülkede saatler Avrupa saatlerine göre iki saat geri idi. Üstelik doğuda idik de. Fakat bunun da hesabı yapılmıştı.

Saat 04.12'de arkamızdaki dağlarda çok hafif bir ağarma başladı. Şafağın ilk habercisiydi bu. Ortalık serindi ve havada insanı tedirgin eden bir ıslaklık vardı.

Saatlerimiz tam 04.13'ü gösterdiği sırada uçar-bot'ların çalışmalarıyla birlikte altımızdaki toprak sarsılmaya, titremeye, zangırdamaya koyuldu.

...Ve fırladılar uçar-bot'lar. Korkunç bir şeydi! Çocukluğumdan beri severim askercilik oynamayı. Daha doğrusu, ağır bir hastalık geçirdiğimden çocukluğumda oynamak yerine hep seyretmek zorundaydım ve bu durum yaşıtım çocukların sağlıklı, benimse ne denli hastalıklının biri olduğumu her zaman yüzüme vurmuştur.

Kinlenmemiş miydim buna?

Belki de meslek olarak "*paralı asker*"liği seçişimin bilinçaltında yatan gerçek nedeni bu olabilir. Bakın, hiç düşünmemiştim bunu, şimdi sizinle konuşurken birden geliverdi aklıma.

Sonra havanlar başladı, sonra bazooka'lar, sonra alev püskürtme makineleri, sonra yine havanlar, sonra füzeler, sonra bazookalar, havanlar, havanlar, füzeler... En sonra da en büyük şenlik: İki adet; insanı değil, yalnızca her türlü yapıları, evleri, fabrikaları, köprüleri, yolları yakıp yıkan Nötron-B bombaları...

Kayabaşı'nda kıyamet koptu diyebilirim. Yer yerinden oynadı. Hayır, yerin altı üstüne, üstü altına geldi, ters yüz oldu Kayabaşı.

Ah, bombaları, adam öldürmeyen fakat düştüğü yerde taş taş üstünde bırakmayan o Nötron-B bombalarını bir görmeliydiniz! Tanrım, müthiş bir şeydi, müthiş! Füzenin etkisiyle gökyüzüne fırlıyor, Kayabaşı'nın üstünde bir iki dolanıyor ve sonra kulakları sağır edici bir ıslıkla düşüyor ve düştüğü yeri göz kamaştıran bir alev cehennemine dönüştürüyordu.

Çok güzel, çok görkemli bir şeydi. Doyumsuz seyri vardı ve ben bütün tehlikeleri göze alarak, ölümü bile hiçe sayıp durmuş Kayabaşı'nı seyrediyordum. Derler ki, her insanın içinde biraz Neron'luk vardır. Mümkündür.

Operasyon, saat tam 04.42'de sona erdi. Bir dakika erken bitirmiştik. Bizim meslekte dakikanın değil, saniyenin bile değeri büyüktür. Bu yüzden o fazladan bir dakikayı da değerlendirerek hemen iz kalıntılarını yok etme harekâtına giriştik ve inanır mısınız, bunu da kendimize tanıdığımız süreden tam altı dakika önce bitirdik.

Hoovercraft'ları yok ederken içimin cız ettiğini, yüreğimin eridiğini itiraf ederim.

Bundan sonrasında, "iş", nasıl tasarlanmışsa öyle, hiç sapmaksızın yürüdü, yürütüldü. Çıkan karışadan da yararlandık. Hoş, öyle bir şey de olmasaydı; biz yine elimizi kolumuzu sallaya sallaya Kayabaşı'ndan çıkardık, tabii. Neden derseniz, "plan"ımız uluslararası bir "plan"dı. Aksamasına, geri tepmesine, bir hataya kurban gitmesine ne imkân vardı, ne ihtimal.

Çünkü bu "plan", dünyamızda o kadar çok uygulanmış ve her defasında o kadar çok üzerinde kafa patlatılmıştı ki, böyle bir şey zaten olamazdı. Her uygulama, bir tecrübe idi. Her tecrübeden yeni bir ders çıkarılıyor, gelecek uygulama bir öncekine bakılarak geliştirilip genişletiliyordu.

Çok sonra gazetelerde okudum; Kayabaşı, çökmüş, bitmiş ve eski Kayabaşılığına dönmüş yine.

ATE sanki yaptığının başışını istermişçesine 1985 yılında aldığı o ünlü kararını kaldırmış ve batılı ülkeler, yabancı işçilere yeniden kapılarını açma kararını vermişlerdi.

Kayabaşılılarla Kayabaşılılar gibi olanlar, yeni baştan batı yollarına dökülmüşlerdi, hatırlıyorum.

Thank you!..

TARİK DURSUN K. 1931'de İzmir'de doğdu. Gazetelerde çalıştı, senaryo yazarlığı ve rejisörlük yaptı. Hikâyelerinin konularını önce gençlik serüvenlerinden, zamanla fabrika, yapı ve deniz işçilerinin, esnaf ve küçük memur sınıfının hayat savaşlarından alan ve bu hayat kesitlerini şiirli bir dil ve yoğun bir duyarlılıkla işleyen yazar, hikâyelerini **Hasangiller** (1955), **Vezir Düşü** (1957), **Güzel Avrat Otu** (1960), **Sevmek Diye Bir Şey** (1965), **Yabanın Adamları** (1966), **36 Kısım Tekmili Birden** (1970), **Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep** (1972), **Bahriyeli Çocuk** (1976), **İmbatla Dol Kalbim** (1982), **Ona Sevdigimi Söyle** (1983), **Ömrüm Ömrüm** (1987), **Aşk Allahımsarmaladık** (1993) kitaplarında topladı. Hikâyeciliğine paralel yürüyen romancılığının ürünleri: **Rıza Bey Aile Evi** (1957), **İnsan Kurdu** (1959), **Sabah Olmasın** (1967), **Denizin Kanı** (1968, 1980), **Kopuk Takımı** (1969), **Gün Döndü** (1974), **Alçaktan Uçan Güvercin** (1980, televizyona uyarlanıp dizi olarak yayımlandı), **Kayabaşı** (1980), **Kurşun Ata Ata Biter** (1983, sinemaya uyarlandı, 1993), **İyi Geceler Dünya** (1985), **Bağışla Onları** (1989), **Ağaçlar Gibi Ayakta** (1990); düzyazılarını ise **Edebiyat Üstüne Narin** (1993), **Ben Unutmadan** (1994) adlı kitaplarında topladı.

TARİK DURSUN K.
ona sevdiğimi söyle

TARİK DURSUN K.
DENİZİN KANI

İyi geceler dünya

Tarık Dursun K.
Ömrüm Ömrüm

TARİK DURSUN K.
Bağışla onları

TARİK DURSUN K.
GÜZEL AVRAT OTU

Tarık Dursun K.
SEVMEK DİYE BİR ŞEY

TARİK DURSUN K.
YABANIN ADAMLARI

TARİK DURSUN K.
KURŞUN ATA ATA BİTER

TARİK DURSUN K.
EDEBİYAT ÜSTÜNE NARİN

TARİK DURSUN K.
KAYABAŞI

TARİK DURSUN K.
KAYABAŞI

topladı. Ayrıca **Deve Tellal**, **Pire Berber İken** (1970), **Bir Küçük Aslanlık Varmış** (1975), **Yaramaz Kuzu** (1991) adlı masal kitapları ve **Hoşça Kal Küçük** (1979), **Otobüsüm Kalkıyor** (1990) adlı çocuk romanları, **İyilikçi Tilki** (1991) adlı hikâye kitabı yayımlandı. **Güzel Avrat Otu** ile Türk Dil Kurumu 1961, **Yabanın Adamları** ile Sait Faik 1967 ve **Ona Sevdigimi Söyle** ile de Sait Faik 1985 Hikâye Armağanlarını, **Kurşun Ata Ata Biter** romanıyla Orhan Kemal 1984 Roman Armağanı'nı, **Ömrüm Ömrüm** ile de İş Bankası 1987 Büyük Edebiyat Ödülü'nü ve **Ağaçlar Gibi Ayakta** ile 1991 Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı.

KAYABAŞI, dünyanın dört bucağına emek göçü ile işçillğe giden Türklerin belirleyici değişimlerini bu kez Almanya'da simgeliyor. Roman, edebiyatımızda benzeri çok az olan bir türün; kara gülmece ile bilim-kurgu romanının usta işi bir örneğini "yakıştırma" bir uyarlığı anlatarak veriyor.

Hem gittiği ülkeye, hem döndüğü ülkeye yabancılaşan insanların "gülünçlü öyküsü"dür **KAYABAŞI**.. Yanı sıra ince bir "ironi" ve "modern" bir roman yapısına sahiptir.

9 789754 945669

ISBN 975 - 494 - 566 - 7
95 . 06 . Y . 0105 . 0917

KDV dahil